

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Martyno Ausčio
IV kurso, komercinės teisės
studijų šakos studento

Magistro darbas

**Teisė naudotis gamtos ištekliais kaip nuosavybės teisės ribojimas:
Švedijos ir Lietuvos teisės analizė**

Vadovas: doc. dr. Algirdas Taminskas

Recenzentė: lekt. dr. Danguolė Bublienė

Vilnius 2011

TURINYS

Ižanga	2
1. Darbe naudojamų sąvokų apibrėžimas, teorinės problematikos išryškėjimas.....	8
1.1. Gamtos išteklių, jų naudojimo samprata šio darbo kontekste	9
1.2. Nuosavybės teisės, jos ribojimo, naudojimo be savininko sutikimo, nuosavybės neliečiamumo samprata šio darbo kontekste.....	13
2. Istorinių Lietuvos teritorijoje galiojusių normų, nustačiusių savininko teisių suvaržymą ir suteikiant kitiems asmenims teisę naudotis gamtos ištekliais analizė	15
2.1. LDK teisės normos, nustačiusios kitų asmenų teisę naudotis gamtos ištekliais ir taip suvaržiusios savininko teises	17
2.2. Tarpukario Lietuvos teisės normos, nustačiusios kitų asmenų teisę naudotis gamtos ištekliais ir taip suvaržiusios savininko teises	17
3. Šiuolaikinėje Lietuvos teisėje nustatytas teisinis reguliavimas, įtvirtinantis savininko teisių suvaržymą, kaip kitų asmenų teisę naudotis gamtos ištekliais	18
3.1. Kitų asmenų teisės naudotis gamtos ištekliais nustatymas Žemės įstatyme, Aplinkos apsaugos įstatyme	20
3.2. Kitų asmenų teisės naudotis gamtos ištekliais, numatytos Miškų įstatyme, kituose susijusiuose teisės aktuose	22
3.3. Kitų asmenų teisių reguliavimas Vandens įstatyme, kituose susijusiuose teisės aktuose.....	29
4. Civiliniame kodekse nustatytos savininko teisės riboti kitų asmenų teisę naudotis gamtos ištekliais	39
5. Kitų asmenų teisės naudotis gamtos ištekliais ribojimas, įtvirtintas administracinę atsakomybę nustatančiomis normomis	45
6. Švedijos Karalystės teisinis reguliavimas, nustatantis suvaržymus savininkams kaip kitų asmenų teisę naudoti gamtos ištekliais	48
6.1. Klajojimo teisės kilmė	52
6.2. Klajojimo teisės turinys	54
7. Svarbiausių Lietuvos ir Švedijos teisės normų, suvaržančių savininkų teises ir reguliuojančių kitų asmenų teisę naudotis gamtos ištekliais, palyginimas.....	62
Išvados	67
Naudotų šaltinių sąrašas	69
Santrauka.....	76
Summary: Right to exploit natural resources as a limitation of owners' rights: analysis of Lithuanian and Swedish law	77

Ižanga

Tyrimo aktualumas, problematika. Daiktinės teisės doktrinoje nuosavybės teisė neretai pateikiama kaip *savininko teisė viešpatauti daikto atžvilgiu*, tačiau taip pat žinoma bendroji išlyga – įgyvendinant nuosavybės teisę būtina nepažeisti įstatymų ir kitų asmenų teisių ir interesų. Lietuvos teisės doktrinoje atskirai nėra nagrinėtas nekilnojamojo daikto savininko nuosavybės teisės ribojimas kitų asmenų, priklausančių neapibrėžtam ratui, teisių ir interesų naudai, nėra atlikta išsamesnių tyrimų, nagrinėjančių kitų asmenų, nesusijusių su savininku daiktiniais ar prievoliniais teisiniais santykiais, teisę naudoti savininko turtą be jo sutikimo. Galbūt tai yra viena iš priežasčių, kodėl įgyvendinat kitų asmenų įstatymais nustatytas teises ir savininkų teises į tą patį nekilnojamąjį daiktą, kyla nemažai konfliktų tarp savininkų ir kitų asmenų, o konkrečiai – dėl savininkų ribojamos kitų asmenų teisės naudotis gamtos ištekliais (ypatingai miškais, vandens telkiniais, jų pakrantėmis). Neretai pasitaiko ir savininkų piktnaudžiavimo, įgyvendinant nuosavybės teisę ir faktiškai paneigiant įstatymų nustatytą galimybę kitiems asmenims naudotis gamtos ištekliais. Teigtina, jog visuomenėje gana plačiai paplitęs suvokimas, kad gamtos ištekliai yra „visų nuosavybė“, kita vertus – natūralu ir suprantama iš savininkų tikėtis požiūrio, jog jiems nuosavybės teise priklausantys gamtos ištekliai yra būtent jiems ir tik jiems priklausanti nuosavybė, prilygintina bet kokiam kitam daiktui, kuris gali būti „paslėptas“ nuo visuomenės akių. Šie atskirų visuomenės narių, jų grupių, interesai susidurdami kuria tam tikrą priešpriešą, kurią kiekviena valstybė sprendžia savaip, suformuodama teisės normų, sureguliuojančių, suderinančių visuomenės narių interesus, sistemą.

Nėra jokių abejonių, kad gamtinė aplinka žmogui kaip gyvam organizmui yra labai svarbi. Keičiantis visuomenės struktūrai ir vis daugiau žmonių apsigyvenant miestuose, didėja atstumas tarp gamtos ir žmogaus. Natūralu, kad žmonės, net ir keičiantis gyvenimo būdui, siekia patenkinti buvimo gamtoje poreikį, tačiau šis poreikis dažniausiai tenkinamas ne savo privačioje valdoje, o lankantis valstybei arba kitiems asmenims priklausančiose teritorijose. Reikia paminėti, kad šiuo metu didžioji dalis valstybės teritorijoje esančių gamtinių kompleksų, objektų (miškų, vandens telkinių), tinkamų rekreacijos poreikiams tenkinti, nuosavybės teise priklauso valstybei. Nekilnojamojo turto savininkų ir visuomenės interesų suderinimas bei savininko ir kitų asmenų santykių sureguliuavimo tema įgauna didesnę reikšmę viešumoje pasirodant valstybės politikų siūlymams perleisti privačion nuosavybėn šiuo metu valstybės nuosavybės teise

valdomus miškus. Kita vertus – pastaruoju metu ne tik daugėja miestų gyventojų dalis bendrame gyventojų skaičiuje, bet ir didėja privačios nuosavybės teise priklausančių miškų dalis, privačios nuosavybės teise išigyjami vandens telkiniai arba žemės sklypai aplink juos. Tokios aplinkybės lemia, kad visuomenės nariai vis dažniau miške ar paežerėje susitinka ne kaip lygiaverčiai valstybinio miško ar paežerės naudotojai, o jau kaip savininkas ir pašalinis asmuo, kurių interesai ir teisės iš esmės skiriasi. Tokiais atvejais svarbu išvengti konfliktų ir sureguliuoti visuomenės narių interesus, o darnus savininkų ir kitų visuomenės narių interesų suderinimas yra įmanomas tik aiškiai suvokus būtinumą nustatyti tam tikrus nuosavybės teisės ribojimus, pasireiškiančius kaip kitų asmenų teisė naudotis gamtiniais ištekliais be savininko leidimo, taip pat ir šios teisės apimtį naudojantis svetimu turtu.

Pagal valstybėje galiojančias tam tikros srities teisės normas, reguliavimo visumą, galima daryti tam tikras išvadas apie valstybėje egzistuojantį visuomenės sugyvenimo, bendruomeniškumo laipsnį, identifikuoti, kokioms vertybėms atiduodamas prioritetas valstybėje, kokiomis formomis ir metodais suderinami neretai priešingi visuomenės narių interesai. Be to, labai svarbu ir kokiomis formomis, kaip įtvirtinta teisėje tam tikrų vertybių apsauga – gali pasirodyti, kad labai panašios vertybės, įtvirtintos skirtingomis teisės normų sistemomis, sukuria skirtingą rezultatą. Šiuolaikinėje Lietuvos teisėje neturime ilgametės tokių visuomenės narių interesų konfliktų sprendimo patirties, todėl siekiant įvertinti Lietuvoje sukurtą teisinį reguliavimą, išryškinti jo teigiamas ir neigiamas puses, būtina lyginti jį su kitų valstybių, turinčių didesnę patirtį, reguliavimu, analizuoti, vertinti kaip buvo išspręstos konkrečios problemos kitose valstybėse.

Minėta, kad kitų asmenų ir savininkų teisinis santykis naudojant privačios nuosavybės teise priklausančius gamtos išteklius šiuolaikinėje Lietuvos teisės doktrinoje atskirai nėra nagrinėtas. Pozityviosios teisės normos, reguliuojančios šią sritį, netgi šiuo trumpu periodu po nepriklausomybės atgavimo, ne kartą keitėsi, buvo iškeliami skirtingi prioritetai, galima teigti – ginamos skirtingos vertybės, konstruojamos skirtingos normų sistemos. Teigtina, kad siekiant darnaus skirtingus interesus turinčių visuomenės narių sugyvenimo, taikaus visuomenės sambūvio, konfliktinių situacijų sureguliuavimo, būtina išsamiai nagrinėti, vertinti teisės normas, įskaitant ir nuosavybės teisę reguliuojančias, ir taip identifikuoti teisės problemas, o iškilus reikalui – siūlyti peržiūrėti galiojantį reguliavimą ar jo interpretacijas, idant valstybės teisė pasiektų pagrindinį savo tikslą – sureguliuotų skirtingus visuomenės narių interesus, apsaugotų svarbias vertybes. Vienas iš būdų analizuoti galiojantį teisinį reguliavimą yra jo palyginimas su kitų demokratinių

valstybių teisės sistemomis. Šiuo atveju tikslinga nagrinėti valstybių, turinčių galias teisės tradicijas, neįkainojamą patirtį sprendžiant sudėtingas interesų suderinimo problemas, lyginti ir analizuoti šių valstybių teisės normų sistemas, kuriomis ginamos tam tikros vertybės, sureguliuojami visuomeniniai santykiai. Šiame darbe analizuojamas bei lyginamas Lietuvos Respublikos ir Švedijos Karalystės teisinis reguliavimas, nustatantis gamtos išteklių savininkų teisių ribojimą, įtvirtinant kitų asmenų teisę naudotis gamtos ištekliais be savininko leidimo. Švedijos Karalystės teisė pasirinkta neatsitiktinai – tai Europos Sąjungos valstybė narė, viena pirmaujančių valstybių pasaulyje pagal Jungtinių Tautų Organizacijos sudaromą žmogaus socialinės raidos indeksą¹ (HDI), taip pat viena pirmaujančių pagal *The Economist* sudaromą demokratijos indeksą², o 2010 m. Pasaulio ekonomikos forume Švedijos ekonomika įvertinta kaip antra pagal konkurencingumą pasaulyje³. Pagaliau – Švedijos Karalystė yra kaimyninė valstybė, turinti didžiulę demokratinio valdymo patirtį.

Tyrimo tikslas. Šio darbo tikslas – apibendrinti ir išanalizuoti Lietuvos Respublikos teisės normas, reguliuojančias kitų asmenų, nesusijusių su gamtos išteklių savininku daiktiniais ar prievolintais teisiniais santykiais, teisę be savininko leidimo naudotis gamtos ištekliais, jų teikiamomis galimybėmis, išnagrinėti tokio reguliavimo kilmę, valstybės, nustačiusios toki reguliavimą, tikslus. Taip pat šiuo darbu siekiama palyginti minėtą Lietuvos Respublikos ir analogiškos srities Švedijos Karalystės teisinį reguliavimą, lyginant atskleisti teisės normose suformuluotas taisykles, palyginti normų sistemos sukuriama reguliavimo rezultata. Palyginimu kartu siekiama nustatyti ar yra galimas tam tikras, demokratinėje valstybėje priimtinas, įstatyminis savininkų teisių ribojimas nepažeidžiantis savininko nuosavybės teisės, identifikuoti silpnąsias aptarto Lietuvos teisinio reguliavimo vietas ir, atsižvelgiant į Švedijos patirtį, pateikti siūlymus, kaip būtų galima sureguliuoti savininkų ir kitų asmenų teisinius santykius, siekiant darnaus visų visuomenės narių interesų patenkinimo.

Tyrimo objektas. Šiame darbe bus nagrinėjamas ir lyginamas Lietuvos Respublikos ir Švedijos Karalystės teisinis reguliavimas, nustatantis savininko teisių

---

¹ „Human Development Report 2010“. [interaktyvus] United Nations. s.l., 2010. [žiūrėta 2011-01-30], Prieiga per internetą: <http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2010_EN_Table1.pdf>;

² „Democracy index 2010. Democracy in retreat. A report from the Economist Intelligence Unit.“ [interaktyvus] Economist Intelligence Unit. 3rd ed. s.l., s.a. [žiūrėta 2011-01-30], Prieiga per internetą: <http://graphics.eiu.com/PDF/Democracy_Index_2010_web.pdf>, P. 3;

³ „World Economic Forum – Global Competitiveness Report“. [interaktyvus] Weforum.org. Geneva, Switzerland, 2010. [žiūrėta 2011-01-30], Prieiga per internetą: <http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2010-11.pdf>, P. 14.;

apribojimus, susijusius su kitų asmenų teise naudotis gamtos ištekliais be savininko leidimo. Nagrinėjamas negatyvus nuosavybės teisės aspektas, kuriuo sudaromos sąlygos neapibrėžtam asmenų ratui naudotis tam tikros rūšies nuosavybe (gamtos ištekliais), jų teikiama nauda. Siekiant atskleisti minėtus savininko ir kitų asmenų santykius reguliuojančių teisinių normų esmę, valstybės, nustačiusios tokį reguliavimą, tikslus, atliekama istorinė Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, tarpukario Lietuvos Respublikoje galiojusių teisės normų, reguliavusių kitų asmenų teisę be savininko leidimo naudotis gamtos ištekliais, apžvalga, analizuojamos ir apibendrinamos po nepriklausomybės atkūrimo galiojusios, analogiškiems santykiams sureguliuoti skirtos, teisės normos ir šiuo metu galiojantis reguliavimas. Aprašius ir apibendrinus Lietuvos Respublikos teisės normas, skirtas savininkų ir kitų asmenų teisiniams santykiams, susiklostantiems kitiems asmenims naudojantis gamtos ištekliais, sureguliuoti, sistemiškai aprašomas analogiškas Švedijos Karalystės teisinis reguliavimas, palyginama tokio reguliavimo kilmė, paskirtis, valstybės siekiami tikslai ir reguliavimu pasiekiamas rezultatas.

Šiame darbe nebus išsamiai nagrinėjami nuosavybės ribojimai, susiję su iš esmės apibrėžtu asmenų ratu – t. y. nenagrinėjami servitutai, žemės gelmių išteklių naudojimas (kai tam reikalingas specialus leidimas arba kai tam tikra apimtimi žemės sklypo savininkas gali pasinaudoti ištekliais be atskiro jų savininko – valstybės – sutikimo). Servitutai bus aptariami tik tiek, kiek tai reikalinga analizuojant nuosavybės teisės turinį ir ribas, susijusias su kitų asmenų teisėmis (viešo pobūdžio servitutai, nustatomi įstatymais ir administraciniais aktais) bei tiek, kiek tai aktualu analizuojant nuosavybės ribojimų istorinę raidą. Konkrečios priežastys, kodėl nėra aptarinėjami atskiri susiję klausimai, aptiriamos pačiame darbe.

Tyrimo metodai. Šio darbo tikslai ir objektas, o konkrečiai tai, kad siekiama palyginti Lietuvos Respublikos ir Švedijos Karalystės tam tikros srities teisinį reguliavimą, lemia tai, kad šiame darbe kaip pagrindinis bus naudojamas lyginamasis tyrimo metodas. Lyginamuoju metodu siekiama palyginti valstybių teisinį reguliavimą, jo efektyvumą, atskleisti Lietuvos teisinio reguliavimo privalumus ir / ar trūkumus, palyginti savininkų patiriamą nuosavybės ribojimo intensyvumą.

Minėta, kad Lietuvos teisės doktrinoje atskirai nėra nagrinėta kitų asmenų teisė be savininko leidimo naudotis gamtos ištekliais, nėra analizuoti šiuo aspektu savininko patiriami nuosavybės teisės ribojimai. Ši aplinkybė lemia tai, jog visų pirma būtina koncentruotai aptarti Lietuvos Respublikos teisinį reguliavimą, susijusį su kitų asmenų

teise be savininko leidimo naudoti gamtos išteklius, identifikuoti, atskleisti savininko patiriamus ribojimus ir jų apimtį, analizuoti kitiems asmenims suteiktas teises naudotis gamtos ištekliais, išsiaiškinti kokį reguliavimą sukuria atskiruose įstatymuose, poįstatyminiuose teisės aktuose įtvirtintos normos, įvertinus jas kaip vientisą normų sistemą, todėl didelė magistro darbo dalis yra parengta naudojantis sisteminiu – loginiu tyrimo metodais.

Gamtos išteklių naudojimas yra seniausia žmonijos gyvenimo, ūkinės veiklos sritis, kuri, bėgant laikui ir keičiantis visuomenės poreikiams, taip pat keitėsi. Tai, kad pasirinkta darbo tema yra susijusi gamtos išteklių naudojimu, lemia, kad tam tikros elgesio normos, visuomenėje susiformavę papročiai, kuriais sureguliuojamas gamtos išteklių naudojimas, yra susiformavę labai seniai. Šie papročiai dažniausiai atsispindi ir pozityviojoje teisėje, todėl siekiant paaiškinti galiojančių normų esmę, tikslus, kurių siekia įstatymų leidėjas nustatydamas tokį reguliavimą, ir perprasti vertybes, kurios yra saugomos konkrečiomis teisės normomis, būtina analizuoti ne tik šiuo metu galiojančių reguliavimą, bet ir istorines normas, kurios, be to kad atsispindi kultūrinį kontekstą, neretai kartu ir formuoja tam tikroje teritorijoje gyvenančios visuomenės suvokimą kaip turėtų būti elgiamasi tam tikromis aplinkybėmis. Tik aptarus istorines normas, jų raidą (ir taip panaudojus istorinį tyrimo metodą), galima suvokti ir paaiškinti šiuolaikinio reguliavimo paskirtį, įstatymų leidėjo tikslus (teleologinis aspektas), tinkamai palyginti reguliavimą su kitų valstybių atitinkamu reguliavimu, teisės taikymo praktika. Teleologinis tyrimo metodas padeda atskleisti teisinio reguliavimo paskirtį, kartu sudaro galimybę įvertinti, ar teisinis reguliavimas yra efektyvus, – t. y. ar padeda pasiekti siekiamo tikslo.

Darbo originalumas. Minėta, kad savininkų patiriamo nuosavybės teisės ribojimas, susijęs su kitų asmenų teise be savininko leidimo naudotis gamtos ištekliais, Lietuvos teisės doktrinoje nėra nagrinėtas. Plačiaja prasme šiame darbe paliečiama menkai Lietuvos teisės doktrinoje nagrinėta nuosavybės socialinės paskirties sritis. Darbo autorius pats pasiūlė temos idėją. Darbo autoriui nepavyko aptikti kitų, panašia tema rašytų magistro darbų nei Vilniaus universiteto Teisės fakulteto, nei Mykolo Romerio universiteto rašytų magistro darbų duomenų bazėje. Švedijoje taip pat nėra labai daug išsamių teisės doktrinos darbų, nagrinėjančių kitų asmenų teisę naudotis gamtos ištekliais, nors yra baigiamųjų darbų, nagrinėjančių klajojimo teisę (*šved. – allemansrätt*), įvairius jos aspektus. Ši tema Švedijos teisės mokslininkų darbuose paprastai paliečiama nagrinėjant nuosavybės teisę, yra paskelbta nemažai straipsnių, be to, klajojimo teisė gana plačiai aprašoma ne specialiojoje literatūroje.

Svarbiausi šaltiniai. Rengiant šį darbą buvo naudojamos teisės norminiai aktai, *travaux préparatoires*, teismų sprendimais, privatinės teisės doktrinos šaltiniai. Atskirai paminėtina Švedijos Lindšopingo universiteto (šved. – *Lindköpings Universitet*) mokslininkės Åsa Åslund daktaro disertacija „*Klajojimo teisė ir žemės naudojimas: teisės instituto studija*“ (šved. – *Allemansrätten och marknyttjande: studier av ett rättinstitut*) – šioje disertacijoje nuosekliai atskleisti Švedijos teisinio reguliavimo ypatumai, sistemiškai analizuotas klajojimo teisės (šved. – *Allemansrätt*) institutas. Rašant darbą taip pat naudotasi ir teismų sprendimais, visų pirma Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimuose esančiais tam tikrų konstitucinių teisės doktrinos nuostatų išaiškinimais.

1. Darbe naudojamų sąvokų apibrėžimas, teorinės problematikos išryškėjimas

Magistro darbo tema, nagrinėjanti kitų asmenų teisę naudotis gamtos ištekliais, kaip nuosavybės teisės ribojimą, savaime reikalauja išsamesnio paaiškinimo ir sąvokų patikslinimo, siekiant išvengti nesusipratimų, bei tinkamai perteikti ir suprasti autoriaus mintis. Kartu šiame skyriuje siekiama išryškinti teorines problemas, susijusias su nuosavybės teise, jos suvaržymais, kitų, su savininku sutartiniais santykiais nesusijusių, asmenų teise naudoti svetimą nuosavybę ir nuosavybės socialinę reikšmę.

1.1. Gamtos išteklių, jų naudojimo samprata šio darbo kontekste

Siekiant nuosekliai ir aiškiai atskleisti darbo temą, būtina bent preliminariai aptarti, kaip yra suprantamos ir šiame darbe naudojamos sąvokos „gamtos ištekliai“ ir „gamtos išteklių naudojimas“. Siekiant neatitrūkti nuo Lietuvos Respublikoje galiojančių teisės aktų, ar, savitai naudojant minėtą terminą, išvengti dviprasmybių, būtina įvertinti, kaip gamtos ištekliai apibūdinami galiojančiuose įstatymuose. Aplinkos apsaugos įstatymas pateikia termino „gamtos ištekliai“ apibrėžimą kaip „*gyvosios ar negyvosios gamtos elementai (augalija, gyvūnija, įskaitant ir buveines, vanduo, žemė (jos paviršius ir gelmės)), kuriuos žmogus naudoja arba gali naudoti savo reikmėms*“⁴. Turizmo įstatymo 23 str. pateikiamas rekreacinių išteklių sąrašas, tarp kurių atskiru punktu kaip rekreaciniai pateikiami ir „*gamtos ištekliai (miškai, gyvenamųjų vietovių želdynai, vandens telkiniai ir jų pakrantės, tinkamos arba galimos pritaikyti žmonių poilsiui ir pramogoms, mineralinio vandens ir gydomojo purvo telkiniai, gamtos paveldo objektai)*“⁵. Energetikos įstatyme minimi specifiniai gamtos ištekliai – tai energetiniai ištekliai⁶ (tarp jų ir atsinaujinantys energijos ištekliai⁷). Kitokių gamtos išteklių apibrėžimų ar kitokių paaiškinimų, kaip gali būti suprantami gamtos ištekliai šiuo metu galiojančiuose įstatymuose nėra.

Šiame darbe naudojamas gamtos išteklių apibrėžimas labiausiai atitinka Turizmo įstatyme pateiktą rekreacinių gamtos išteklių sąrašą – darbe aptariami asmeniniams

---

⁴ Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Žinios, 1992, Nr. 5-75; 1 str. 3 p.;

⁵ Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Žinios, 1998, Nr. 32-852, (1998-04-03 įst. Nr. VIII-667); Nauja redakcija: Žinios, 2002, Nr. 123-5507 (2002-12-24 įst. Nr. IX-1211), 23 str. 1. d.;

⁶ Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Žinios, 2002, Nr. 56-2224; 2 str. 5 d.;

⁷ Ibid., 2 str. 6 d.;

žmogaus poreikiams tenkinti naudojami ir rekreacijai (lankymuisi miškuose, prie vandens telkinių, ėjimui per kito asmens žemės sklypą, maudymuisi, pramogavimui vandens telkiniuose, plaukimui baidarėmis, valtimis ir kitomis priemonėmis vandens telkinyje ir pan.) gamtos išteklių. Paprastai toks gamtinių išteklių naudojimas yra skirtas asmeniniams poreikiams tenkinti ir neturi ryškaus ūkinio – ekonominio pobūdžio, išskyrus, kai kuriais atvejais, miško gėrybių, vaistažolių rinkimą, tačiau dėl miško gėrybių, vaistažolių rinkimo ūkinės – ekonominės reikšmės mažareikšmiškumo, šis aspektas atskirai neanalizuojamas, o įvairių gėrybių rinkimas priskiriamas asmeninių poreikių tenkinimui.

Būtina atkreipti dėmesį, kad darbe nagrinėjamas tik tam tikrų gamtos išteklių naudojimas, atsiribojant nuo gelmių išteklių, energetinių išteklių, medynų eksploatavimo (kiek tai nesusiję su lankymusi miške), taip pat nagrinėjamas tik paviršinio vandens išteklių naudojimas ne pramoniniams (gavybos ar pan.) tikslams bei tik fragmentiškai paliečiami su laukiniais gyvūnais susiję klausimai, o medžioklė ir žvejyba kaip šių gamtos išteklių naudojimas nėra aptariami.

Pateikti gamtos išteklių apibrėžimai leidžia teigti, kad gamtos išteklių visų pirma yra susiję su žeme, kaip nekilnojamuoju turtu, kurios paskirtis yra specifinė (miškai, vandens telkiniai ir pan.), o jos nepagrindinės produkcijos naudojimas asmeniniams poreikiams tenkinti, įskaitant asmens poreikį lankytis tokiuose gamtiniuose kompleksuose ir tenkinti buvimo gryname ore arba rekreacijos poreikius, yra neatsiejamas nuo konkrečios išteklių rūšies teisinio reglamentavimo, todėl kiekvieno gamtos išteklių naudojimas nagrinėjamas ir aptariamas atskirai, kaip nuosavybės teisės ribojimas, susijęs su nekilnojamojo turto (žemės) savininkams taikomais nuosavybės ribojimas kitų asmenų naudai.

1.2. Nuosavybės teisės, jos ribojimo, naudojimo be savininko sutikimo, nuosavybės neliečiamumo samprata šio darbo kontekste

Šiame darbe analizuojamas nuosavybės teisės ribojimas, pasireiškiantis kaip *kitų asmenų* teisė naudotis jiems nuosavybės teise nepriklausančiu turtu, kuri ir riboja savininko teises. Kiti asmenys šiame darbe suprantami kaip neapibrėžtas asmenų ratas, kurie nėra kokiais nors ryšiais susiję su nuosavybės savininku arba asmeniu, kuriam savininkas būtų perdavęs valdymo ar naudojimosi teisę. Iš esmės tai – neapibrėžto asmenų rato, kiekvieno visuomenės nario objektyviai pasireiškiantis savininkui ar kitam teisėtam valdytojui

priklausančio turto naudojimas tam tikroms savo reikmėms tenkinti.

Šiame darbe aptariami tik savininko teisių suvaržymai, susiję su kitų asmenų, priklausančio neapibrėžtam asmenų ratui, teise naudotis gamtos ištekliais. Asmenys, kurie yra susiję su savininku daiktiniais ar prievolininiais teisiniais santykiais įgyvendindami savo teisę iš esmės patiria analogišką teisių suvaržymą kaip ir pats savininkas, todėl atskirai šių titulinių valdytojų teisių suvaržymas neapartinėjamas, laikant, kad jų teisės suvaržomos kaip ir savininko.

Magistro darbo tema siejasi su nuosavybės teisės suvaržymais – t. y. su apsunkinimais daikto savininkui, susijusiais su kitų asmenų teise naudotis savininko turtu. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau tekste – CK) 4.37 str. pateikiama nuosavybės teisės sąvoka: „[...] tai teisė savo nuožiūra, nepažeidžiant įstatymų ir kitų asmenų teisių ir interesų, valdyti, naudoti nuosavybės teisės objektą ir juo disponuoti”⁸. CK pateikiamoje nuosavybės sąvokoje dominuoja trys nuosavybės teisių grupės – valdyti, naudoti ir disponuoti, kurios kartu apima visapusišką viešpatavimą daikto atžvilgiu ir teisę įgyvendinti savininko valdžią daikto atžvilgiu. Tačiau ši savininko teisė nėra absoliuti – ji yra ribojama įstatymų ir kitų asmenų teisių ir interesų naudai. Kokia apimtimi apsunkinama nuosavybės teisė iš dalies atskleidžiama pačiame CK. Pavyzdžiui CK 4.43 str. numato teisę sklypo savininkui, praradus galimybę susisiekti su viešuoju keliu, naudotis kaimyniniu sklypu susisiekimui su viešuoju keliu. CK 4.40 str. detalizuoja žemės savininko teises, tačiau nei minėtuose, nei kituose CK straipsniuose nėra atskleidžiami ribojimai, susiję su kitų asmenų teisėmis tam tikra apimtimi naudoti gamtos išteklius. Esminiai šiame darbe aptariami savininko teisių ribojimai yra atskleisti kituose įstatymuose bei poįstatyminiuose teisės aktuose ir reikalauja detalaus tyrimo.

Nuosavybės teisė yra nuo romėnų teisės laikų žinomas institutas. Netgi teigiama, jog valstybė atsirado būtent tam, kad apsaugotų šią pagrindinę teisę⁹. Romėnų teisėje nuosavybė buvo suvokiama kaip „[...] visiška daiktinė teisė”¹⁰, pasireiškianti tuo, kad savininkas jam priklausančiam daiktui turi absoliučią valdžią¹¹. Tiesa, būtina paminėti, jog įvairiais romėnų teisės klestėjimo periodais skyrėsi nuosavybės teisė pagal jos įgijimo būdą (kviritinė nuosavybė v. valdymas ir naudojimas), ir tik Justinianas 530 – 531 m.

⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Lietuvos Respublikos civilinio kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Žinios, 2000, Nr. 74-2262; 4.37 str. 1 d.

⁹ NEKROŠIUS, I.; NEKROŠIUS, V.; VĖLYVIS, S.; *Romėnų teisė. 2-asis leid.* Vilnius: Justitia, 2007, p. 121;

¹⁰ Ibid., p. 121;

¹¹ Ibid., p. 125;

suvienodino savininkų teises¹². Tačiau ir romėnų teisės laikais net suvokiant nuosavybės teisę kaip absoliučią savininko valdžią daiktui, ši teisė buvo ribojama atsižvelgiant į socialines ir politines vertybes¹³. Iš esmės, siekiant suderinti savininkų interesus, išvengti tam tikrų socialinių įtampų romėnų teisėje buvo įtvirtinti patys įvairiausi ribojimai, susiję su konkrečiais nuosavybės naudojimo atvejais, todėl konstatuojama, jog „[...] romėnų teisė neturėjo bendrosios taisyklės, taikomos nuosavybės ribojimui“¹⁴. Kita vertus – romėnų teisėje gerai žinomas teisės į svetimus daiktus institutas (*lot. – ius in re aliena*), apėmęs servitutus, emfiteuzę, superficijų ir įkeitimo teisę¹⁵. Šio darbo kontekste, ko gero svarbiausias romėnų teisėje žinomas svetimos nuosavybės naudojimo institutas yra servitutai – tiek daikto servitutai, tiek asmeniniai servitutai. Objektivos aplinkybės – Romos teritorinė struktūra – lėmė, jog norint užtikrinti visų žemės sklypų savininkų galimybę naudotis savo turtu, buvo būtina suteikti kitiems asmenims teisę naudotis jiems nepriklausančiu žemės sklypu¹⁶. Minėta, jog romėnų teisėje savininko teisių ribojimais buvo sprendžiamos konkrečios problemos, ir nebuvo bendros taisyklės nuosavybės ribojimui, tačiau tarp šių, didžiąja dalimi pragmatiškų – ūkinių poreikių tenkinimui skirtų servitutų ir kitokių ribojimų greta yra minima įstatymiškai įtvirtinta „[...] teisė naudotis keliais, vedančiais į kapines“¹⁷, kuri yra aiškiai orientuota į asmenų socialinių – kultūrinių poreikių tenkinimą ir nesusijusi su viešpataujančio daikto nuosavybės teise.

Nuosavybės neliečiamumo principas – vienas iš pagrindinių CK įtvirtintų civilinių santykių teisinio reglamentavimo principų¹⁸, tai kartu ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 str. įtvirtintas konstitucinis principas. Šio principo paskirtis – užtikrinti nuosavybės teisės apsaugą ir gynybą įstatymais.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 str. taip pat numatyta, jog įstatymai gali numatyti tvarką, kuria nuosavybė paimama visuomenės poreikiams teisingai atlyginant, be to, nuosavybės neliečiamumas negali būti aiškinamas kaip savininko teisė daryti su jam priklausančiu turtu „[...] viską, kas jam šauna į galvą“¹⁹. Pabrėžtina nuosavybės socialinė paskirtis, galimybė riboti savininko teises siekiant apsaugoti visuomenės ar kitų

---

¹² Ibid., p. 123 – 124;

¹³ Ibid., p. 125;

¹⁴ Ibid., p. 125;

¹⁵ Ibid., p. 141;

¹⁶ Ibid., p. 143;

¹⁷ Ibid., p. 127;

¹⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Lietuvos Respublikos civilinio kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Žinios, 2000, Nr. 74-2262; 1.2 str.

¹⁹ MIKELĖNAS, Valentinas. in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras: pirmoji knyga, bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 63;

asmenų teises ir teisėtus interesus²⁰. Konstitucinis Teismas, aiškindamas nuosavybės neliečiamumo principą yra konstatavęs, kad „Konstitucijoje įtvirtinti nuosavybės neliečiamumas ir subjektinių nuosavybės teisių apsauga negali būti interpretuojami kaip pagrindas savininko teises ir interesus priešpriešinti viešajam interesui, kitų asmenų teisėms, laisvėms ir teisėtiems interesams“²¹.

Konstitucinis Teismas, aiškindamas nuosavybės teisės turinį, taip pat yra konstatavęs, kad nuosavybė sukuria ir įpareigojimus savininkui bei akcentavęs nuosavybės socialinę funkciją²². Aptariant gamtos išteklių naudojimą, būtina paminėti, kad viename iš savo nutarimų gamtiniams objektams Konstitucinis Teismas suteikė ypatingą svarbą: „Ypač pabrėžtina tai, kad žemė, miškai, vandens telkiniai nuosavybės teisės atžvilgiu yra ypatingi objektai, nes žemės, miškų, vandens telkinių tinkamas naudojimas ir apsauga yra žmogaus, kaip biologinės ir socialinės būtybės, egzistavimo bei visuomeninių ryšių palaikymo ir sklaidos terpė, žmogaus ir visuomenės išlikimo ir raidos sąlyga, tautos gerovės pagrindas“²³. Anot Teismo, savininkas turi įpareigojimą prisidėti išsaugant šiuos objektus, racionaliai naudojant, atkuriant ir gausinant gamtos išteklius. Šie įpareigojimai tam tikra apimtimi atsispindi specifiniame reguliavime, kuris reglamentuoja žemės santykius ir nustato savininko teisių ribojimus bei suvaržymus.

Akivaizdu, jog savininko interesas turėti absoliučią valdžią daikto atžvilgiu ir, netrukdomai elgtis su juo savo nuožiūra, tam tikrais atvejais gali neatitikti visuomenės, kitų asmenų interesams. Tiek senovės Romos laikais, tiek šiomis dienomis yra aktualu ieškoti pusiausvyros tarp savininko ir visuomenės interesų, rasti sutarimą ir bendras priimtinas normas. Konstitucijoje ir CK nėra vienareikšmio atsakymo kuriam interesui suteikiama pirmenybė, – galima teigti, kad pirmenybė teikiama ne konkrečiam interesui, o interesų pusiausvyrai, suderinamumui. CK įtvirtinta nuosavybės teisės sąvoka,

---

²⁰ Ibid., p. 63;

²¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007-09-06 nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997-10-23 nutarimo Nr. 1154 „Dėl valstybinės reikšmės miškų plotų patvirtinimo“ (2002-05-28 redakcija) nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 4 str. 2 daliai (2001-08-03 redakcija), taip pat dėl pareiškėjo - Šiaulių apygardos administracinio teismo prašymo ištirti ar Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997-10-23 nutarimo Nr. 1154 „Dėl valstybinės reikšmės miškų plotų patvirtinimo“ (2005-07-14 redakcija) nuostatos neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsniui, Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 5 straipsnio 2 dalies 1 punktui (2004-03-23 redakcija), 5 straipsnio 2 dalies 3 punktui (2002-04-02 redakcija), 12 straipsniui (2003-10-14 redakcija). Žinios, 2007, Nr. 96-3891;

²² Ši nuostata buvo paminėta Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000-12-21, 2002-03-14, 2002-09-19; 2003-09-30 nutarimuose.

²³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005-05-13 nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 str. 2 d., 8 str. 1, 9, 10 d., 13 str. 2 d., 18 str. 7 d., ir 22 str. 3, 6, 7 d. atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai.“ Žinios, 2005, Nr. 63-2235;

Konstitucijoje įtvirtintas ir CK išplėtotas nuosavybės neliečiamumo principas yra gana bendro pobūdžio reguliavimas, aiškiai nenustatantis kokia apimtimi yra ribojamos savininko teisės dėl kitiems asmenims suteiktos teisės naudotis gamtos ištekliais, taip pat nenustatantis ir kitų asmenų teisių ribų, kurios atskleistų, kokia apimtimi savininkas privalo toleruoti kitus asmenis.

2. Istorinių Lietuvos teritorijoje galiojusių normų, nustačiusių savininko teisių suvaržymą ir suteikiant kitiems asmenims teisę naudotis gamtos ištekliais analizė

Norint išsiaiškinti, kokie interesai konkrečioje teisinėje sistemoje yra ginami, kaip jie yra suderinami, kuriems interesams suteikiama pirmenybė, reikia analizuoti tos teisės sistemos normas ir įvertinti kokias vertybes yra saugomos, kartu galima atskleisti, kokios vertybės konkrečioje teisinėje sistemoje yra dominuojančios. Šiam darbui aktualu išnagrinėti būtent žemės savininko ir įstatymais nustatytų kitų asmenų teisių ir teisėtų interesų santykį. Minėta, jog teisės normos yra iš visuomenės sambūvio tradicijų, papročių išplaukiančių socialinių normų juridinė išraiška. Tai ypač aktualu gilią šaknis turinčių, tradicines visuomeninio gyvenimo sritis reguliuojančių normų atveju, todėl, norint atskleisti visuomenėje istoriškai susiformavusias normas, yra būtina nagrinėti, kaip tradiciškai Lietuvos teritorijoje buvo suderinami žemės, miško, vandens telkinių savininko ir kitų asmenų interesai.

Nuosavybės teisė, priklausomai nuo laikmečio aplinkybių, gali būti suvokiama labai specifiskai – tiek dėl nuosavybės subjekto ypatumų, tiek dėl socialinių – ekonominių ar politinių aplinkybių. Šiandienos nuosavybės teisės ribos, savininko teisės iš esmės skiriasi nuo, pavyzdžiui, feodalinės santvarkos savininko teisių, nuosavybės supratimo. Objektyvi forma, kuri atspindi tradicijas ir papročius bei yra tam tikra priemonė naujoms socialinėms normoms suformuoti ir įdiegti yra rašytinė teisė, jos normos. Natūralu, kad teisė laikui bėgant kinta, todėl, norint atskleisti dabar galiojančių normų ir institutų esmę, būtina suvokti tam tikrais laikmečiais galiojusias socialines, teises normas, kurios perduodamos iš kartos į kartą kaip kultūros dalis, savotiškai formuoja visuomenės narių pasaulėžiūrą, įsitikinimus bei vertybes. Teisinis šio magistro darbo pobūdis reikalauja nagrinėti objektyviai išreikštas teisės normas ir papročius – savotiškus teisinės kultūros atspindžius visuomenės sąmonėje. Darbo apimtis ir tema riboja galimybę nuosekliai gilintis į pirminius teisės šaltinius, todėl istorinės teisinės

normos apžvelgiamos daugiausia tik iš antrinių šaltinių, ar, kur yra įmanoma, – nagrinėjamos konkrečiuose teisės aktuose įtvirtintos normos.

Būtina aptarti, kokie konkretūs istoriniai periodai šiame darbe analizuojami. Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulėje ypatinga reikšmė suteikiama istorinei Lietuvos valstybei, sukurtai prieš daugelį amžių, teisinius pamatus grindusiai Lietuvos Statutais ir Konstitucijomis bei Tautos prigimtinei teisei ir laisvei gyventi nepriklausomoje Lietuvos valstybėje. Šie, preambulėje išdėstyti prioritetai, savotiškai diktuoja, kokio laikmečio istorinės teisinės normos turi ypatingą reikšmę, todėl, siekiant atskleisti tradicinę lietuviškąją teisinę kultūrą, prasminga nagrinėti tuos periodus, kuriais Lietuvos valstybė buvo nepriklausoma – visų pirma Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) laikotarpį, kai buvo priimti Lietuvos Statutai, taip pat nepriklausomos tarpukario respublikos teisės normas. Tarpukariu galiojusioje teisėje nebuvo labai gausu išsamių normų, reguliuojančių savininko ir kitų asmenų interesus, tačiau tam tikra tendencija įžvelgtina ir iš buvusio negausaus reguliavimo. Antrojo pasaulinio karo metais Lietuvai praradus nepriklausomybę ir valstybingumą, buvo primesta iš esmės kitais principais sukonstruota teisinė sistema, praktiškai paneigusi nuosavybės teisę²⁴, vyravo valstybinė nuosavybė, o gamtos išteklių buvo naudojami tiek, kiek savininkas – valstybė – leido, todėl atskirai aptarti sovietiniu periodu galiojusias normas šiame darbe nėra nei pagrindo, nei tikslo.

Šiuolaikinėje Lietuvos Respublikoje per visą nepriklausomybės laikotarpį buvo priimta nemažai teisės normų, reguliuojančių savininko ir kitų asmenų teises. Didelė dalis reglamentavimo yra pakeista, normos nebegalioja, ir galima sakyti – jau yra istorinės, tačiau skirstyti nepriklausomybės laikotarpiu galiojusį reguliavimą į atskirus periodus būtų sudėtinga, pagaliau – tai nėra šio darbo tikslas, todėl šiuolaikinės Lietuvos Respublikos reguliavimas, skirtas kitų asmenų teisei naudotis gamtos ištekliais be savininko leidimo, (įskaitant ir nebegaliojančias normas) analizuojamas atskirai nuo istorinių teisės normų.

---

²⁴ MONKEVIČIUS, E.; *Žemės teisė: monografija. 2-asis leid.* Vilnius: Justitia, 2006, p. 43;

2.1. LDK teisės normos, nustačiusios kitų asmenų teisę naudotis gamtos ištekliais ir taip suvaržiusios savininko teises

Reikšmingiausi Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (toliau tekste – LDK) kodifikuoti teisynai – tai Lietuvos Statutai, priimti XVI a. Pirmajame Lietuvos Statute (toliau tekste – PLS) buvo reguliuojami ir civiliniai teisiniai santykiai. PLS nebuvo baigtinis – teisėjams buvo numatyta teisė, nesant PLS reikiamos normos, vadovautis papročiais²⁵. Be papročių ir iki tol priimtų norminių teisės aktų, PLS šaltinis buvo ir romėnų teisė. XVI a. žemė buvo ekonominis valstybės pagrindas, todėl neatsitiktinai PLS reguliuoti ir žemės nuosavybės teisiniai santykiai. Žemė nuosavybės teise visų pirma priklausė didžiajam kunigaikščiui, kuris nuosavybę skirstė ir aprūpino bajorus žeme bei valstiečiais, dirbančiais tą žemę. PLS buvo numatyta ir galimybė naudotis svetimu turtu – servituto teisė, be to – šio darbo kontekste svarbu paminėti, kad „*Statutas leido, pagal nusistovėjusius papročius naudotis didžiojo kunigaikščio, ponų, šlėktų miškais*“²⁶.

PLS devintasis skyrius yra „*Apie gaudymvietes, apie girias, apie drevinį medį, apie ežerynus, apie bebrynus, apie apynynus, apie sakalų lizdus*“²⁷. Šiame skyriuje didelis dėmesys skiriamas giriose esančių objektų naudojimui – dreviniams medžiams, ežerams, pievoms. Gana smulkiai surašytos drevininkų teisės – jiems leidžiama lankytis miškuose, tačiau negalima su savimi nešti medžioklei skirtų daiktų²⁸, taip pat saugomi dreviniai medžiai ir leidžiama svetimoje girioje turėti drevių, netgi nustatoma atsakomybė žemės naudotojui, savininkui, jeigu drevinis medis sunaikinamas. Taip pat šiame skyriuje sureguliuoti girios savininko ir girioje esančių objektų (ežerų, pievų) savininkų (naudotojų) interesai – daiktinės teisės terminais kalbant – leidžiama pasiimti daiktų vaisius (šienauti pievas, žvejoti), o tam tikroms reikmėms ir pasinaudoti mišku – leidžiama malkų lūšnai paimti, lovius žuviai pasidaryti, stirtą, žagą ar daržinę pasidirbinti ar aptverti, drevininkams – taip pat leidžiama tam tikra apimtimi naudotis miško medžiaga savo reikmėms. PLS labai tiksliai, konkrečiais pavyzdžiais sureguliuojama, kas kam ir ką gali panaudoti, taip pat nustatoma kaip turi būti suderinami dviejų drevininkų interesai – pirmenybė teikiama tam, kuris pirmas (anksčiau) pažymėjo drevinį medį.

²⁵ STASKONIS, Vladas. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis* (moksl. red. Vytautas Mizaras). Vilnius: Justitia, 2009, p. 74;

²⁶ Ibid., p. 75;

²⁷ VALIKONYTĖ, I., LAZUTKA, S., GUDAVIČIUS, E., *Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.)*, Vilnius: Vaga, 2001, p. 221.

²⁸ Ibid., p. 222.

Anot Pirmojo Lietuvos Statuto komentaro²⁹ autorių Antrojo ir Trečiojo Lietuvos statutų tekstuose, šis skyrius išliko beveik nepakitęs, kai tuo tarpu kiti skyriai buvo išplėsti dvigubai ar net daugiau³⁰. Toks šių normų išbaigtumas aiškinamas tuo, kad šios normos susiformavo „gerokai anksčiau, dar lietuvių paprotinėje teisėje, ir buvo smulkmeniškai tobulinamos LDK teismų praktikoje XV a. antrojoje pusėje – XVI a. pirmaisiais dešimtmečiais“³¹. Kartu pabrėžiama girių, pievų ir vandens telkinių svarba, ekonominė reikšmė lietuvių tautai. Reikšminga paminėti, jog anot PLS komentatorių, „Ši servitutų teisė taip smulkiai išdėstyta PLS dar ir dėl to, kad privačios miškų nuosavybės elementai išsidiferencijavo gerokai vėliau, nei dirbamos žemės nuosavybės. Tiek bajorų ir sodžiaus bendruomenių tiek jų abiejų ir didžiojo kunigaikščio nuosavybės tarpusavio santykiuose pirminės ager publicus (bendrosios žemės) liekanos nemažai reiškė. Papročių teisė laikė mišką „visų nuosavybe“ ir su tuo feodalams iš dalies teko skaitytis. Net 1557 m. Valakų reformos nuostatuose, kurie, kaip žinoma, galutinai panaikino valstiečių alodinės nuosavybės liekanas, specialiai pabrėžiama, kad valstiečiai turi teisę šienauti ir imti miško tam tikrose miškų vietose, o uogauti gali visur. Todėl teisinės įeigų normos taip smulkiai ir reguliavo visos girios savininko ir atskirų drevinių medžių, ežerų bei pievų turėtojų toje girioje santykius“³².

Svarbu paminėti, kad Lietuvos teritorijoje Trečiasis Lietuvos Statutas galiojo iki pat 1840 m., kai carinės Rusijos imperijos birželio 25-osios įsaku panaikintas Statuto galiojimas ir įvesti Rusijos imperijos įstatymai.

Apibendrinant konstatuotina, kad rengiant Lietuvos Statutus, net ir perimant tam tikras romėnų teisės nuostatas, tam tikrų gamtinių objektų naudojimui reguliuoti paliktos paprotinės teisės normos, kuriose didelė reikšmė suteikiama kitų asmenų teisėms, teisei naudoti nepagrindinius miško išteklius.

---

²⁹ PLS komentaras yra pateikiamas viename leidinyje kartu su PLS vertimu, todėl kitas (atskiras) šaltinis nenurodomas [Cit. op. 27];

³⁰ Ibid., p. 329.

³¹ Ibid., p. 330

³² VALIKONYTĖ, I., LAZUTKA, S., GUDAVIČIUS, E., *Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.)*, Vilnius: Vaga, 2001, p. 336-337;

2.2. Tarpukario Lietuvos teisės normos, nustačiusios kitų asmenų teisę naudotis gamtos ištekliais ir taip suvaržiusios savininko teises

Minėta, kad tarpukario Lietuvos autentiškas teisinis reguliavimas nebuvo labai gausus ar detalus, tačiau buvo priimta ne viena Konstitucijos redakcija, nustatyti esminiai principai, kuriais remiantis buvo sureguliuojami nuosavybės teisės santykiai.

1922 m. Lietuvos Valstybės Konstitucijos 21 paragrafe buvo nustatyta, kad „*Nuosavybės teisė saugojama. Piliečių turtas galima nusavinti įstatymo keliu tik viešajam reikalui esant*“, o 90 paragrafe buvo numatyta, kad „*Žemės valdymo pagrindan dedamas privatinės nuosavybės dėsnis*“³³. 1928 m. Konstitucijoje atkartotos minėtos 1922 m. Konstitucijos normos³⁴. 1938 m. Konstitucijos 51 str. jau numatė kiek kitokį reguliavimą: „*Valstybė saugo nuosavybės teisę. Turtas deda jo valdytojui pareigą turto naudojimą derinti su Valstybės reikalais. Valstybė gali įstatymu nusavinti turtą viešajam reikalui už atlyginimą*“³⁵. Turto valdytojui garantuojama ne tik nuosavybės teisė, bet ir pareiga derinti turto naudojimą su valstybės interesais. Manytina, jog toks pokytis sietinas su valdančiojo režimo įsitvirtinimu. Detaliau nuosavybės teisė, jos ribos tarpukario Konstitucijose nebuvo reguliuojamos.

Tarpukariu Lietuvos teritorijoje veikusioje teisinėje sistemoje buvo likę gausu XIX a. okupacijos palikimo – Užnemunėje galiojo nemažai prancūziškų įstatymų, tarp jų ir Napoleono kodeksas (1804 m.), pagrindinėje Lietuvos teritorijos dalyje galiojo Rusijos imperijos įstatymų sąvado X tomo 1 dalis, pavadinta Civiliniais įstatymais, (oficialiai taikyta 1914 m. redakcija)³⁶, o autonominiame Klaipėdos krašte – Vokietijos civilinis kodeksas (1900 m.)³⁷, tačiau visi šie teisės šaltiniai galėjo būti taikomi tik tiek, kiek neprieštaravo nacionaliniams teisės aktams.

Rusijos imperijos civilinės teisės aktai, galioję Lietuvos teritorijoje tarpukariu, dar XIX a. buvo kritikuojami kaip pasenę, neatitinkantys laikmečio realijų. Teisės atsilikimas buvo taisomas taikant įstatymus teismuose – Rusijos teismo aukščiausios instancijos – Senato – sprendimais buvo remiamasi dažniau nei pačiomis įstatymo normomis³⁸. Vis dėl to, – šio darbo aspektu paminėtina Civiliniuose įstatymuose numatyta Viešoji ir privačioji dalyvavimo teisės. Pagal viešąją dalyvavimo teisę „*[...] savininkui buvo neleidžiama*

³³ 1922 m. Lietuvos Valstybės Konstitucija. Vyriausybės žinios, 1922, Nr. 100-799;

³⁴ 1928 m. Lietuvos Valstybės Konstitucija. Vyriausybės žinios, 1928, Nr. 275-1778;

³⁵ 1938 m. Lietuvos Konstitucija. Vyriausybės žinios, 1928, Nr. 275-1778;

³⁶ ANDRIULIS, V., et al. *Lietuvos teisės istorija*, Vilnius: Justitia, 2002, p. 382;

³⁷ Ibid., p. 384;

³⁸ Ibid., p. 388;

suarti einantį per jo žemę kelią, trukdyti kam nors juo eiti ar važiuoti, plaukioti vandenimis, esančiais jo žemėje. Maža to, plukdomų upių krantų žemės savininkai negalėjo statyti užtvankų, kurios trukdytų plukdyti mišką ir t. t. Viešąją dalyvavimo teisę nustatydavo pakeisdavo ar panaikindavo tik įstatymai, o ją saugodavo administracinės institucijos³⁹. Privati dalyvavimo teisė – kaimynystės teisė, iš esmės savo turiniu panaši į dabartinės daiktinės teisės sutartinius servitutus, nustatoma susitarimu, o esant reikalui – ginama teisme.

Paminėtina ir reikšminga žemės reforma, įvykdyta tarpukariu. Reformos metu buvo nusavinami valstybės naudai „miškai ir kirtimai [...], pelkės ir durpynai, atvirieji nedžiūstantys vandenys su upių srovės vieta ir ežerai, žemės gelmių turtai ir mineralinių vandenių šaltiniai ir jų eksploatacijai reikalingas žemės paviršiaus plotas“⁴⁰. Kartu paliekami „neliesti“ vietos gyventojų turėti servitutai ir kitos naudojimo teisės. Vėliau, atskiru įstatymu naikinami servitutai ir vietoje jų skiriama tam tikras kiekis žemės naudmenų ar miško⁴¹. Paminėtinos ir pakrančių, reikalingų viešajam naudojimui, nusavinimo taisyklės, numačiusios bendrų interesų apsaugą⁴².

Šiame darbe nėra galimybės išsamiau nagrinėti šių, gana plačiai paplitusių, nuosavybės naudojimo būdų, savotiškų „formų“, tačiau iš pateiktos informacijos, galima daryti išvadą, kad archaiškoji „ager publicus“ arba „visų nuosavybė“ gyvavo teisinėje sistemoje ne mažiau kaip iki trečio praeito amžiaus dešimtmečio, o atskiros vietinių gyventojų teisės naudotis mišku, vandens telkiniais, kelio teise, išliko iki pat Antrojo pasaulinio karo.

3. Šiuolaikinėje Lietuvos teisėje nustatytas teisinis reguliavimas, įtvirtinantis savininko teisių suvaržymą, kaip kitų asmenų teisę naudotis gamtos ištekliais

Atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, 1990 m. iškart buvo priimtas Laikinis pagrindinis įstatymas, kuris numatė privačią nuosavybę kaip lygiavertę valstybinei nuosavybei (šios dvi nuosavybės rūšys sudarė bendrą Lietuvos Respublikos nuosavybę). Lietuvos Respublika garantavo „[...] visiems nuosavybės subjektams galimybę

³⁹ Ibid., p. 393;

⁴⁰ Žemės reformos įvedamasai įstatymas. Vyriausybės žinios, 1920, Nr. 45-454; 1. paragrafas;

⁴¹ Įstatymas servitutams ir bendrosioms ganykloms likviduoti. Vyriausybės žinios, 1922, Nr. 96-785;

⁴² Vandenims ir vieškrančiams, žemės tvarkymo projektą sudarant, tvarkyti taisyklės in Lietuvos novelos: veikiančiųjų 1935.III.16 d. Lietuvos įstatymų ir įsakymų, paskelbtų "Vyriausybės žiniuose" 1-476 nr., rinkinys, Kaunas: Raidė, 1935., p. [nenurodyta];

*savarankiškai valdyti jiems nuosavybės teise priklausančius objektus, jais naudotis ir disponuoti pagal Lietuvos įstatymus*⁴³. Laikinojo pagrindinio įstatymo 45 str. buvo numatyta, jog „*Žemė, jos gelmės, vidaus ir teritoriniai vandenys, miškai, kita augmenija, gyvūnija bei kiti gamtos ištekliai yra Lietuvos nacionalinis turtas ir išimtinė Lietuvos Respublikos nuosavybė. Žemės gelmės nuosavybės teise gali priklausyti tik Lietuvos Valstybei. Kiti Lietuvos Respublikos išimtinės nuosavybės objektai nuosavybės teise gali priklausyti ir Lietuvos piliečiams, jų grupėms (kolektyvams)*“. Akivaizdu, jog toks išimtinės Lietuvos Respublikos nuosavybės nustatymas buvo nulemtas to meto politinių aplinkybių – siekiant atsiriboti nuo okupacinio režimo ir atskirti Lietuvos Respubliką kaip savarankišką tarptautinį subjektą. Laikinasis pagrindinis įstatymas numatė ir nuosavybės nusavinimo galimybę, vadinasi nuosavybė nebuvo suabsoliutinta.

1992 m. referendumu priėmus Lietuvos Respublikos Konstituciją, nuosavybės reguliavimas tapo lakoniškesnis, prioritetu iškelta privati nuosavybė, o išimtinė Lietuvos Respublikos nuosavybės teise, palikti „*[...]valstybinės reikšmės vidaus vandenys, miškai, parkai, keliai, istorijos, archeologijos ir kultūros objektai*“. Tačiau iš minėto konstitucinio reguliavimo vienareikšmiškai negalima atsakyti, kaip reguliuojamos kitų asmenų teisės naudotis tam tikrais nuosavybės objektais, ribojant savininkų nuosavybės teisę.

Autoriaus nuomone, svarbus aspektas pereinamuoju laikotarpiu buvo visuomenės suvokimas apie gamtos išteklius kaip nuosavybę, jų neliečiamumą – viena vertus, visuomenė buvo įpratusi laisvai naudoti gamtos išteklius, antra vertus – privati nuosavybė (įskaitant gamtos išteklius) savininkų buvo suvokiama kaip išplėsta asmeninės nuosavybės apimtis, kuri yra skirta tik savininkui, neatsižvelgiant į gamtos išteklių socialinės reikšmės svarbą. Ne mažiau svarbu ir tai, kad okupaciniu laikotarpiu iš visuomeninio gyvenimo buvo išgyvendinti teisiniai papročiai, tradicijos. Tokia situacija neišvengiamai reikalavo detalių, santykius sureguliuojančių įstatymų, nes savireguliaciniai visuomenės mechanizmai (papročiai) buvo faktiškai sunaikinti.

---

⁴³ Lietuvos Respublikos įstatymas dėl laikinojo pagrindinio įstatymo. Lietuvos Respublikos laikinasis pagrindinis įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Žinios, 1990, Nr. 9-224, 44 str.;

3.1. Kitų asmenų teisės naudotis gamtos ištekliais nustatymas Žemės įstatyme, Aplinkos apsaugos įstatyme

1994-04-26 buvo priimtas Žemės įstatymas. Šio įstatymo pirmajame straipsnyje apibrėžta įstatymo paskirtis nurodė, jog įstatymas skirtas žemės nuosavybės valdymo ir naudojimo santykiams reguliuoti⁴⁴. Žemės įstatymu visa Lietuvos teritorijoje esanti žemė pagal paskirtį ir prigimtį buvo suskirstyta į fondus. Šio įstatymo pagrindinės normos nustatė tam tikros paskirties žemės naudojimą, tačiau detalesnis reguliavimas turėjo būti atskleistas per specialiuosius įstatymus: – Miškų įstatymą, Vandens įstatymą, Aplinkos apsaugos įstatymą ir kitus teisės aktus. Siekiant nuosekliai išnagrinėti tam tikros žemės savininkų patiriamus nuosavybės teisės apribojimus, įstatyminis reguliavimas bus nagrinėjamas atsižvelgiant į Žemės įstatymo pateiktą skirstymą – atskirai nagrinėjamas miškų paskirties žemės naudojimas, vandens telkinių naudojimas, konservacinės paskirties (saugomų teritorijų) žemės naudojimas.

Žemės įstatyme nebuvo numatyta detalių normų, reguliuojančių kitų asmenų teisę naudoti gamtos objektus: miškus, vandens telkinius ar kt. Paminėtina nebent tai, kad įstatymu buvo griežtai ribojamas vandens telkinių įsigijimas privačion nuosavybėn – nustatyta išimtinė valstybės nuosavybė į vandens telkinius, o valstybės vandenų fondui priskirta teritorinė jūra, Kuršių marios, upės, kurių baseinas didesnis nei 25 kv. km, ir didesni nei 5 ha ežerai ir kt.⁴⁵ Privačion nuosavybėn galėjo patekti tik mažesni, nustatyti kriterijų neatitinkantys, vandens telkiniai arba tik susigražinant iki okupacijos priklausiusią nuosavybę įstatymų nustatyta tvarka.

Žemės įstatymas buvo ne kartą keistas, tačiau pirmas kitų asmenų teisei naudoti gamtos išteklius, aktualus pakeitimas padarytas tik 2000-05-04 priėmus Žemės įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymą ir numačius papildomą pareigą žemės naudotojams: „užtikrinti gyventojų teisę prieiti prie paviršinio vandens telkinių pakrantės apsaugos juostomis“⁴⁶. Taip pat pakoreguotas ir valstybinį vandenų fondą sudarančių telkinių sąrašas⁴⁷, įstatyme neliko normos, jog valstybinių vandenų fondui priklauso didesni nei 5 ha ežerai. 2004 m. Žemės įstatymas išdėstytas nauja redakcija⁴⁸.

⁴⁴ 1994-04-26, Lietuvos Respublikos žemės įstatymas. Žinios, 1994, Nr. 34-620; 1 str.;

⁴⁵ 1994-04-26, Lietuvos Respublikos žemės įstatymas. Žinios, 1994, Nr. 34-620; 4 str. 5 p., 44 str.;

⁴⁶ 2000-05-04 Lietuvos Respublikos žemės įstatymas. Žinios, 1994, Nr. 34-620; (su pakeitimais iki 2005-05-04), 9 str. 10 p.;

⁴⁷ 2000-05-04 Lietuvos Respublikos žemės įstatymas. Žinios, 1994, Nr. 34-620; (su pakeitimais iki 2005-05-04), 44 str.;

⁴⁸ 2004-01-27 Lietuvos Respublikos žemės įstatymas. Žinios, 1994, Nr. 34-620, (1994-04-26, įst. Nr. I-

2004-01-27 Žemės įstatymo redakcijoje buvo apibrėžti ir žemės naudotojai. Sąvoka žemės naudotojai apėmė ir tuos asmenis, kurie valdo žemę ne iš nuosavybės teisės kylančiu pagrindu, o įstatymu, administraciniu teisės aktu suteikta teise⁴⁹. Kartu iš ankstesnės įstatymo redakcijos perkelta pareiga žemės naudotojams „leisti kitiems asmenims priėti prie paviršinio vandens telkinių nustatytais pakrantės apsaugos juostomis, lankyti gamtos ir kultūros paveldo teritorinius kompleksus bei objektus ir bendro naudojimo rekreacinius objektus (teritorijas)“⁵⁰. Įstatyme specialios žemės naudojimo sąlygos įtvirtintos atskiromis normomis, nustatančiomis specialias sąlygas konkrečiam sklypui, ir blanketinėmis normomis, nukreipiančiomis į Saugomų teritorijų įstatymą, Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymą, Miškų įstatymą, Kelių įstatymą ir kitus įstatymus. Įstatymu atskirai išskiriami bendro naudojimo vandens telkiniai ir rekreacinės paskirties vandens telkiniai.

Šioje vietoje aptartini ir Žemės įstatyme numatyti administraciniu sprendimu nustatomi servitutai. Privačioje žemėje administraciniu sprendimu nustatyti servitutą galima tais atvejais, „[...] kai pagal teritorijų planavimo dokumentus numatomas kelio servitutas, suteikiantis teisę įvairiomis transporto priemonėmis privažiuoti ar naudojantis juo kaip pėsčiųjų taku priėti prie parkų, rekreacinių ir kitų gyventojų bendram naudojimui skirtų teritorijų bei gamtos ir kultūros paveldo teritorinių kompleksų ir objektų“⁵¹. Administraciniu sprendimu nustatomi servitutai iš esmės yra planavimo metu priimamas sprendimas, vėliau įforminamas viešojo administravimo subjekto sprendimu, susijęs su didelės visuomenės dalies interesu patekti prie tam tikro objekto – vandens telkinio, paveldo objekto ar pan.⁵²

Dar vienas kitų asmenų teisei naudotis gamtos ištekliais taip pat svarbus įstatymas yra Aplinkos apsaugos įstatymas, priimtas 1992 m. Pirminėje įstatymo redakcijoje nebuvo numatyta kitų asmenų teisė lankytis gamtos objektuose, tačiau tokia teisė įtvirtinta įstatyme 1996 m. priėmus įstatymo pakeitimą ir 7 str. 9 p. papildžius piliečių teise „lankytis gamtinėse teritorijose, išskyrus tas, kurių lankymas draudžiamas ar ribojamas nustatyta tvarka“⁵³. Vėlesnės šio įstatymo redakcijos nenumatė esminių pakeitimų, liko galioti norma, suteikianti teisę asmenims lankytis gamtinėse teritorijose, o ši teisė yra

---

446); Nauja redakcija: Žinios, 2004-02-21, Nr. 28-868 (2004-01-27, įst. Nr. IX-1983);

⁴⁹ Ibid., 2 str. 11 p.

⁵⁰ Ibid., 21 str. 10 p.

⁵¹ MONKEVIČIUS, E.; *Žemės teisė: monografija. 2-asis leid.* Vilnius: Justitia, 2006, p. 118.;

⁵² Lietuvos Respublikos žemės įstatymas. Žinios, 1994, Nr. 34-620, (1994-04-26, įst. Nr. I-446); Nauja redakcija: Žinios, 2004-02-21, Nr. 28-868 (2004-01-27, įst. Nr. IX-1983, su pakeitimais) 23 str.;

⁵³ 1996-05-28 Aplinkos apsaugos įstatymas (su pakeitimais). Žinios, 1992, Nr. 5-75, 7 str. 9 p.;

ribojama blanketinės normos, nukreipiančios į kitus, neapibrėžtus teisės aktus.

3.2. Kitų asmenų teisės naudotis gamtos ištekliais, numatytos Miškų įstatyme, kituose susijusiuose teisės aktuose

Minėta, jog Žemės įstatymo blanketinėmis normomis buvo nukreipiama į kitus, specialiuosius įstatymus. Vienas iš tokių įstatymų, kuriame aptariama specifinės paskirties gamtinės teritorijos, yra Miškų įstatymas. Minėta, jog šiam darbui aktualūs gamtos ištekliai, kurie yra rekreacinio pobūdžio arba yra santykinai nedidelės ūkinės reikšmės, todėl šiame darbe nebus liečiamas medienos ruošimui – pagrindiniam miško ūkio naudojimui – skirtas gana detalus reguliavimas.

Miškų įstatymas buvo priimtas 1994-11-22. Šiame įstatyme deklaruota, jog „*Miškas yra vienas pagrindinių Lietuvos gamtos turtų, tarnaujantis valstybės ir piliečių gerovei, saugantis kraštovaizdžio stabilumą ir aplinkos kokybę, tvarkomas pagal nenutrūkstamo ir daugiataktinio naudojimo principus, laiduojant nuosavybės formų įvairovę. Lietuvoje dominuoja valstybinė miškų nuosavybė*“⁵⁴. Kartu konstatuota, jog šiuo įstatymu siekiama suderinti miško savininko ir visuomenės interesus⁵⁵, apibrėžti (išvardinti) miško ištekliai, tarp kurių minimi ne tik mediena ir techninė žaliava, bet ir „*vaistažolės, grybai, uogos, riešutai, miško augalai, numesti ragai, miško gyvūnai*“⁵⁶. Įstatymas numatė ir sąvoką „miško naudotojai“, kuri apėmė miško savininkus, nuomininkus, naudojančius miško išteklius, taip pat ir kitus asmenis „*kurie įgijo miško išteklių naudojimo teisę*“⁵⁷. Visuomenės nariams, fiziniams asmenims šiuo įstatymu suteiktos gana plačios teisės – 9 str. numatė „*Piliečių buvimą miške*“ ir aiškiai suteikė teisę lankytis visuose miškuose, taip pat „*rinkti vaistažoles, vaisius, riešutauti uogauti ir grybauti, laikyti bites aviliuose ir bitidėse*“⁵⁸. Įstatymas nustatė išimtis, kur tokia teisė negaliojo – tai rezervatai ir specialios paskirties miškai (pasienio zona, kariniai objektai ir kt.), bei privatūs miškai iki 100 m. atstumu apie miško savininkų sodybas bei miškai, kuriuose tai apribota kitų įstatymų. Be to – asmenų lankymosi miške teisė gali būti apribota savivaldybių sprendimu, esant svarbių priežasčių – didelis gaisrų pavojus, miško kirtimai, specializuoto ūkio plotai, saugomi objektai, būtinumas išsaugoti miško išteklius, miško verslai ir pan. Pateiktas

⁵⁴ 1994-11-22 Lietuvos Respublikos miškų įstatymas. Žinios, 1994, Nr. 96-1872; 1 str.;

⁵⁵ Ibid., 2 str.;

⁵⁶ Ibid., 3 str.;

⁵⁷ Ibid., 3 str.;

⁵⁸ Ibid., 9 str.;

sąrašas nėra baigtinis, tačiau akivaizdu, jog norint riboti asmenų teisę lankytis miškuose arba uždrausti tai apskritai – būtinas savivaldybės sprendimas. Uždraustų arba apriboto lankymo miškų ribas turėtų rodyti informaciniai ženklai. Atkreiptinas dėmesys, jog lankymosi aspektu nebuvo skiriama valstybinis ar privatus miškas – suteikta teisė lankytis ir naudotis miško ištekliais visuose miškuose. Paminėtina ir tai, kad asmenų lankymosi miškuose ribojimus galėjo inicijuoti tik valstybės institucijos – miškų urėdijos arba valstybiniai parkai, o dėl lankymosi miestų teritorijose esančiuose miškuose savivaldybės galėjo priimti sprendimą be teikimo⁵⁹.

Tuo metu galiojęs 1964 m. CK numatė, kad daikto vaisiai priklauso daikto savininkui, jeigu įstatymas nenumato ko kita⁶⁰. Taigi – priimant pirmąją miškų įstatymo redakciją buvo pakankamai aiškiai suderinti savininkų ir kitų miško naudotojų interesai, buvo aišku, jog lankytis miške ir naudotis mažaisiais gamtos turtais⁶¹ gali fiziniai asmenys (piliečiai), o šią teisę dėl tam tikrų priežasčių gali riboti savivaldybės.

Beje, pažymėtina, jog asmenų teisės lankytis miškuose klausimą, Atkuriamojo Seimo nariai buvo iškėlę dar 1992 m. svarstant nuosavybės grąžinimo klausimus. Tuo metu, svarstant miško žemės nuosavybės grąžinimo klausimus, buvo keliamas miško savininkų ir visuomenės intereso santykis, o Atkuriamojo Seimo narys kaip pavyzdį pateikė Švedijos teisę, kurioje asmenims suteikta plati teisė lankytis miškuose⁶².

Nėra aišku, kuo remdamiesi Seimo nariai priėmė tokią įstatymo normą, suteikiančią asmenims teisę lankytis miškuose – Seimo posėdžių stenogramose⁶³ nėra fiksuota aiškių, nuoseklių argumentų, kuriais remiantis tokia teisė kitiems asmenims yra suteikta. Seime pristatant pirmąjį Miškų įstatymo projektą minėta, kad „*Vis dėlto pas mus yra senos tradicijos, nuo senų laikų žmonės laisvai buvoja miškuose*“⁶⁴. Šio darbo autoriaus

⁵⁹ 1994-11-22 Lietuvos Respublikos miškų įstatymas. Žinios, 1994, Nr. 96-1872; 9 str.

⁶⁰ Dėl LTSR civilinio kodekso patvirtinimo. LTSR Civilinis kodeksas (su pakeitimais). Žinios, 1964-07-10, Nr. 19-138, 154 str.;

⁶¹ Sąvoka „mažieji gamtos turtais“ naudojama Aplinkos apsaugos ministerijos ir Miškų ūkio ministerijos 1996-08-14 įsakymu Nr. 113/149 patvirtintose Mažųjų gamtos turtų naudojimo taisyklėse. Žinios, 1996-09-25, Nr. 90-2113;

⁶² Deputato V. P. Plečkaičio pasisakymas Lietuvos Respublikos aukščiausios tarybos – Atkuriamojo Seimo 1992 m. balandžio 28 d. posėdyje. Lietuvos Respublikos Seimo 1992-04-28 šimtas dvidešimt antro posėdžio stenograma. [interaktyvus] Lietuvos Respublikos Seimo duomenų bazė. „s.l.“, „s.a.“ [žiūrėta 2011-02-18], Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_bin?p_id=251386>;

⁶³ Rašant magistro darbą buvo atlikta Lietuvos Respublikos Seimo posėdžių stenogramų analizė, peržiūrėtos Seimo posėdžių, kuriuose buvo pateiktas, svarstomas ir priimamas Miškų įstatymas (1994-11-22 redakcija). Duomenys apie peržiūrėtas posėdžių stenogramas pateikiamos šaltinių sąrašė, *travaux préparatoires* skyrelyje. To laikotarpio Seimo komitetų posėdžių protokolai, išvados, kuriose būtų galima aptikti šios normos motyvus, nėra viešai prieinamos.

⁶⁴ A. Bruko pasisakymas pateikiant Miškų įstatymo projektą Seimui. Lietuvos Respublikos Seimo 1994-03-14 ketvirtąjį posėdžio stenograma. [interaktyvus] Lietuvos Respublikos Seimo duomenų bazė. „s.l.“, „s.a.“ [žiūrėta 2011-02-18], Prieiga per internetą:

nuomone, tikėtina, jog tokiam parlamento sprendimui yra dvejopos priežastys: viena vertus – okupacijos ir socialistinės santvarkos palikimas, – t. y. sovietmečiu visuomenei buvo laisvai prieinami valstybiniai miškai, todėl buvo atsisakyta priimti nepopuliarių sprendimą ir apriboti visuomenės teisę į lankymąsi miške bei miško gėrybių rinkimą, kita vertus – minėta, kad mažieji miško išteklių nuo neatmenamų laikų, pagal visuotinį paprotį buvo laisvai *visų* naudojami ir tokia paprotinė nuostata galėjo lemti parlamento sprendimą įtvirtinti tokią teisę įstatymu.

Savotišką specialiųjų normų paskirties paaiškinimą yra pateikęs Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas. Oficialiai suformuotoje konstitucinėje doktrinoje (Konstitucinio Teismo nutarimuose) yra įvardijama tokia nuostata: „*miškai, parkai, telkiniai yra ypatingi nuosavybės teisės objektai; pagal Konstituciją natūrali gamtinė aplinka, gyvūnija ir augalija, atskiri gamtos objektai, taip pat ypač vertingos vietovės yra visuotinę reikšmę turinčios nacionalinės vertybės; jų apsauga bei gamtos išteklių racionalaus naudojimo ir gausinimo užtikrinimas – tai viešasis interesas, kurį garantuoti yra valstybės konstitucinė priedermė; ypatinga ekologinė, socialinė ir ekonominė miško reikšmė aplinkai, viešiesiems interesams lemia miško savininkų nuosavybės teisės tam tikrus apribojimus ir suvaržymus*“⁶⁵. Nors ši nuostata nėra skirta konkrečiai Miškų įstatymo normai, nustatančiai asmenų teisę lankytis miškuose, tačiau ši konstitucinės doktrinos nuostata gali būti laikoma paaiškinimu, koku tikslu parlamentas įstatymu suteikė teisę lankytis kitiems asmenims: savininko teisės tam tikruose, ypatinguose nuosavybės teisės objektuose viešojo intereso naudai gali būti ribojamos intensyviau.

Aptariant pirmąją Miškų įstatymo redakciją paminėtina, kad pirminiame projekte buvo numatyta, jog miško žemė nėra apmokestinama žemės mokesčiu. Vėliau, siekiant aiškesnės mokesstinės sistemos, ši norma buvo perkelta į Lietuvos Respublikos žemės mokesčio įstatymą⁶⁶. Konstatuotina, jog žemės savininkams ne tik numatyta prievolė toleruoti kitų asmenų lankymąsi ir naudojimąsi nuosavybės teise priklausančiais miškais, jų ištekliais, bet ir suteikta lengvata – atleisti savininkus nuo žemės mokesčio, taip mokesciniu aspektu prilyginant miško žemę bendro naudojimo keliams ir diplomatinėms atstovybėms priklausančiai žemei.

---

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_bin?p_id=238687 >;

⁶⁵ Cit. op. 21. Tokia konstitucinės doktrinos nuostata pirmą kartą suformuota Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998-06-01 nutarime, pakartota keliuose vėlesniuose nutarimuose (2005-05-13; 2006-03-14; 2007-06-27), o šiame darbe citata paimta iš 2007-09-06 nutarimo, kaip vėliausia suformuluota nuostata.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos įstatymas dėl žemės mokesčio įstatymo papildymo. Žinios, 1995, Nr. 59-1468; 1 str.;

Miškų įstatymo norma, suteikianti teisę lankytis miškuose, nenumatė, kad lankymosi miške tvarka būtų kaip nors išplėtota poįstatyminiais aktais, tačiau įvertinant poįstatyminių teisės aktų turinį, galima atkreipti dėmesį į Lankymosi miške taisykles, patvirtintas aplinkos apsaugos ministerijos ir miškų ūkio ministerijos įsakymu⁶⁷. Nėra aišku kuo remiantis ministrai nusprendė tokias taisykles patvirtinti – Miškų įstatymu nėra suteikta tokia diskrecijos teisė, įsakyme, kuriuo tvirtinamos taisyklės, nėra nurodomas įstatyminis taisyklių pagrindas. Tuo metu galiojusiam Administracinių teisės pažeidimų kodekso (toliau – ATPK) 70 str. pavadinimas buvo „*Miškų lankymo taisyklių pažeidimas*“, tačiau šiame straipsnyje nebuvo numatyta kas tokias taisykles turėtų patvirtinti, be to, atkreiptinas dėmesys, jog skirtingai suformuluotas taisyklių ir straipsnio pavadinimas. Šiose taisyklėse nėra specialiai pasisakoma dėl privačių miškų lankymo, išskyrus atkartotą tuometinio Miškų įstatymo 9 str. 1 d. teisės lankytis miškuose numatytą išimtį draudžiančią lankytis privačiuose miškuose iki 100 m. aplink sodybas⁶⁸. Kitomis taisyklėse esančiomis normos iš dalies reguliuojama ūkinė miškų veikla⁶⁹, kartu šiomis taisyklėmis iš dalies reglamentuotas poilsiaviečių įrengimas⁷⁰, nustatyti poilsiautojų teisę naudoti miško žaliavą: „*Poilsiautojams pasiruošti kurą laužavietėms leidžiama tik pasirenkant nelikvidinių šakų, žabu, kitos nelikvidinės medienos, taip pat atpjovų ir kitų atliekų, likusių baigtose eksploatuoti kirtavietėse*“⁷¹. Pažymėtina, kad teismai taiko šias

⁶⁷ Lankymosi miške taisyklės. Patvirtintos Aplinkos apsaugos ministerijos ir Miškų ūkio ministerijos 1996-12-05 įsakymu Nr. 176/240. Žinios, 1996, Nr. 120-2833;

⁶⁸ Ibid., 3 p.;

⁶⁹ Ibid., 7 p. nustato: „Apie lankymosi miške uždraudimą ar apribojimą (išskyrus lankymąsi, kur vyksta medienos ruošos darbai) bei jų galiojimo laiką skelbiama informacija spaudoje ar per radiją (televiziją). Prie įvažiavimo į mišką pastatomi informaciniai ženklai. **Jeigu lankymasis uždraustas dėl medienos ruošos darbų, tai prie kelių ar takų, vedančių link kirtavietės, miško valdytojai (naudotojai) ar savininkai privalo pastatyti informacinius ženklus** [paryškinta – aut.]“;

⁷⁰ Pavyzdžiui Taisyklių 8 p. nurodyta: „*Trumpalaikio poilsio stovyklavietės (poilsivietės), pėsčiųjų, dviratinių ir kiti takai, autotransporto stovėjimo aikštelės saugomų teritorijų* [paryškinta – aut.] *miškuose įrengiamos teritorinio planavimo dokumentuose numatytose vietose, nesant šių dokumentų, - su aplinkos apsaugos regionų departamentais suderintose vietose. Kituose miškuose išvardyti poilsio objektai įrengiami miškų urėdijų parinktose vietose, suderinus su rajonų (miestų) aplinkos apsaugos agentūromis (inspekcijomis)* [paryškinta – aut.]“.

Įrengiant tik pavienius poilsiaviečių elementus (automobilių stovėjimo aikšteles ne prie bendro naudojimo kelių, suolus, šiukšliadėžes ir kt.), toks derinimas nebūtinai [paryškinta – aut.]“.

Įrengiant autotransporto stovėjimo aikšteles prie bendro naudojimo kelių, jų įrengimas derinamas ir su vietos savivaldos institucijomis.“ Galima kelti klausimą ar minėtų (ypatingai - paryškintų) normų nustatymas Lankymosi miške taisyklėse reiškia tai, kad ir kiti asmenys (poilsiautojai) gali svetimame miške statyti pavienius poilsiaviečių elementus be leidimo (galima suprasti, kad ir be savininko leidimo). Dar vienas juridinės technikos požiūriu nepriimtinas taisyklių aspektas yra tai, kad taisyklių 2 p. įtvirtinta nuostata, kad „*Lankymasis miške - tai buvimas miške, nesusijęs su vykdoma miškų ūkine veikla, medžiokle* [paryškinta – aut]“, tačiau 14 taisyklių punkte nurodoma, kad miško lankytojams draudžiama: „*leisti bėgioti miške palaidiems šunims, išskyrus Medžioklės Lietuvos Respublikos teritorijoje taisyklėse numatytą tvarką*“. Jei medžioklė neapima lankymosi miške pagal šias taisykles, tai lieka neaišku, kokių pagrindu papildomai išskiriamos medžioklės taisyklės.

⁷¹ Ibid., p. 10.

taisyklės administracinėse bylose⁷². Kadangi magistro darbas analizuoja privačių asmenų – t. y. savininko ir kitų asmenų teisinius santykius, būtina civilinės teisės aspektu įvertinti tokio administracinio teisės akto vertę ir vietą civilinius teisinius santykius reguliuojančių teisės normų sistemoje. CK 1.3 str. 4 dalyje įtvirtinta ribota viešosios valdžios subjektų kompetencija reguliuoti civilinius teisinius santykius: „Vyriausybės nutarimai ir kitų valstybės institucijų teisės aktai civilinius santykius gali reglamentuoti tik tiek, kiek įstatymų nustatyta“⁷³. Atsižvelgiant į tai, konstatuotina, kad šios taisyklės gali būti taikomos tik tiek, kiek yra svarbios gamtosauginiu aspektu arba valstybinių miškų naudojimo srityje, o normos, kuriomis reguliuojama privačių subjektų teisiniai santykiai (pavyzdžiui, galimybė miške rinkti malkas laužui), taisyklėmis negali būti sureguliuota, nes CK numato, jog daikto vaisiai priklauso savininkui, jei įstatymu nenustatyta kitaip, o Miškų įstatymo 9 str. norma, leidžianti lankytis ir rinkti tam tikrus miško kaip daikto vaisius, nenumato galimybės rinkti malkų laužui. Konstatuotina, kad Miškų lankymo taisyklės nėra tinkamas teisės šaltinis savininkų ir kitų asmenų teisiniams santykiams, susijusiems su gamtos išteklių naudojimu, reguliuoti.

Paminėtini Vyriausybės 1995 m. nutarimu patvirtinti Privačių miškų tvarkymo ir naudojimo nuostatai, kurie numatė, kad privataus miško savininkas galėjo naudoti mažuosius miško išteklius verslui be atskirų leidimų „Miško savininkai, laikydamiesi Lietuvos Respublikos įstatymų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų, kitų teisės aktų reikalavimų, gali naudoti mišką antraeilių miško medžiagų (sakų, kelmų, karnų, žievių, šakelių, naujamečių eglių ir kitų dekoratyvinių medžiagų) ruošai, šalutinei veiklai (šienavimui, gyvulių ganymui, grybavimui, uogavimui, vaistažolių, miško paklotės ir lapų rinkimui, sulos leidimui), poilsui. Leidimai naudoti mišką šioms reikmėms nereikalingi“⁷⁴. Taip pat numatyta, kad savininkas šiems verslams gali išnuomoti mišką⁷⁵. Privačių miškų tvarkymo ir naudojimo nuostatai 1997 m. Vyriausybės nutarimu buvo išdėstyti nauja redakcija⁷⁶, kurioje, nagrinėjamos temos atžvilgiu aktualus vienas pakeitimas – naujos redakcijos nuostatų 23 p. įtvirtintas draudimas aptverti miškus: „[...]

---

⁷² Nors taisyklės yra patvirtintos pareigūnų, kuriems įstatymu nebuvo suteikta tokia diskrecijos teisė, teismai, sprenddami ginčus dėl ATPK 70 str. pažeidimų, taiko šias taisykles. Viešai skelbiamuose bylų sprendimuose nėra duomenų, kad būtų buvęs iškeltas klausimas dėl taisyklių teisėtumo. Analizuotos ir vertintos šios literatūros sąrašė nurodytos bylos: 10, 11, 12, 13.

⁷³ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais). Žinios, 2000, Nr. 74-2262, 1.3 str. 4 d.;

⁷⁴ Privačių miškų tvarkymo ir naudojimo nuostatai. Patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995-06-14 nutarimu Nr. 825. Žinios, 1995, Nr. 51-1256. 23 p.;

⁷⁵ Ibid., 29.3 p.;

⁷⁶ Privačių miškų tvarkymo ir naudojimo nuostatai. Patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997-07-24 nutarimu Nr. 799. Žinios, 1997, Nr. 71-1808. (nauja redakcija); 23 p.;

Miškai (išskyrus medelynus, daigynus, plantacijas, miško kultūras bei miško plotus iki 100 metrų spinduliu apie miško savininkų sodybas) negali būti aptveriami. Aptveriant mišką iki 100 metrų spinduliu apie miško savininko sodybą, turi būti paliekami bendrojo naudojimo keliai, takai bei priėjimai prie vandens telkinių ar kitų bendrojo naudojimo objektų.“ Akivaizdu, kad šia nuostata siekta užtikrinti įstatymu garantuotą laisvą asmenų patekimą į miškus ir prie kitų bendro naudojimo objektų, suteikiant galimybę sodybų savininkams užtikrinti savo saugumą. Ši nuostata suderinama su tuo metu galiojusia Miškų įstatymo 9 str. 1 d. norma, suteikusia teisę asmenims lankytis miške, bet ribojusia lankymąsi aplink sodybas.

Aplinkos apsaugos ministras ir Miškų ūkio ministras 1996 m. bendru įsakymu⁷⁷ patvirtino Mažųjų gamtos turtų naudojimo taisyklės, kurios numatė, kad mažieji gamtos turtai gali būti naudojami tik savininkui leidus, o uogavimui, grybavimui, riešutavimui (nekertant lazdynų) bei vaistažolių rinkimui leidimai nenumatyti (nereikalingi)⁷⁸.

Paminėtinas ir savotiškas Seimo sukurtas teisinis paradoksas, kai Miškų įstatymo 6 str. įtvirtintas imperatyvas, jog miško žemė nenuomojama išskyrus „*teritoriškai nepatogias*“ išimtis, o 1998 m. pakoregavus Miškų įstatymo 11 str., Aplinkos ministerija 2000-05-03 metais patvirtino miško nuomos poilsui tvarką, kuri iš esmės skirta valstybinio miško nuomai. Tačiau net ir išnuomojus valstybinį mišką poilsui, numatytas įpareigojimas nuomininkui neriboti asmenų lankymosi miške⁷⁹.

Be minėto poįstatyminio reguliavimo buvo priimta ir daugiau norminių teisės aktų, susijusių su miško išteklių naudojimu, tačiau neaptartas reguliavimas yra didžiąja dalimi susijęs su gamtosauginiais ribojimais, t. y. nesusijęs su miško savininko ir kitų asmenų interesų suderinimu, todėl detalčiau neaptariamas.

Miškų įstatymo (1994-11-22 redakcija) normos buvo keletą kartų keistos, tačiau šio darbo temai aktualiame reguliavime nebuvo padaryta jokių esminių pakeitimų. Apibendrinant pirmosios Miškų įstatymo reakcijos reguliavimą, galima konstatuoti, kad po nepriklausomybės atgavimo Miškų įstatyme buvo aiškiai įtvirtinta asmenų teisė lankytis miškuose ir nemokamai naudotis šalutiniais, nepagrindiniais jo ištekliais. Lankymosi miške ir miško gėrybių rinkimo teisės kilme, įstatyminio reguliavimo priešastimi laikytina nuo senovės žinoma, paprotinė teisė, tam tikra forma išlikusi ir

---

⁷⁷ Aplinkos apsaugos ministerijos ir Miškų ūkio ministerijos 1996-08-14 įsakymu Nr. 113/149 patvirtintose Mažųjų gamtos turtų naudojimo taisyklėse. Žinios, 1996-09-25, Nr. 90-2113;

⁷⁸ Ibid., 2.3.p.;

⁷⁹ Miško nuomos poilsui tvarka. Patvirtinta Aplinkos ministro 2000-05-03 įsakymu Nr. 157. Žinios, 2000, Nr. 49-1428. 32 p. 3 pp.;

sovietmečiu. Ši Miškų įstatyme numatyta teisė buvo suderinama su tuo metu galiojusiomis 1964 m. Civilinio kodekso normomis, nustatančiomis daikto vaisių nuosavybės teisę. Poįstatyminiu reguliavimu buvo įtvirtinamos normos, numatančios konkrečią šios teisės apsaugą – ribota galimybė aptverti nuosavybę, o aptvėrus numatytas įpareigojimas palikti praėjimus prie vandens telkinių, kitų bendrai naudojamų objektų.

2001-04-10 buvo priimta nauja Miškų įstatymo redakcija⁸⁰, kurioje anksčiau aptartas įstatyminis reguliavimas, iš pirmo žvilgsnio atrodo nepakitęs, tačiau atidžiau panagrinėjus galima išvelgti reguliavimo pakeitimus, kurie yra gana reikšmingi šiame darbe nagrinėjamos temos kontekste. 1994-11-22 Miškų įstatymo redakcijos 9 str. „*Piliečių buvojimas miške*“ normos buvo perkeltos į naujos įstatymo redakcijos 8 str. pakeistu pavadinimu: „*Asmenų lankymasis miške*“. Iš esmės šiuo naujuoju straipsniu suteikta teisė asmenims lankytis miškuose, rinkti tam tikras miško gėrybes, tačiau šiame straipsnyje nebeliko anksčiau buvusios sodybos privatumo teritorijos – 100 metrų atstumo aplink sodybą, kurioje pagal anksčiau galiojusio Miškų įstatymo 9 str. 1 d. kitiems asmenims teisė lankytis nebuvo suteikta. Taip pat susiaurinta galimybė laikyti bites – palikta teisė laikyti avilius tik valstybiniuose miškuose, o kitų vaisių, vaistažolių, vaistinės žaliavos, grybų, riešutų rinkimas apribotas blanketinėmis normomis – juos galima rinkti laikantis Miškų įstatymo, Aplinkos apsaugos įstatymo bei kitų teisės aktų reikalavimų. Išplėstas subjektų, galinčių kreiptis į savivaldybę dėl asmenų lankymosi ribojimo, sąrašas – šalia miškų urėdijų ir valstybinių parkų įrašyti ir miško savininkai, kurie gali kreiptis į savivaldybę prašydami apriboti asmenų lankymąsi miške. Viena vertus, – subjektų sąrašo išplėtimas yra pateisinamas atsižvelgiant į savininko teisių gynimą – saugoti mišką, pvz., nuo gaisro, yra savininko pareiga, todėl natūralu, kad savininkas turi turėti galimybę kreiptis į savivaldybę dėl asmenų lankymosi apribojimo ir gaisro rizikos sumažinimo. Tačiau, kita vertus – savininkas gali prašyti savivaldybės riboti asmenų teisę lankytis miškuose ir dėl kitų priežasčių. Šis aspektas bus plačiau analizuojamas toliau darbe, aptariant savininko teisę ginti nuosavybę.

---

⁸⁰ Lietuvos Respublikos miškų įstatymas. Žinios, 1994, Nr. 96-1872; (1994-11-22 įst. Nr. I-671); Nauja redakcija: Žinios, 2001, Nr. 35-1161 (2001-04-10 įst. Nr. IX-240, su pakeitimais);

3.3. Kitų asmenų teisių reguliavimas Vandens įstatyme, kituose susijusiuose teisės aktuose

Kitas šiame darbe aptariamų gamtos išteklių naudojimo ribose aktualus reguliavimas yra susijęs su priėjimu prie vandens telkinių ir vandens telkinių naudojimu. Iš esmės, po nepriklausomybės atkūrimo vandens telkinių nuosavybė reguliuota 1997 m. priimtu Vandens įstatymu⁸¹. Šiuo įstatymu, be kita ko, siekta sureguliuoti ir vandens telkinių savininkų bei naudotojų interesus, o įstatymas taikomas visiems vidaus vandens telkiniams, neatsižvelgiant į nuosavybės formą⁸². Šiam darbui aktualus paviršinių vandens telkinių naudojimas taip pat aptartas šiame įstatyme.

Pirmoji Vandens įstatymo redakcija, galiojusi 1997–2003 m. nustatė griežtą naudojimo režimą – vandens ištekliais galima naudotis tik tiek, kiek leidžiama įstatymais⁸³. Vandens įstatyme taip pat buvo numatyta, kad vandens telkinio savininkas gali naudotis Civiliniame kodekse numatytomis savininko teisėmis. Be to – įstatymu skirstytas paviršinių vandens telkinių naudojimas pagal jo intensyvumą, poveikį aplinkai, numatytas vandens išteklių naudojimas su leidimu arba be leidimo.

Šio darbo temos kontekste svarbu išsiaiškinti, kokie asmenys buvo laikomi vandens telkinio naudotojais ir, ar įstatymas reguliavo privačių vandens telkinių naudojimą kitų asmenų poreikiams tenkinti. Vandens naudotojai įstatymo 3 str. 24 p. yra įvardijami kaip „*juridiniai ir fiziniai asmenys, imantys iš vandens telkinio vandenį arba išleidžiantys į gamtinę aplinką nuotekas, taip pat naudojančios vandens telkinį įvairioms reikmėms (hidroenergetikai, laivybai, žuvininkystei ir kt.)*.“ Tai, kad ši sąvoka apibrėžta nebaigtiniu naudojimo reikmių sąrašu, leidžia teigti, kad bet kuris asmuo, kaip nors naudojantis vandens telkinį yra jo naudotojas (iš esmės tai vertintina kaip tautologija, neatskleidžianti sąvokos turinio). Įstatymo 7 str. pavadinimu „*Vandens išteklių naudotojai*“, numatė kad naudotojais laikomi specialiai išsinuomoje, imantys ar išleidžiantys vandenį į vandens telkinį, taip pat naudojančios vandens telkinius hidroenergetikos, laivybos, žuvininkystės

---

⁸¹ 1997-10-21 Lietuvos Respublikos vandens įstatymas. Žinios, 1997, Nr. 104-2615;

⁸² Ibid., 2 str. 1 d.; Daiktinės teisės vadovėlyje išskiriamos nuosavybės rūšys (privati ir viešoji) bei formos (juridinių asmenų nuosavybės forma ir bendrosios nuosavybės forma). BARANAUSKAS, E., et al. *Daiktinė teisė: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2010, p. 63; Nėra aišku, ar įstatymų leidejas nustatydamas tokį reguliavimą, jog „*Įstatymas taikomas visiems Lietuvos Respublikos vidaus vandens telkiniams bei ištekliams, neatsižvelgiant į jų paskirtį ir nuosavybės formas*“ tikrai turėjo omenyje nuosavybės formas, kaip tai suprantama teisės doktrinoje. Atsižvelgiant į tai, kad taisyklė įtvirtina imperatyvą, jog įstatymas taikomas *visiems* vandens telkiniams, laikytina, kad ši norma turėtų būti aiškinama, kad įstatymas reguliuoja ir visų *rūšių* nuosavybės vandens telkinių naudojimą.

⁸³ 1997-10-21 Lietuvos Respublikos vandens įstatymas. Žinios, 1997, Nr. 104-2615; 8 str. 9 str. 2 d.

tvenkinių reikmėms⁸⁴. Tačiau to paties straipsnio antroje dalyje yra numatyta, kad „Vandens išteklių naudotojai taip pat yra juridiniai ir fiziniai asmenys, laisvai (be leidimo) naudojantys vandenį šio įstatymo 26 straipsnyje nurodytoms reikmėms.“ Įstatymo 26 straipsnis yra įtrauktas į IV skyrių, kurio pavadinimas yra „Vandens išteklių valstybinis reguliavimas“. Šiame skyriuje numatyti leidimai, kuriuos išduoda valstybinės įstaigos vandens išteklių naudojimui. Įstatymo 26 straipsnyje reglamentuojamas „laisvas vandens išteklių naudojimas“⁸⁵, kuriam nereikalingas leidimas. Nors iš pirmo žvilgsnio gali susidaryti įspūdis, kad laisvas vandens telkinių naudojimas apėmė ir kitų asmenų teisę naudotis vandens telkiniu be savininko leidimo, tačiau sistemiškai aiškinant įstatymo normas, galima daryti išvadą, kad šiomis normomis nebuvo sureguliuotas privačių vandens telkinių savininkų ir kitų asmenų naudojimas, laisvas vandens išteklių naudojimas reiškė savininkų teisę laisvai naudoti vandens telkinius.

Nagrinėjamos temos kontekste svarbi yra įstatymo 10 str. 1 d. 7 p. įtvirtinta pareiga savininkams „užtikrinti gyventojų teisę maudytis, girdyti gyvulius ar kitaip naudotis privačiais vandens telkiniais servitutų nustatyta tvarka“. Įstatymo 11 str. buvo įtvirtinta nuoroda, jog „Juridiniai ir fiziniai asmenys gali verstis veikla, susijusia su vandens išteklių naudojimu ir apsauga, besiribojančioje su vandens telkiniu valstybinėje ar kitiems asmenims nuosavybės teise priklausančioje žemėje pagal žemės servitutus Žemės įstatymo ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka“⁸⁶. Taigi – įstatymas suteikė teisę naudotis privačia žeme šalia telkinio pagal servitutus.

Vadovaujantis, be kita ko, ir Vandens įstatymo 33 str. 1 ir 3 dalimis Aplinkos apsaugos ministras įsakymu patvirtino Paviršinio vandens telkinių pakrančių apsaugos juostų ir zonų nustatymo taisyklės⁸⁷, kuriomis nustatytų pakrančių apsaugos juostų ir zonų viena iš paskirčių – „sudaryti palankias rekreacijos sąlygas“ paskirtis įvardijama, be kita ko, kaip rekreacinė⁸⁸. Anksčiau minėta, kad pakrančių apsaugos juostos yra svarbios dėl Žemės įstatyme esančio įpareigojimo savininkui: savininkas yra įpareigotas netrukdyti asmenims vandens apsaugos juostomis prieiti prie vandens telkinių – taigi nustatytas savininko teisių ribojimas pakrantėse, siekiant užtikrinti asmenų rekreacinių poreikių tenkinimą. Žemės įstatymo norma suteikianti teisę patekti prie vandens telkinių, sistemiškai aiškinama su Vandens įstatymo 10 str. 1 d. 7 p. įtvirtinta pareiga savininkui

⁸⁴ Ibid., 7 str. 1 d.;

⁸⁵ Ibid., 26 str.;

⁸⁶ Ibid., 10 str. 1. d. 7 p.; 11 str.;

⁸⁷ Paviršinio vandens telkinių pakrančių apsaugos juostų ir zonų nustatymo taisyklės. Patvirtintos Aplinkos ministro 2000-07-17 įsakymu Nr. 304. Žinios, 2000-07-21, Nr. 60-1794.

⁸⁸ Ibid., p. 4.5. p.

netrukdyti kitiems asmenims naudotis vandens telkiniais maudymuisi, gyvulių girdymui ir kitaip naudoti privačius telkinius pagal servitutus, leidžia teigti, kad įstatyme buvo numatyta asmenų galimybė patekti prie vandens ir naudoti telkinį maudymuisi. Ši teisė realiai neįgyvendinama, jei aplink vandens telkinį esanti žemė yra privati ir nėra viešo priėjimo prie vandens telkinio, kuris leistų patekti į pakrantės apsaugos juostą.

Vėliau, priėmus naują Vandens įstatymo redakciją, pakrančių apsaugos juostą ir zoną nustatančios normos buvo perkeltos į Saugomų teritorijų įstatymą, Paviršinio vandens telkinių pakrančių apsaugos juostų ir zonų nustatymo taisyklės išdėstytos nauja redakcija, todėl detaliau pakrančių apsaugos juostos naudojimo klausimas bus aptariamas kartu su Saugomų teritorijų įstatymu.

Vandens įstatymas buvo keičiamas, tačiau kitų asmenų ir savininkų teisinius santykius reguliuojančios normos nebuvo pakeistos. Apibendrinant pirmąją Vandens įstatymo redakciją (galiojusią nuo 1997-11-19 iki 2003-04-16), galima konstatuoti, kad kitų asmenų teisės nebuvo aiškiai ir tiesiogiai įtvirtintos, vienintelis apsunkinimas, susijęs su nagrinėjama tema, savininkui tenkanti pareiga nekliudyti kitiems asmenims maudytis vandens telkinyje.

2003-03-25 buvo priimta nauja Vandens įstatymo redakcija. Šiame įstatyme kitų asmenų teisės ir teisėti interesai įtvirtinti bendrais įpareigojimais savininkui ir naudotojui, tokiais, kaip naudojant vandens telkinius „[...] nepažeisti kitų asmenų teisių bei teisėtų interesų“⁸⁹. Naudotojui suteikta „teisė leisti“ kitiems asmenims naudotis vandens telkiniais, jei tai nepažeidžia teisės reikalavimų⁹⁰. Vandens telkinių naudojimas rekreacijai tiesiogiai nereguliuojamas, apsiribojama blanketinėmis normomis, nukreipiančiomis į Teritorijų planavimo įstatymą, Turizmo įstatymą ir Saugotinių teritorijų įstatymą⁹¹. Taip pat nustatyta, kad rekreaciniams ištekliams priskiriami vandens telkiniai turi būti numatomi Lietuvos Respublikos teritorijos bendrajame plane, apskričių ir savivaldybių teritorijų planavimo dokumentuose⁹². Vandens įstatyme įtvirtintas reguliavimas skirtas nustatyti aplinkosauginėms sąlygoms, kurių laikantis galima naudotis vandens telkiniu, tačiau šis reguliavimas niekaip nepaveikia savininko ir kitų asmenų teisinių santykių. Įstatymo 13 str. 1 d. įtvirtinama nuostata, jog „*aplinkosaugos sąlygas plaukioti vandens telkiniuose plaukiojimo priemonėmis nustato ir leidimų išdavimą reglamentuoja aplinkos*

---

⁸⁹ 2003-03-25 Vandens įstatymas. Žinios, 1997, Nr. 104-2615 (1997-10-21 įst. Nr. VIII-474); Nauja redakcija: Žinios, 2003, Nr. 36-1544 (2003-03-25 įst. Nr. IX-1388); 5 str. 2 d., 8 str. 2 d. 7 p.

⁹⁰ Ibid., 8 str. 1 d. 2 p.

⁹¹ Ibid., 12 str. 1 d.

⁹² Ibid., 12 str. 2 d.

ministras“. Aplinkos ministro patvirtinta „*Leidimų plaukioti mažosiomis plaukiojimo priemonėmis Lietuvos Respublikos vidaus vandens telkiniuose išdavimo tvarka*“⁹³. Ministras įsakymu nustatė atvejus, kuriais plaukioti vandens telkiniuose leidimai apskritai nereikalingi arba reikalingi tik tam tikro galingumo plaukiojimo priemonėms⁹⁴. Telkinių, kuriuose plaukioti nereikalingas leidimas, sąrašė nurodyti valstybiniai vandens telkiniai. Tvarkos 7 p. įtvirtinta norma, jog „*Privačiuose vandens telkiniuose mažosiomis plaukiojimo priemonėmis kitiems asmenims leidžiama plaukioti tik gavus vandens telkinio savininko raštišką sutikimą*“. Vėlesniame poįstatyminiame reguliavime nėra šio darbo temai svarbių normų.

Vandens įstatymo 2003-03-25 redakcija vertintinas kaip aplinkosaugos reikalavimus nustatantis dokumentas, kuriame neliko anksčiau įstatyme tiesiogiai įtvirtintos savininko pareigos leisti kitiems asmenims maudytis vandens telkiniuose. Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad statymas aiškiai nenumatė kitiems asmenims kokių nors teisių, o poįstatyminiu reguliavimu aiškiai nurodoma, jog savininkas yra kompetentingas nuspręsti dėl kitų asmenų plaukiojimo privačiame vandens telkinyje plaukiojimo priemonėmis.

Vėliau, Vandens įstatymas buvo keičiamas, tačiau kitų asmenų teisės naudotis privačiais vandens telkiniais, įstatymo pakeitimuose nebuvo kaip nors aiškiai įtvirtintos. Paminėtina tai, kad 2009 m. pakeitus Vandens įstatymą buvo detalios nustatyta, kokiais kriterijais remiantis vandens telkiniai priskiriami valstybinės reikšmės paviršiniams vandens telkiniams⁹⁵. Šiomis normomis valstybės nuosavybei priskirti visi didesni vandens telkiniai, o kiti vandens telkiniai gali būti privačios nuosavybės objektais tik atkuriant nuosavybės teisę į vandens telkinius⁹⁶. Paminėtina, kad pakeitus Leidimų plaukioti mažosiomis plaukiojimo priemonėmis Lietuvos Respublikos vidaus vandens telkiniuose išdavimo tvarką ir išdėsčius ją nauja redakcija, neliko normos, nurodančios, kad privačiuose vandens telkiniuose kiti asmenys gali plaukioti tik gavę savininko sutikimą, tačiau tai, kad ši norma buvo pašalinta, dar nereiškia, kad kiti asmenys gali laisvai plaukioti vandens telkiniuose pavyzdžiui bemotorėmis plaukiojimo priemonėmis.

Minėta, jog 2003-03-25 Vandens įstatymo redakcijoje įtvirtinus blanketinę normą,

---

⁹³ Leidimų plaukioti mažosiomis plaukiojimo priemonėmis Lietuvos Respublikos vidaus vandens telkiniuose išdavimo tvarka. Patvirtinta Aplinkos ministro 2003-05-29 įsakymu Nr. 263. Žinios, 2003-06-18, Nr. 58-2607;

⁹⁴ Ibid., II dalis (4, 5, 6 ir 7 p.);

⁹⁵ Vandens įstatymas. Žinios, 1997, Nr. 104-2615 (1997-10-21); Nauja redakcija: Žinios, 2003, Nr. 36-1544 (2003-03-25 įst. Nr. IX-1388, su pakeitimais); 4 str. 2 d.;

⁹⁶ Vandens įstatymas. Žinios, 1997, Nr. 104-2615 (1997-10-21); Nauja redakcija: Žinios, 2003, Nr. 36-1544 (2003-03-25 įst. Nr. IX-1388, su pakeitimais); 4 str. 1 d.;

jog Vandens telkinių naudojimas reglamentuojamas kituose įstatymuose, neišvengiamai reikia analizuoti Turizmo įstatymą, Teritorijų planavimo įstatymą ir Saugomų teritorijų įstatymą. Aptariant Turizmo įstatymo nuostatas paminėtina, kad iki 2003-04-01 galiojusio Turizmo įstatymo (1998-03-19 redakcija) 28 str. 6 d. numatė, kad *„Privačiose žemės valdose keliauti ir stovyklauti galima tik savininko nurodytose vietose ir pagal įstatymus bei teisės aktus, reglamentuojančius keliavimą, stovyklavimą, objektų lankymą ar poilsiavimą“*⁹⁷. Tačiau dar prieš priimant Vandens įstatymo 2003 m. redakciją (įsigaliojusią 2003-04-16), jau buvo priimta nauja 2002-12-03 Turizmo įstatymo redakcija (įsigaliojusi 2003-04-01), kurioje niekaip nėra aptariama kitų asmenų galimybė naudotis privačiais vandens telkiniais.

Aptariant su Turizmo įstatymu susijusį poįstatyminį reguliavimą, paminėtini Aplinkos ministro įsakymu patvirtinti Lietuvos Respublikos rekreacinių teritorijų planavimo, naudojimo ir apsaugos nuostatai⁹⁸. Šių nuostatų IV skyrius skirtas rekreacinių teritorijų naudojimui ir apsaugai, kuriame nustatomi tam tikros veiklos draudimai ir kartu numatoma, kuo galima užsiimti rekreacinėse teritorijose. Paminėtini nuostatų 27 p. įtvirtinti draudimai (*„Rekreacinėse teritorijose draudžiama: [...]“*), kurių vienas yra susijęs su poveikiu kitiems asmenims esantiems rekreacinėse teritorijose: *„kelti pavojų poilsiautojų saugumui, trukdyti lankyti rekreacijai naudojamą teritorijas bei objektus, trukdyti ilsėtis poilsiui skirtose vietose“*⁹⁹, o kitas draudimas susijęs su poveikiu rekreacinėje teritorijoje esantiems objektams: *„užtvirti, perkasti ar kitaip naikinti turistines trasas ir takus, kelius, vedančius prie rekreacinių miškų ir vandens telkinių, pliažų (paplūdimių), lankytinų gamtos ir kultūros paveldo teritorinių kompleksų bei objektų, apžvalgos aikštelių, poilsiaviečių, kitų rekreacinės infrastruktūros objektų“*¹⁰⁰. Ką įpareigoja tokie draudimai – konkrečiai nėra nurodoma, tačiau pagal draudimų pobūdį galima spėti, kad šie draudimai skirti rekreacinės teritorijos ar jos dalies savininkams ar kitokiems pagrindiniams naudotojams. Kartu nuostatuose nustatoma, jog rekreacinėse teritorijose galima lankytis, rinkti miško gėrybes, maudytis bei lankytis prie vandens telkinių, plaukioti plaukiojimo priemonėmis vandens telkiniuose, žvejoti¹⁰¹. Minėta, kad tuo metu galiojusio Vandens įstatymo nuostatos leido naudotis vandens telkiniais (įskaitant pvz. plaukiojimą ir žvejybą) tik gavus privataus vandens telkinio savininko

⁹⁷ 1998-03-19 Turizmo įstatymas. Žinios, 1998, Nr. 32-852 (su pakeitimais); 28 str. 6 d.;

⁹⁸ Rekreacinių teritorijų naudojimo, planavimo ir apsaugos nuostatai. Patvirtinti Aplinkos ministro 2004-01-20 įsakymu Nr. D1-35. Žinios, 2004-02-03, Nr. 18-554;

⁹⁹ Ibid., 27.1. p.;

¹⁰⁰ Ibid., 27.3. p.;

¹⁰¹ Ibid., 29 p.;

sutikimą. Taigi, nepaisant sudėtingų teisinių formuluočių, teigtina, kad minėti Nuostatai nesuteikė kitiems asmenims jokių papildomų galimybių teisėtai naudotis tam tikrais gamtos ištekliais be savininko leidimo, veikiau tai buvo bandymas išvardinti draudžiamas ir leidžiamas veiklos formas, o ne sureguliuoti savininkų ir kitų asmenų teisinius santykius. Vėliau, 2010-03-05 Rekreacinių teritorijų apsaugos, planavimo ir naudojimo nuostatus išdėsčius nauja redakcija, apskritai nebeliko draudžiančių ar leidžiančių normų, iš esmės apsiribota įpareigojimais rekreacinių teritorijų naudotojams susijusiais su rekreacinių teritorijų priežiūra¹⁰². Taigi, konstatuotina, kad Turizmo įstatymas, į kurį nukreipė Vandens įstatyme įtvirtinta blanketinė norma, nenumatė jokių papildomų įpareigojimų savininkams, susijusių su kitų asmenų gamtos išteklių naudojimu prie privačių vandens telkinių, pačiuose vandens telkiniuose.

Teritorijų planavimo įstatymas, galiojęs Vandens įstatymo 2003-03-25 redakcijos priėmimo metu, nereguliavo savininkų ir kitų asmenų teisių santykio. Paminėtina nebent tai, kad Teritorijų planavimo įstatyme buvo numatyti teritorijų planavimo tikslai, kuriais siekiama *„formuoti pilnavertę, sveiką ir harmoningą gyvenamąją, darbo ir poilsio aplinką, stengiantis sukurti geresnes ir visoje Lietuvos teritorijoje lygiavertes gyvenimo sąlygas“*¹⁰³ ir *„saugoti, racionaliai naudoti ir atkurti gamtos išteklius, gamtos ir kultūros paveldo vertybes, tarp jų ir rekreacijos išteklius“*¹⁰⁴. Šios normos iš principo buvo perkeltos ir į naują 2004-01-15 Teritorijų planavimo įstatymo redakciją. 2004-01-15 Teritorijų planavimo įstatymo redakcijoje taip pat numatoma, jog rengiami planavimo dokumentai skirti rekreacinėms teritorijoms, tačiau savininkų ir kitų asmenų santykiai tiesiogiai nereguliuojami¹⁰⁵. Teritorijų planavimo įstatymas taip pat niekaip nereguliuoja savininkų ir kitų asmenų teisinio santykio, nebent tuo, kad remiantis teritorijų planavimo įstatymu yra numatomos rekreacinės paskirties teritorijos, tačiau analizuojant Turizmo įstatymo reguliavimą ir poįstatyminius teisės aktus, konstatuotina, kad rekreacinių teritorijų reglamentavime nėra teisės normų, nustatančių savininko teisių suvaržymus, susijusius su kitų asmenų gamtos išteklių naudojimu. Paminėtina ir tai, kad Teritorijų planavimo įstatyme esančios normos leidžia planavimo dokumentuose pažymėti

---

¹⁰² Rekreacinių teritorijų naudojimo, planavimo ir apsaugos nuostatai. Patvirtinti Aplinkos ministro 2004-01-20 įsakymu Nr. D1-35. Žinios, 2004-02-03, Nr. 18-554. Nauja redakcija: Žinios, 2010, Nr. 28-1335 (2010-03-05 įsakymas Nr. D1-180);

¹⁰³ 1995-12-12 Teritorijų planavimo įstatymas. Žinios, 1995, Nr. 107-2391 (su pakeitimais iki 2004-01-15); 3 str. 1 d. 2 p.;

¹⁰⁴ Ibid., 3 str. 1 d. 5 p.;

¹⁰⁵ Teritorijų planavimo įstatymas. Žinios, 1995, Nr. 107-2391 (1995-12-12 įst. Nr. I-1120, su pakeitimais); Nauja redakcija: Žinios, 2004, Nr. 21-617 (2004-01-15 įst. Nr. IX-1962, su pakeitimais); 13 str. 1 d. 5 p.;

lankytinus objektus ir numatyti kelio servitutą, kuris tvirtinamas administraciniu sprendimu. Šie servitutai nustatomi kitų asmenų naudai – naudodamiesi šiais servitutais kiti asmenys gali patekti prie tam tikrų objektų (vandens telkinių, miškų, parkų, paveldo objektų ir kt.).

Saugomų teritorijų įstatymas nustato saugomų teritorijų steigimo, apsaugos ir tvarkymo normas, reguliuojančias visuomeninius santykius. Įstatyme tiesiogiai nėra pasisakyta dėl kitų asmenų teisės naudotis gamtos ištekliais, taip suvaržant savininko teises, tačiau atlikus detalią įstatymo ir poįstatyminių teisės aktų normų analizę, galima daryti tam tikras išvadas. Saugomų teritorijų įstatymas buvo priimtas 1993 m., pirmojoje įstatymo redakcijoje buvo numatytas įpareigojimas žemės savininkams: „*Žemės savininkai ir naudotojai negali trukdyti įstatymuose ar kituose norminiuose dokumentuose numatytais tikslais lankyti saugomus kraštovaizdžio kompleksus bei objektus*“¹⁰⁶. 2001-12-04 šis įstatymas buvo išdėstytas nauja redakcija, o įstatymo 32 str. 12 d. nustatytas analogiškas įpareigojimas žemės savininkams: „*Žemės savininkai, naudotojai bei valdytojai negali trukdyti įstatymų ar kitų teisės aktų numatytais tikslais lankyti arba tvarkyti saugomų kompleksų bei objektų (vertybių), poilsiaviečių, takų, regyklų, kitų rekreacinių objektų*“¹⁰⁷. Siekiant atskleisti šių normų esmę, būtina analizuoti saugomų teritorijų apibrėžimą ir įvertinti, kokios teritorijos priskiriamos saugomoms. Saugomų teritorijų įstatymo 2010 m. redakcijos 2 str. įtvirtintas toks saugomos teritorijos apibrėžimas: „*sausumos ir (ar) vandens plotai nustatytomis aiškiomis ribomis, turintys pripažintą mokslinę, ekologinę, kultūrinę ir kitokią vertę ir kuriems teisės aktais nustatytas specialus apsaugos ir naudojimo režimas (tvarka)*“¹⁰⁸. Saugomų teritorijų įstatyme išskiriama tam tikra saugomų teritorijų rūšis – ekologiškai svarbios teritorijos, kurios suprantamos kaip „*kraštovaizdžio, biologinės įvairovės ir vandenių apsaugai svarbios teritorijos*“¹⁰⁹. Kaip vienas iš saugomų teritorijų steigimo tikslų yra siekis sudaryti sąlygas pažintiniam turizmui¹¹⁰.

Savotiška paininga Saugomų teritorijų įstatymo reguliavime laikytina tai, kad įstatymas reguliuoja saugomas teritorijas, tačiau įstatyme nėra aiškiai nustatytas

---

¹⁰⁶ 1993-11-09 Saugomų teritorijų įstatymas. Žinios, 1993-11-24, Nr. 63-1188 (su pakeitimais iki 2001-12-04); 7 str. 7 d.;

¹⁰⁷ 2001-12-04 Saugomų teritorijų įstatymas. Žinios, 1993, Nr. 63-1188 (1993-11-09); Nauja redakcija: Žinios, 2001, Nr. 108-3902 (2001-12-04 įst. Nr. IX-628);

¹⁰⁸ Saugomų teritorijų įstatymas. Žinios, 1993, Nr. 63-1188 (1993-11-09); Nauja redakcija: Žinios, 2001, Nr. 108-3902 (2001-12-04 įst. Nr. IX-628, su pakeitimais); 2 str. 32 d.;

¹⁰⁹ Ibid., 2 str. 12 d.;

¹¹⁰ Ibid., 3 str.;

pakrančių apsaugos juostos statusas – viena vertus, pakrančių apsaugos juostos yra numatytos saugomų teritorijų įstatymu, kita vertus, pakrančių apsaugos juostos nėra tiesiogiai įvardijamos kaip saugomos teritorijos. Tai, kad pakrančių apsaugos juostos yra saugomos teritorijos, galima išvesti iš *ekologinių apsaugos zonų* termino įtvirtinto įstatyme: „*Ekologinės apsaugos zonos – teritorijos, kuriose nustatomi veiklos apribojimai norint apsaugoti gretimas teritorijas ar objektus, taip pat aplinką nuo galimo neigiamo veiklos poveikio*“¹¹¹. Įstatymo 18 str. 2 d. 1 p. yra nustatyta, kad be kitų, ekologinės apsaugos zonos apima ir paviršinių vandens telkinių apsaugos zonas. Saugomų teritorijų įstatymo 20 str. reglamentuoja paviršinių vandens telkinių apsaugos zonas ir veiklą jose, o šiame straipsnyje yra numatyta, jog aplinkosauginiais tikslais bei tam, kad būtų „*saugomas vandens telkinių pakrančių gamtinis kraštovaizdis bei jo estetinės vertybės, sudarytos palankios sąlygos rekreacijai, išskiriamos paviršinio vandens telkinių ekologinės apsaugos zonos. Paviršinio vandens telkinių apsaugos zonos dalyje prie vandens telkinio nustatoma pakrantės apsaugos juosta*“¹¹². Pakrančių apsaugos zonos ir pakrantės apsaugos juostos nustatymo tvarką įstatymu pavesta tvirtinti Aplinkos ministerijai, o apsaugos reglamentą – Vyriausybei. Apsaugos reglamente turėtų būti nustatyti atstumai nuo vandens telkinių įvairiems pastatams statyti, želdinių tvarkymo reikalavimai. Vyriausybė patvirtino atskirų saugomų teritorijų – nacionalinių ir regioninių parkų apsaugos reglamentus, tačiau nebuvo patvirtintas atskiras paviršinių vandens telkinių apsaugos juostų reglamentas¹¹³. Dabar pakrančių apsaugos zonoje ir juostoje yra taikomos kitų teisės aktų normos – pavyzdžiui Specialių žemės ir miško naudojimo sąlygų XXIX skyrius nustato tam tikrus reikalavimus vandens telkinių apsaugos juostoms ir zonoms. Pagal šių nuostatų 126.1. p. pakrančių apsaugos juostose draudžiama „*statyti statinius (išskyrus hidrotechninius, vandens paėmimo ir išleidimo į vandens telkinius įrenginius, vandenvietes, paplūdimių įrangą), tverti tvorą*“¹¹⁴, taigi, nors Specialiosios žemės ir miško naudojimo sąlygos (ir jų atskiras skyrius) nėra įvardintos kaip „apsaugos reglamentas“, kaip tai nurodoma Saugomų teritorijų įstatymo 20 str. 2 p., tačiau iš dalies ši sritis yra reguliuojama. Pažymėtina, kad Specialiųjų žemės ir miško naudojimo sąlygų skyriuje, reglamentuojančiame veiklą pakrančių apsaugos juostoje, yra ir draudimų,

---

¹¹¹ Ibid., 2 str. 10 d.;

¹¹² Ibid., 20 str. 1 d.;

¹¹³ Magistro darbo autoriui nepavyko rasti jokie viešai skelbiamo dokumento, kuriuo Vyriausybė būtų nustačiusi atskirą pakrančių apsaugos juostos reglamentą.

¹¹⁴ Specialiosios žemės ir miško naudojimo sąlygos. Patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992-05-12 nutarimu Nr. 343. Žinios, 1992, Nr.22-652. Nauja redakcija: Žinios, 1996, Nr. 2-43 (1995-12-29 nutarimas Nr. 1640, su pakeitimais); p. 126.1.;

susijusių su želdinių tvarkymu: 126.4. p. draudžia „dirbti žemę, ardyti velėnas (išskyrus kultūrinių pievų atsėjimą, suderinus šį darbą su aplinkos apsaugos tarnybomis), ganyti gyvulius“, 126.6. p. draudžia ne miškų ūkio paskirties žemėje kirsti saugotinus medžius ir krūmus, o 126.7. draudžia vykdyti pagrindinius plynus miško kirtimus, naikinti miško paklotę. Specialių žemės ir miško naudojimo sąlygų reglamentavime, skirtame pakrančių apsaugos juostoms, savininkui nėra jokių įpareigojimų, susijusių su kitų asmenų teise lankytis pakrantės apsaugos juostoje, pavyzdžiui nėra draudžiama savininkui užželdinti (neardant velėnos ir nenaikinant miško paklotės) pakrantės apsaugos juostą (pavyzdžiui ties sklypo riba) tankiomis, aštriomis krūmų rūšimis ir taip sukuriant natūralią kliūtį kitiems asmenims įgyvendinti Žemės įstatyme įtvirtintą teisę patekti prie vandens telkinio pakrančių apsaugos juostomis. Paminėtina Saugomų teritorijų įstatymo norma, draudžianti pakrantės apsaugos juostoje tvirti tvoras, išskyrus, kai tai numatyta normatyviniuose dokumentuose dėl eksploataavimo saugumo¹¹⁵, nors minėtoje Specialiųjų žemės ir miško naudojimo sąlygų 126.1. p. normoje nėra numatyta tokių išimčių.

Minėta, kad aplinkos apsaugos ministro įsakymu įgyvendinant Vandens įstatymo nuostatas, buvo patvirtintos Paviršinio vandens telkinių pakrančių apsaugos juostų ir zonų nustatymo taisyklės¹¹⁶, kuriomis nustatytų pakrančių apsaugos juostų ir zonų paskirtis įvardijama, be kita ko, kaip rekreacinė. Vėliau, pakeitus vandens įstatymą, pakrančių apsaugos juostų reglamentavimas perkeltas į Saugomų teritorijų įstatymą, taigi – ir Aplinkos ministro įsakymas buvo pakeistas, be kita ko pakeičiant ir įsakymo įstatyminį pagrindą¹¹⁷. Visais atvejais, ministro įsakyme buvo numatomos panašios normos. Šiuo metu galiojančiame Paviršinių vandens telkinių apsaugos zonų ir pakrančių apsaugos juostų nustatymo tvarkos apraše nustatyti konkretūs atstumai nuo vandens telkinio pakraščio, kurie priskirtini pakrančių apsaugos juostoms. Juostos plotis nustatomas atsižvelgiant į telkinio dydį, prigimtį ir kranto nuolydį – nuo 1 metro iki 25 metrų. Netoli miestų (iki 3 km.) ir miestelių (iki 1 km) ribų esantiems telkiniams, taip pat telkiniams, patenkantiems į saugomas teritorijas, nustatomos dvigubai platesnės pakrančių apsaugos juostos. Prie mažesnių vandens telkinių – juostos mažinamos dvigubai, o kai kur apskritai nenustatomos. Pakrančių apsaugos juostų nustatymo kriterijuose nėra įtvirtinta nuostatų, susijusių su konkrečiau telkinio apylinkių ypatumais, – pavyzdžiui, pakrantės pelkėtumu,

---

¹¹⁵ Cit. op. 104; 20 str. 4 d. 1 p.;

¹¹⁶ Cit. op. 79;

¹¹⁷ Paviršinio vandens telkinių apsaugos zonų ir pakrančių apsaugos juostų nustatymo tvarka. Patvirtinta Aplinkos ministro 2001-11-07 įsakymu Nr. 540. Žinios, 2001, Nr. 95-3372. Nauja redakcija: Žinios, 2007, Nr. 23-892 (2007-02-14 įsakymas Nr. D1-98);

kitomis natūraliomis kliūtimis.

Apibendrinant Saugomų teritorijų įstatymo reguliavimą, susijusį su savininkų ir kitų asmenų interesų teisiniu suderinimu, galima konstatuoti, kad Saugomų teritorijų įstatyme yra įtvirtinta specifinių saugomų teritorijų kategorija – paviršinių vandens telkinių apsaugos juostos, kuriose žemės savininkai, ar kiti pagrindiniai naudotojai Žemės įstatymo 21 str. 10 p. yra įpareigoti leisti lankytis kitiems asmenims, *prieiti prie vandens telkinių*. Specifinės taisyklės nustatytos ir kitose kompleksinėse saugomose teritorijose, o konkretūs reikalavimai įtvirtinti atskiruose regioninių ir nacionalinių parkų, draustinių reglamentuose. Konstatuotina, kad Saugomų teritorijų įstatymas aiškiai nenustato asmenims teisės naudotis paviršiniais vandens telkiniais, o Vandens įstatyme nustatyta leidimų sistema ir teisė vandens naudotojui leisti naudotis kitiems asmenims privačiu vandens telkiniu, leidžia daryti išvadą, kad privatus vandens telkinys kitų asmenų gali būti naudojamas rekreacijai tik gavus privataus vandens telkinio savininko leidimą. Atskirai paminėtina ir tai, kad Žemės įstatymas nustato įpareigojimą savininkams prieiti prie vandens apsaugos juostomis, kurios yra pakankamai siauros ir nustatomos neatsižvelgiant į pakrantės pelkėtumą, juostoje esančius želdinius.

Apibendrinant kitų asmenų teisę naudotis paviršiniais vandens telkiniais, konstatuotina, kad įstatymas suteikia teisę kitiems asmenims prieiti prie vandens telkinių tik tais ruožais – pakrančių apsaugos juostomis. Reikalavimas nestatyti transporto priemonės prie vandens telkinio¹¹⁸ (visuomenei prieinamoje teritorijoje) riboja asmenų galimybę atvykti prie nutolusio vandens telkinio transporto priemonėmis, nes už pakrantės apsaugos juostos be žemės savininko sutikimo, transporto priemonė gali būti statoma tik prie bendro naudojimo kelio ar bendro naudojimo aikštelėse. Tai reiškia, kad asmenys praktiškai gali lankytis tik prie tų vandens telkinių, kurie yra sąlyginai netoli bendro naudojimo kelių, o tais atvejais, kai vandens telkinys yra apsuptas ne miškų, patekimas prie vandens telkinio apskritai yra neįmanomas neįžengiant į privačią teritoriją. CK nuostatos, leidžiančios aptverti nuosavybę ir saugančios aptvertą teritoriją kaip privačią erdvę, taikomos kartu su pakrančių apsaugos juostų reguliavimu, sukuria tokią teisinę situaciją, kai tam tikrais vandens telkiniais, savininkui nepageidaujant, galima faktiškai apriboti galimybę patekti prie vandens telkinio, nepažeidžiant įstatymais nustatytų reikalavimų.

---

¹¹⁸ Specialiosios žemės ir miško naudojimo sąlygos. Patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992-05-12 nutarimu Nr. 343. Žinios, 1992, Nr.22-652. Nauja redakcija: Žinios, 1996, Nr. 2-43 (1995-12-29 nutarimas Nr. 1640, su pakeitimais); 126.5. p.;

Pažymėtina ir tai, kad aptartame teisiniame reguliavime nėra suformuluota, koki kitų asmenų elgesį privalo toleruoti savininkas. Minėta, kad Žemės įstatymo 21 str. 10 p. leidžia kitiems asmenims priėti prie vandens telkinio, taip pat paminėtina ir tai, kad pakrančių apsaugos juostose draudžiama kurti laužus¹¹⁹. Tačiau aptartame teisiniame reguliavime nėra pasisakoma dėl to, ką gali asmuo daryti priėjęs prie to vandens telkinio – pvz., ar yra galimybė stovyklauti (apsistoti nakčiai neurbanizuotoje teritorijoje su palapine), ar savininkas privalo toleruoti tokį kitų asmenų elgesį. Siekiant apibrėžti, koki elgesį privalo toleruoti savininkas tikslinga nagrinėti kitus teisės aktus.

Saugomų teritorijų įstatymas ir Nekilnojamo kultūros paveldo apsaugos įstatymas¹²⁰ nustato savininkams pareigą netrukdyti kitiems asmenims lankytis pažintiniais tikslais saugomose teritorijose, prie nekilnojamųjų vertybių ir kitokių objektų¹²¹. Minėta, kad Žemės įstatymo nuostatos, Teritorijų planavimo nuostatos, leidžia administraciniais sprendimais nustatyti kelio servitutą. Manytina, kad šios Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo normos, gali būti įgyvendintos tik nustačius kelio servitutą.

4. Civiliniame kodekse nustatytos savininko teisės riboti kitų asmenų teisę naudotis gamtos ištekliais

2000 m. įstatymu buvo patvirtintas naujasis Civilinis Kodeksas¹²², kuriuo nustatytos nuosavybės teisę reglamentuojančios normos, be kita ko reglamentuojančios ir nekilnojamojo turto savininko teisių turinį ir jų gynimą. Norint atskleisti kitų asmenų teisę naudotis savininko turtu, nepakanka analizuoti vien specialiųjų įstatymų – būtina analizuoti ir įvertinti jų santykį su CK reglamentavimu.

Šiame darbe aktualu aptarti ir žemės savininko teisę į žemės, kaip daikto, vaisius. Minėta, kad Miškų įstatymo normos leidžia kitiems asmenims lankytis miškuose nepaisant jų nuosavybės formos ir rinkti tam tikras miško gėrybes be atskiro miško

---

¹¹⁹ Specialiosios žemės ir miško naudojimo sąlygos. Patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992-05-12 nutarimu Nr. 343. Žinios, 1992, Nr.22-652. Nauja redakcija: Žinios, 1996, Nr. 2-43 (1995-12-29 nutarimas Nr. 1640, su pakeitimais); 126.5. p.;

¹²⁰ Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. Žinios, 1995, Nr. 3-37, (1994-12-22 įst. Nr.I-733); Nauja redakcija: Žinios, 2004, Nr. 153-5571 (2004-09-28 įst. Nr. IX-2452, su pakeitimais);

¹²¹ Saugomų teritorijų įstatymo 32 str. 12 p.; Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 25 str. 6 d.

¹²² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais). Žinios, 2000, Nr. 74-2262;

savininko leidimo¹²³. Šiame kontekste svarbu paminėti tai, kad daikto vaisiai yra laikomi daikto savininko nuosavybe, jei įstatymas ar sutartis nenumato ko kita¹²⁴. Galima pagrįstai teigti, kad miško savininko teisė į miško teikiamą nepagrindinę produkciją – dalį miško vaisių yra įstatymu priskirta kitų asmenų nuosavybei – t. y. priskiriama asmeniui, kuris pirmas surinks šias miško gėrybes. Šioje vietoje būtina aptarti miško savininko teisę riboti asmenų lankymąsi miškuose. Miškų įstatymo 8 str. norma nustato, kad miško savininko teikimu savivaldos vykdomoji institucija gali apriboti asmenų lankymąsi miške ir pateikiamas nebaigtinis sąlygų lankymuisi riboti sąrašas, tarp kurių, yra ir „specializuoto ūkio plotai, saugomi objektai, būtinumas išsaugoti miško išteklius, miško verslai ir pan.“¹²⁵ Šis draudimas lankytis miške yra priemonė savininkui ginti savo kaip savininko teises – uždraudus lankytis miške, galima reikalauti visų asmenų susilaikyti nuo savininko turto naudojimo. Vietos savivaldos įstatymas¹²⁶ neapibrėžia kaip savivaldybės vykdomoji institucija (savivaldybės administracijos direktorius ir pavaduotojai) gali atsisakyti priimti tokį sprendimą, tačiau galima teigti, kad tais atvejais, kai savininkas pareiškė, jog nori plėtoti specializuotą ūkį ar užsiimti miško verslu pats (pavyzdžiui nori pats verslo tikslais surinkti miške esančias uogas, grybus, ar riešutus), savivaldybės vykdomajai institucijai neliktų nieko kito, kaip patenkinti toki savininko prašymą ir uždrausti asmenims lankytis tam tikrame miško sklype. Viena vertus – tokia galimybė miško verslų tikslais apriboti asmenų lankymąsi gali būti suprantama ir pateisinama iš verslo skatinimo ir savininko interesų apsaugos pozicijų, kita vertus – savininko teisė inicijuoti lankymosi miške ribojimą, gali būti panaudota ir grynai asmeniniais, privatumo apsaugos sumetimais – vargu ar savivaldybės vykdomoji institucija sugebėtų patikrinti ir kontroliuoti kaip vykdoma veikla miško žemėje ir vargu ar galėtų pagrįstai atšaukti sprendimą apriboti lankymąsi miške. Manytina, jog dabar galiojantis teisinis reguliavimas turėtų būti tikslinamas, aiškiau suformuluojami galimybės riboti asmenų lankymąsi miške kriterijai, nustatomas lankstesnės savininko teisių garantijos – ne absoliučiai riboti kitų asmenų lankymąsi, o uždrausti kenkti savininko verslui pagal konkrečias sąlygas: pavyzdžiui drausti rinkti miško gėrybes, drausti triukšmauti ar pan., o absoliutų

---

¹²³ Lietuvos Respublikos miškų įstatymas. Žinios, 1994, Nr. 96-1872; (1994-11-22 įst. nr. I-671); Nauja redakcija: Žinios, 2001, Nr. 35-1161 (2001-04-10 įst. nr. IX-240, su pakeitimais); 8 str. 1 d.;

¹²⁴ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais). Žinios, 2000, Nr. 74-2262; 4.53 str. 1 d.;

¹²⁵ Lietuvos Respublikos miškų įstatymas. Žinios, 1994, Nr. 96-1872; (1994-11-22 įst. nr. I-671); Nauja redakcija: Žinios, 2001, Nr. 35-1161 (2001-04-10 įst. nr. IX-240, su pakeitimais); 8 str. 2 d.

¹²⁶ Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas. Žinios, 1994-07-20, Nr. 55-1049; (1994-07-07 įst. Nr. I-533); Nauja redakcija: Žinios, 2008, Nr. 113-4290; (2008-09-15 įst. Nr. X-1722, su pakeitimais);

lankymosi ribojimą numatyti tik pagrįstais atvejais. Dar vienas svarbus aspektas – tai miško savininko galimybė naudoti mišką rekreacijai. Savininkas gali nuspręsti, kad jis nori riboti asmenų lankymąsi arba imti tam tikrą mokestį už galimybę lankytis privačiame miške rekreaciniais – pažintinio turizmo sumetimais. Vargu ar vykdomoji savivaldos institucija sugebėtų rasti argumentų, kodėl vadovaujantis Miškų įstatymo 8 str. 2 d. nuostatomis, ji galėtų atsisakyti užtikrinti miško savininko verslo saugumą.

Savininko galimybė inicijuoti draudimą asmenims lankytis privačiuose miškuose reiškia, kad Miškų įstatyme įtvirtinta asmenų teisė lankytis miške ir rinkti miško gėrybes yra nesudėtingai apribojama (ar net paneigiama) inicijuojant draudimą lankytis miške, o šiuo metu asmenys miške laisvai lankosi iš esmės tik dėl miško savininkų geranoriškumo, nesugebėjimo ar elementaraus nežinojimo, kaip apriboti kitų asmenų teisę lankytis privačiose miško teritorijose.

Apribojus asmenų lankymąsi miške, tampa aktualūs kiti savininko teisių gynimo būdai kildinami iš daiktinės teisės: savininkas gali pareikšti negatorinį ieškinį bet kuriam asmeniui nepaisančiam draudimo lankytis jam priklausančiame miško sklype. Taip pat miško savininkas gali reikalauti padarytos žalos atlyginimo¹²⁷. Apribojus lankymąsi miško žemėje, atsiranda ir dar vienas civilinių teisių aspektas. CK numato, kad asmens privatumas yra neliečiamas¹²⁸. Kartu numatoma, kad privataus gyvenimo pažeidimu, be kita ko, yra laikomas ir neteisėtas įėjimas į aptvertą privačią teritoriją¹²⁹. Taigi, asmuo gali aptverti privačią teritoriją ir reikalauti, kad niekas be jo sutikimo nepatektų į tą aptvertą teritoriją. Galiojanti Miškų įstatymo redakcija nenumato draudimo tvirti tvorą miške. Aptvėrimo ribojimai yra nustatyti kituose teisės aktuose – pavyzdžiui ribojama tvirti tvorą pakrantės apsaugos juostose, įstatymuose yra įtvirtinta pareiga „*laikytis miškotvarkos, žemėtvarkos ir vandentvarkos projektų reikalavimų ir užtikrinti, kad dėl jų plėtojamos ūkinės veiklos, galinčios neigiamai veikti laukinius gyvūnus, jų buveines,*

---

¹²⁷ E.Monkevičius savo monografijoje „Žemės teisė“ detaliam aptaria žemės savininko teisių gynimo būdus, kildinamus iš daiktinės teisės. Atkreiptinas dėmesys, kad autorius išskiria atskirą žemės savininko ieškinį dėl žalos atlyginimo (*trespass to land*) kaip savarankišką deliktinį teisinį nuosavybės gynimo būdą. Anot autoriaus „*Tokie ieškiniai gali būti pareikšti ne tik kai turtui padaroma reali žala, bet ir kai be savininko leidimo asmuo vaikščioja privačioje žemėje (išskyrus kelio servitutą), grybauja, uogauja arba žvejoja privačiuose miškuose arba vandens telkiniuose.*“ [p.64-65.] Nėra aišku ar autorius tik norėjo aptarti vieną iš ieškinių formų, tačiau manytina, jog būtina akcentuoti, kad tokie ieškiniai miškų savininkų gali būti pareikšti tik tais atvejais, kai negali būti taikoma Miškų įstatymo 8 str. 1 d. įtvirtintą kitų asmenų teisę lankytis miškuose ir rinkti gėrybes – t. y. tik tais atvejais kai lankymasis yra apribotas savivaldybės vykdomosios institucijos arba tais atvejais, kai lankytojas viršija Miškų įstatymo 8 str. 1 d. suteiktą teisę ir daro žalą.

¹²⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais). Žinios, 2000, Nr. 74-2262; 2.23 str. 1 d.;

¹²⁹ Ibid., 2.23 str. 2 d.

*veisimosi, maitinimosi, žiemojimo, trumpalaikio apsistojimo migracijų metu sąlygas ar migracijos kelius, nebus neigiamo poveikio laukinei gyvūnijai arba jis bus minimalus*¹³⁰. Paminėtina, kad vienu metu galiojusi Privačių miškų tvarkymo ir naudojimo nuostatų norma aiškiai riboja aptveriamus miško plotus¹³¹. Šiuo metu tokių aptveriamų plotų ribojimų nėra, taigi, miško savininkui, inicijavus kitų asmenų lankymosi ribojimą ar uždraudimą, pašalinama viena iš teisinių kliūčių aptverti visą jam priklausantį mišką. Paminėtina, kad tvoros yra laikomos nesudėtingais statiniais¹³². Norint atskleisti statybos leidimų reikalavimus yra būtina nuosekli ir išsami statybos veiklą reglamentuojančių teisės aktų analizė, kuri užimtų nepateisinamai didelę dalį šio darbo apimties, todėl šis aspektas detaliau nenagrinėjamas. Kita vertus, paminėtina, kad ATPK 60 str. yra nustatyta, jog „*Pastatų, statinių statymas miškų žemės sklypuose, taip pat šių sklypų naudojimas kitiems tikslams be reikiamo leidimo*“¹³³ yra administracinis nusižengimas. Taigi, galima konstatuoti, kad privačios teritorijos aptvėrimui miške reikalingas leidimas.

Nagrinėjant privačios valdos aptvėrimo klausimą reikia paminėti, kad plati kitų asmenų teisė lankytis miškuose, kur tai nėra apribota savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu, iš esmės riboja savininkų privatumą, ypač tais atvejais, kai miško žemėje yra įkurta sodyba – nėra jokių teisinių kliūčių pašaliniams asmenims vaikščioti visiškai greta sodybos, jei ji yra įkurta miško teritorijoje, o anksčiau galiojusi Privačių miškų tvarkymo ir naudojimo nuostatų norma, leidusi aptverti iki 100 m. atstumu aplink sodybą, aiškiau reglamentavo savininko galimybę fiziškai apriboti kitų asmenų lankymąsi ir užsitikrinti saugumą.

Vandens telkinių savininkų teisės, kylančios iš CK, yra analogiškos žemės sklypo savininko teisėms, tačiau dėl specifinio reguliavimo, numatyto Saugomų teritorijų įstatyme ir Vandens įstatyme, būtina atskirai aptarti savininko teises ir kitų asmenų galimybę naudotis turtu. Minėta, kad Žemės įstatyme yra įtvirtinta pareiga žemės savininkams, netrukdyti kitiems asmenims prieiti prie vandens telkinių pakrantės juostomis. Saugomų teritorijų įstatymas draudžia tvirti pakrantėse tvoras, išskyrus tuos

---

¹³⁰ Lietuvos Respublikos laukinės gyvūnijos įstatymas. Žinios, 1997, Nr. 108-2726 (1997-11-06 įst. Nr. VIII-498). Nauja redakcija: Žinios, 2010, Nr. 81-4218 (2010-06-22 įst. Nr. XI-920); 15 str.;

¹³¹ Privačių miškų tvarkymo ir naudojimo nuostatai. Patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995-06-14 nutarimu Nr. 825. Žinios, 1995, Nr. 51-1256. Nauja redakcija: Žin., 1997, Nr. 71-1808 (1997-07-24 nutarimas Nr. 799), Nauja redakcija: Žinios, 2004, Nr. 86-3117 (2004-05-26 nutarimas nr. 632, su pakeitimais); 24 p.;

¹³² Statybos techninis reglamentas STR 1.01.07:2010 „Nesudėtingi statiniai“. Patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2010-09-27 įsakymu Nr. D1-812. Žinios, 2010, Nr. 115-5903.

¹³³ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Žinios, 1985-01-03, Nr. 1-1;

atvejus, kai tai numatoma normatyviniuose dokumentuose dėl eksploatavimo saugumo.

Kitas aspektas, susijęs su vandens telkinio pakrančių apsaugos juosta, yra susijęs su tuo, kad paprastai prie vandens esančios teritorijos yra patrauklios kaimo turizmo verslui plėtoti. Paprastai, toks verslas yra susijęs su savininko tam tikru indėliu sutvarkant, išvalant vandens telkinio pakrantę, taigi – ir pakrantės apsaugos juostą. E.Monkevičius komentuodamas kaimo turizmo sodybų savininkų teises nurodo, kad nekilnojamojo turto registracija yra puiki priemonė ginti savininkų interesus: įregistravus sodybą su visais priklausiniais nekilnojamojo turto registre kaip vientisą nekilnojamojo turto objektą – kaimo sodybą, savininkas gali ją aptverti, o tais atvejais, kai privačios žemės sklypo riba sutampa su vandens telkinio kranto juosta – neleisti kitiems asmenims lankytis prie vandens telkinio – t. y. pakrantės apsaugos juostoje: *„Kaimo sodybų savininkai dažnai klausia, ar gali svetimi asmenys (ne paslaugų gavėjai) be savininko sutikimo laisvai vaikščioti po privatų žemės sklypą ar mišką, grybauti, uogauti, rinkti malkas tame miške, prieiti prie privataus vandens telkinio, jame maudytis, žvejoti, ilsėtis ir pan. Atsakymas į šį klausimą priklauso nuo to, kaip šie nuosavybės objektai yra įregistruoti Nekilnojamojo turto registre. Registruojant nekilnojamąjį turtą, turi būti sudarytas ir pridėtas individualios namo valdos ir kaimo sodybos žemės sklypo ribų planas. Tos ribos gali būti pažymėtos riboženkliais, tvora, medžiais, krūmais ir kitais nekilnojamaisiais daiktais. Be savininko sutikimo svetimi asmenys neturi teisės vaikščioti po žemės sklypą ar mišką, naudotis šiame sklype esančiu vandens telkiniu (prūdu, tvenkiniu, lauko baseinu ir kt.), taip pat prieiti prie ežero, upės, kito vandens telkinio kranto toje vietoje, kur kranto juosta sutampa su privataus žemės sklypo riba. Išimtis yra tada, kai toje vietoje yra bendro naudojimo kelias, takas bei nustatyti kiti servitutai ir ribojimai, kurie įregistruoti Nekilnojamojo turto registre. Kai privatus miškas, ežeras ar kitoks vandens telkinys neįeina į kaimo sodybos žemės ribas, tai savininkas negali drausti kitiems asmenims naudotis tais objektais – grybauti, uogauti, ilsėtis, maudytis, žvejoti ir pan. Tačiau kai tokiu naudojimu žemei, miškui, vandens telkiniui padaroma žala, jie niokojami ar gadinami, savininkas turi teisę reikalauti iš pažeidėjo atlyginti padarytus nuostolius“¹³⁴.* Autorius nenurodo, kuo remdamasis daro tokia išvadą, tačiau galima įtarti, kad tokia interpretacija kildintina iš CK normų, reguliuojančių asmens privataus gyvenimo neliečiamumą, o tai, ar privačios nuosavybės teise priklausančiame sklype (savarankiškame nekilnojamojo turto objekte) galima lankytis, lemia tai, ar tame sklype

---

¹³⁴ MONKEVIČIUS, E.; *Žemės teisė: monografija. 2-asis leid.* Vilnius: Justitia, 2006, p. 187.

yra asmens būstas. Iš išdėstyto matyti, kad valstybei, siekiančiai darnaus reguliavimo, labai svarbu nustatyti aiškius prioritetus ir kriterijus, susijusius su miško valdos minimaliu dydžiu, sodybų įkūrimu rekreacijai patraukliose vietovėse (prie vandens telkinių). E. Monkevičiaus išdėstyta savininko teisių interpretaciją yra kritikuotina visų pirma dėl to, kad Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo 20 str. 4 d. 1 p. numato draudimą tvirti tvoras pakrantės apsaugos juostoje. Šis draudimas įtvirtintas 2001-12-04 priimant naują Saugomų teritorijų įstatymo redakciją ir iki šiol yra nepakitęs. Kita vertus, tokia teisės mokslininko interpretacija, netiesiogiai patvirtinta ir kitų teisės mokslininkų, recenzavusių E. Monkevičiaus monografiją, leidžia teigti, kad teisės aktai reglamentuojantys žemės ir kitų gamtinių išteklių naudojimą yra painūs, neaiškūs ir sukuria palankią terpę klaidingoms interpretacijoms net tarp teisės mokslininkų, jau nekalbant apie kitus visuomenės narius.

Aptariant patekimo prie vandens telkinių klausimą, paminėtina ir tai, kad pakrančių apsaugos juostoje atskiru apsaugos reglamentu nėra reguliuojamas želdinių sodinimas, susijęs su kitų asmenų teise patekti prie vandens telkinio. Tai reiškia, kad nors ir yra draudimas tvirti tvorą, tačiau savininkas gali iš želdinių suformuoti tam tikrą natūralią kliūtį, kuri ribotų asmenų patekimą prie vandens telkinio. Manytina, jog ši spraga turėtų būti taisoma. Kitas aspektas yra tai, kad pakrančių apsaugos juostos nustatomos neatsižvelgiant į natūralias kliūtis, o žemės savininkai yra įpareigoti netrukdyti asmenims patekti prie vandens būtent pakrančių apsaugos juostomis. Nepaisant to, kad želdiniais galima apriboti patekimą prie tokio vandens telkinio, tokiam patekimui gali trukdyti ir natūralios aplinkybės (pvz. pelkėta pakrantė). Taigi, teisės normos turėtų būti koreguojamos taip, kad teisė patekti prie vandens telkinių būtų realiai įgyvendinama.

Minėta, kad pakrantėje draudžiama kūrėti laužus, taigi šis draudimas galioja ir asmenims, besilankantiems pakrančių apsaugos juostose. Kiek kitokia situacija dėl palapinių statymo (stovyklavimo) – galiojančioje teisėje nėra numatyta draudimo (apribojimo) statyti palapines prie vandens telkinių, o pakrančių apsaugos juostų priskyrimas rekreacijai suponuoja mintį, kad kiti asmenys gali pakrantėse statyti palapines ir stovyklauti. Kiek laiko gali tęstis stovyklavimas vienoje vietoje – neregamentuojama. Manytina, kad pakrančių apsaugos juostų reglamente galėtų būti aiškiau nustatomos besilankančių asmenų teisės ir pareigos.

Dar vienas svarbus aspektas yra tai, kad kiti asmenys pagal Žemės įstatymo 21 str. 10 p. normą gali lankytis prie vandens telkinių pakrančių apsaugos juostomis. Deja, nei Žemės įstatyme, nei vandens įstatyme nėra pasisakoma dėl to, ką asmuo gali veikti

vandens telkinyje – tiksliau ar patekęs prie vandens asmuo turi teisę į jį bristi, persikelti per vandens telkinį ir pan. Minėta, kad teisė nepateikia vienareikšmiško atsakymo. Vandens įstatymo normos, nustatančios vandens naudojimo sąlygas, yra orientuotos į aplinkosauginį aspektą – t. y. leidžiama naudotis paviršiniu vandens telkiniu, jei tai neteršia gamtos, nekenkia jai. Ta aplinkybė, kad Vandens įstatyme yra numatyta galimybė savininkui „[...] leisti [...] naudoti vandens išteklius kitiems [...] asmenims“¹³⁵, suponuoja išvadą, kad savininkas gali ir neleisti naudotis vandens telkiniu, o tokios atskiros teisės maudytis vandens telkinyje nėra numatyta, išskyrus pareigą užtikrinti privačių telkinių naudojimą servitutų nustatyta tvarka¹³⁶.

5. Kitų asmenų teisės naudotis gamtos ištekliais ribojimas, įtvirtintas administracinę atsakomybę nustatančiomis normomis

Pagal Miškų įstatymo reguliavimą, nėra aišku, koks yra teisės lankytis miške turinys – t. y. ką gali daryti miško lankytojas. Miškų įstatyme yra pasisakyta tik dėl miško vaisių (daiktinės teisės prasme) rinkimo, tačiau neapťariami kiti lankymosi aspektai. Viena vertus – tai yra neaiškumas pačiam miško lankytojui, kita vertus – neaišku, kokį lankytojų elgesį miško savininkas privalo toleruoti. Šiuo aspektu paminėtina administracinę atsakomybę nustatanti ATPK norma. ATPK 70 str. numato administracinę atsakomybę už lankymosi miške taisyklių pažeidimą¹³⁷. Aptariant miškų reguliavimą buvo analizuojamos atskiros Miškų įstatymo normos, taip pat minėtos ir Lankymosi miške taisyklės. Šiame darbe aprašyta tokių taisyklių kaip civilinės teisės šaltinio reikšmė: abejotina ar civilinę teisę reglamentuojančiuose įstatymuose nesuteikus viešosios valdžios subjektams reguliuoti tam tikrus privačių asmenų santykius, administracinis teisės aktas gali reguliuoti privačių asmenų santykius, nors Lankymosi miške taisyklės yra taikomos administracinės atsakomybės srityje. Kita vertus – galiojantis įstatyminis reguliavimas pats savaime sukuria tam tikras miškų lankymo taisykles – pavyzdžiui administracinė atsakomybė galėtų būti taikoma už lankymąsi miške, jei lankymosi teisė buvo apribota. ATPK 70 str. 2 d. numatyta atsakomybė už

---

¹³⁵ Vandens įstatymas. Žinios, 1997, Nr. 104-2615 (1997-10-21); Nauja redakcija: Žinios, 2003, Nr. 36-1544 (2003-03-25 įst. Nr. IX-1388, su pakeitimais); 8 str. 3 p.

¹³⁶ Ibid., 10 str. 1 d. 7 p.

¹³⁷ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Žinios, 1985-01-03, Nr. 1-1; 70 str.;

dvejopo pobūdžio pažeidimus: „Transporto priemonių, palapinių, laikinų statinių statymas miške arba važiavimas transporto priemonėmis miškais ten, kur tai daryti draudžiama, – užtraukia baudą [...]”¹³⁸.

Pati sąvoka „miško lankymas“ suponuoja mintį, kad tas lankymas yra laikinas, trunkantis nedidelį laiko tarpą, taigi – teigtina, kad kitiems asmenims, kaip miško lankytojams, aktualus transporto priemonių ir palapinių statymas. Laikinių statinių statymas, numatytas minėtos normos dispozicijoje, teigtina, yra ilgesnės veiklos rezultatas, todėl galima spėti, kad ši norma yra susijusi su savininko teisių ribojimu miške. Draudimas statyti transporto priemones ir palapines iš esmės reiškia, kad asmuo negali apsistoti miške su palapine jei tai daryti draudžiama. ATPK nenustato, kur gali būti draudžiama apsistoti, todėl reikėtų vertinti kitus teisės aktus, visų pirma – Saugomų teritorijų įstatymą ir jo pagrindu priimtus atskirų saugomų teritorijų reglamentus. Kita vertus, kadangi aptariama administracinė atsakomybė, o taikant administracinę atsakomybę teismai taiko Lankymosi miške taisyklių nuostatas, reikėtų įvertinti ir tai, kad Lankymosi miške taisyklių 9 p. nurodo, jog įrengtose poilsiavietėse nurodomos palapinių statymo vietos¹³⁹. Minėtose taisyklėse nėra aiškiau pasisakoma dėl to ar miške draudžiama statyti palapine nenurodytoje vietoje (pavyzdžiui laužo kūrimo atveju, automobilio statymo atveju yra aiškesnis reguliavimas). Šiek tiek aiškesnė situacija kompleksinėse saugomose teritorijose: nacionalinių parkų, regioninių parkų reglamentuose paprastai numatoma galimybė statyti palapines ir stovyklauti *tik* tam skirtose vietose¹⁴⁰.

Minėta, kad Miškų įstatyme nėra atskleistas asmenų lankymosi miške turinys, todėl būtina aptarti tas asmenų veiklas, kurios labiausiai siejamos su asmenų lankymusi, išskylavimu gamtoje. Paprastai lankymasis gamtoje rekreaciniais tikslais, išskylavimas yra susijęs ir su laužo kūrenimu. Atviros ugnies deginimas Miškų įstatyme nėra

---

¹³⁸ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Žinios, 1985-01-03, Nr. 1-1. Straipsnio redakcija: Žinios, 2006, Nr. 73-2759 (2006-06-15 įst. Nr. X-691); 70 str. 2 d.;

¹³⁹ Analizuojant ATPK 70 str. normos taikymo galimybę, buvo atliekamas teismo sprendimų tyrimas – paieška. Nors buvo rasti keli sprendimai, kuriuose taikytas ATPK 70 str., tačiau teismuose nagrinėtose bylose asmenims buvo taikoma administracinė atsakomybė už transporto priemonių statymą miške, dėl palapinių statymo miške nė vienoje byloje nebuvo pasisakyta. Tirtų bylų sprendimai pateikiami naudotų šaltinių sąrašė (teismų spr. nr. Sąrašė 10, 11, 12, 13);

¹⁴⁰ Praktiškai visuose valstybinių parkų reglamentuose nustatyta taisyklė „Statyti palapines, kurti laužus, važinėti ir statyti transporto priemones leidžiama tik nustatytose vietose, tam gali būti įvedami mokami leidimai, kurie išduodami Lietuvos Respublikos įstatymų bei kitų teisės aktų nustatyta tvarka.” – žr. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999-04-29 nutarimą Nr. 490 “Dėl regioninių parkų nuostatų patvirtinimo”. Žinios, 1999, Nr. 39-1227 (su pakeitimais). Panaši norma yra ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997-11-24 nutarimu Nr. 1273 “Dėl Aukštaitijos, Dzūkijos ir Žemaitijos nacionalinių parkų nuostatų patvirtinimo” patvirtintuose nacionalinių parkų nuostatuose.

reglamentuotas, nors savininkams yra numatyta pareiga savo lėšomis įgyvendinti profilaktines priešgaisrines priemones, o viena jų yra laužaviečių įrengimas¹⁴¹. Nesant specialaus reguliavimo, būtina nagrinėti bendrąsias normas, nustatančias atsakomybę už tam tikrą nepriimtina elgesį. ATPK 77 str., numato atsakomybę už priešgaisrinės miško apsaugos reikalavimų pažeidimus. Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintose Miškų priešgaisrinės apsaugos taisyklėse yra numatyti bendri priešgaisrinės apsaugos reikalavimai¹⁴². Šių taisyklių 9 p. ir 10 p. riboja galimybę kurti laužus gaisringais periodais, kai yra didesnė grėsmė kilti miško gaisrui. Tokiu metu kurti laužus galima tik įrengtose ir specialiu ženklu pažymėtose laužavietėse, o kitose vietose galima kurti laužus, stovyklauti tik su raštišku savininko leidimu. Iš priešgaisrinę miškų apsaugą reguliuojančių normų, galima daryti išvadą, kad atviros liepsnos naudojimas (laužo kūrimas) draudžiamas tik gaisringu periodu (tuo periodu galima kurti laužą tik gavus savininko sutikimą arba specialioje, ženklu pažymėtoje laužavietėje – t. y. savotiškas išankstinis savininko leidimas). Atsižvelgiant į minėtų taisyklių reguliavimą, teigtina, kad negaisringu periodu miško lankytojai gali kurti laužą be atskiro savininko sutikimo, o Miškų priešgaisrinės apsaugos taisyklių 10 p. normos¹⁴³ numato laužavietės įrengimo reikalavimus, kurių lankytojas turi laikytis. Žinoma, galima teigti, kad Miškų įstatyme numatytas lankymasis ir miško gėrybių rinkimas neapima sausų šakų rinkimo ir panaudojimo, tačiau laužą kūrenti galima ir atsigabenus savo malkų, todėl konstatuotina, kad miško lankytojas gali kūrenti laužą, jei tam yra numatytos ir pažymėtos laužavietės (gaisringu periodu) arba bet kur kitur, jei nesukels miško gaisro grėsmės (negaisringu periodu).

---

¹⁴¹ Lietuvos Respublikos miškų įstatymas. Žinios, 1994, Nr. 96-1872; (1994-11-22 įst. nr. I-671); Nauja redakcija: Žinios, 2001, Nr. 35-1161 (2001-04-10 įst. nr. IX-240, su pakeitimais); 18 str. 1 ir 2 d.;

¹⁴² Miškų priešgaisrinės apsaugos taisyklės. Patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995-04-07 nutarimu Nr. 500. Žinios, 1995, Nr. 32-751 (su pakeitimais);

¹⁴³ Ibid., 10 p.;

6. Švedijos Karalystės teisinis reguliavimas, nustatantis suvaržymus savininkams kaip kitų asmenų teisę naudoti gamtos išteklius

Norint atskleisti Švedijos Karalystėje galiojančias normas, reguliuojančias ir suderinančias žemės savininkų ir kitų asmenų interesus, būtina aptarti ir pačią Švedijos teisės sistemą, bendrus jos bruožus.

Visų pirma paminėtina, kad Švedijos Karalystė neturi vieningos rašytinės konstitucijos¹⁴⁴. Švedijoje veikia keturi konstituciniai įstatymai: Konstitucijos įstatymas (šved. – *Regeringsformen*), pažodžiui gali būti verčiamas kaip „valdymo forma“ ar „valdymo instrumentas“, tai iš esmės kompleksinis dokumentas, artimiausias šiuolaikinėms valstybių konstitucijoms, Paveldėjimo teisės įstatymas (šved. – *Successionsordningen*) nustatantis Švedijos karaliaus sosto paveldėjimo tvarką, Spaudos laisvės įstatymas (šved. – *Tryckfrihetsförordningen*) ir Žodžio laisvės įstatymas (šved. – *Yttrandefrihetsgrundlag*)¹⁴⁵. Švedijos Karalystėje nėra kodifikuota civilinė teisė – nėra civilinio kodekso, o civiliniai santykiai reguliuojami atskirais įstatymais¹⁴⁶. Iš nekilnojamojo turto kylančius teisinius santykius reglamentuoja šie pagrindiniai įstatymai: Žemės kodeksas (šved. – *Jordabalk*), Nekilnojamojo turto statybos įstatymas (šved. – *Fastighetsbildningslag*), Ekspropriacijos įstatymas (šved. – *Ekspropriationslag*), Planavimo ir statybos įstatymas (šved. – *Plan- och bygglag*), Būsto teisės įstatymas (šved. – *Bostadsrättslag*) ir Aplinkos kodeksas (šved. – *Miljöbalken*).

Švedijos teisės sistema per paskutinius kelis šimtus metų nepatyrė tokių sukrėtimų, kokie teko Lietuvos teisės sistemai nuo Lietuvos Statutų laikų, todėl Švedijos teisėje yra išlikę nemažai paprotinių normų, kurios laikui bėgant keitėsi ir prisitaikė prie naujos socialinės realybės. Viena iš tokių paprotinių normų yra *allemansrätt* – tai, verčiant pažodžiui, reiškia „visų teisė“, kuri savo turiniu ir esme yra klajojimo teisė (laisvė), „viešosios priegios teisė“, leidžianti kitiems asmenims patekti į privačią valdą ir lankytis joje. Ši teisė savo turiniu iš esmės yra kitų asmenų teisė naudotis gamtos išteklius, todėl šiame darbe, siekiant palyginti teisinį Lietuvos ir Švedijos reguliavimą, tikslinga

---

¹⁴⁴ Plačiau: The Constitution of Sweden. [interaktyvus] Sweden Ministry of Justice. Stockholm, 2007. [žiūrėta 2011-03-02], Prieiga per internetą: <<http://www.sweden.gov.se/download/5d19bf4a.pdf>
[major=1&minor=85512&cn=attachmentPublDuplicator_0_attachment](http://www.sweden.gov.se/download/5d19bf4a.pdf)>

¹⁴⁵ Įstatymų pavadinimų vertimai paimti iš: Teisinė tvarka – Švedija. [interaktyvus] Europos teisinis tinklas. „s.l.“, 2006. [žiūrėta 2011-03-02], Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_order/legal_order_swe_lt.htm>;

¹⁴⁶ MIKELĖNAS, Valentinas. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis* (moksl. red. Vytautas Mizaras). Vilnius: Justitia, 2009, p. 90.;

analizuoti būtent šį Švedijos teisės fenomeną. Atsižvelgiant į tai, kad šiuo darbu siekiama palyginti Lietuvos ir Švedijos teisinį reguliavimą, o švediškas terminas *Allemansrätt* yra specifinis, platus, mūsų kalboje neturintis tokio trumpo, patogaus naudoti termino ar atitiktens, taip pat siekiant pabrėžti švediškojo teisės instituto savitumą, toliau lygiagrečiai su terminu „klajojimo teisė“, šiame darbe bus naudojama švediška sąvoka *Allemansrätt*.

Nors klajojimo teisė (*šved. – allemansrätt*) yra kildinama iš paprotinės teisės, vis dėl to, šios normos nuostatos yra įtvirtintos galiojančiuose Švedijos įstatymuose. Nuostata, susijusi su klajojimo teise (*šved. – allemansrätt*), yra įtvirtinta ir viename iš konstitucinių Švedijos Karalystės įstatymų – Konstituciniame įstatyme. Švedijos Konstitucinio įstatymo 15 paragrafe, reglamentuojančiame nuosavybės apsaugą ir klajojimo teisę (*šved. – Egendomsskydd och allemansrätt*) yra įtvirtinti pagrindiniai nuosavybės teisės principai: nuosavybės neliečiamumas, ekspropriacija tik visuomenės interesais ir teisingai atlyginant. Šiame Konstitucinio įstatymo paragrafe taip pat įtvirtintas principas, jog įstatymų nustatyta tvarka gali būti nustatomi savininko teisių apribojimai, susiję su sveikatos, aplinkosaugos, ar saugumo reikalavimais, atitinkamai kompensuojant savininko praradimus. Be šių konstitucinių nuosavybės apsaugos nuostatų, tame pačiame Konstitucinio įstatymo paragrafe yra įtvirtinta nuostata, kad „*Visi gali lankytis gamtoje vadovaudamiesi allemansrätt, nepaisant to, kas išdėstyta anksčiau*“ (*šved. – Alla ska ha tillgång till naturen enligt allemansrätten oberoende av vad som föreskrivits ovan.*)¹⁴⁷. Detaliau Konstitucijos įstatyme klajojimo teisė (*šved. – allemansrätt*) nėra reglamentuojama.

Kitas teisės aktas, kuriame minima klajojimo teisė (*šved. – allemansrätt*) yra Švedijos aplinkos kodeksas. Klajojimo teisė minima septintajame Aplinkos kodekso skyriuje, reglamentuojančiame vietovių apsaugą. Skyrius vadinasi „Klajojimo teisė ir kt.“ Pirmajame paragrafe yra įtvirtintas įpareigojimas besinaudojantiems klajojimo teise – „*Kiekvienas kuris naudojasi klajojimo teise ar kitaip lankosi gamtoje, privalo elgtis atidžiai ir rūpestingai*“¹⁴⁸. Šiame skyriuje reglamentuojamos aplinkosauginės teritorijos,

---

¹⁴⁷ Kungörelse om beslutad ny regeringsform (1974:152). § 15. (Švedijos teisės aktai skelbiami internetinėje Vyriausybės kanceliarijos duomenų bazėje, kiekvienas teisės aktas turi savo numerį, kuris sudaromas iš metų, kuriais jis išleistas ir teisės akto numerio, pvz. 1974:152, atskiros informacijos apie tai, kur ir kaip paskelbtas teisės aktas nėra pateikiama, o Švedijos teisės darbuose paprastai nurodomas tik toks numeris. Šiame darbe naudojami tik aktualios Švedijos teisės aktų redakcijos, todėl siekiant neapkrauti išnašų pertekline informacija, detali informacija apie šaltinį nurodoma tik informacijos šaltinių sąrašė, o išnašose pateikiamas tik teisės akto pavadinimas Švedų kalba ir, jei reikia, konkretus straipsnis.)

¹⁴⁸ Miljöbalk (1998:808). 7 sk. § 1.

nustatomi klajojimo teisės (*Allemansrätt*) įgyvendinimo mechanizmai. Septintasis Švedijos aplinkos kodekso skyrius vertas detalesnio aptarimo ir analizės, kuri bus atlikta nagrinėjant patį klajojimo teisės turinį.

Klajojimo teisė (*šved. – Allemansrätt*) nėra tiesiogiai įvardijama kituose teisės aktuose, todėl autoriai¹⁴⁹, analizuodami pozityviojoje teisėje įtvirtintas normas, siūlo atsižvelgti ir įvertinti bendruosiuose teisės aktuose pvz. Švedijos baudžiamajame kodekse, Švedijos kelių eismo taisyklėse, Švedijos vandens eismo taisyklėse įtvirtintas normas. Minėtais teisės aktais nėra kaip nors atskirai reguliuojama klajojimo teisės (*šved. – Allemansrätt*) institutas – minėtuose teisės aktuose nustatomos bendros, valstybei svarbias vertybes ginančios normos. Švedijos baudžiamajame kodekse įtvirtinta atsakomybė už neteisėtą patekimą į privačią valdą¹⁵⁰, užpuolimą, turto sunaikinimą¹⁵¹ įskaitant neteisėtą miško augalų žalojimą, neteisėtą vykimą per sklypą, sėjinius, ar kitokią nuosavybę, jeigu padaroma žalos¹⁵², neatsargų elgesį su ugnimi, sukeliančių grėsmes žmogui ar turtui¹⁵³. Švedijos įstatymas dėl apsaugos nuo nelaimingų atsitikimų numato ribojimus kurti atvirą ugnį tam tikrais periodais¹⁵⁴. Švedijos kelių eismo taisyklėse nustatyta teisė privataus kelio savininkui dalyvauti reguliuojant eismą tame kelyje (uždrausti motorinių transporto priemonių eismą)¹⁵⁵. Švedijos vandens eismo taisyklėse numatyta galimybė lėno¹⁵⁶ administracijai uždrausti tam tikras pramogas – motorinių valčių (laivų) lenktynes, vandens slidžių sportą ar kitokį plaukimą vandens telkiniais, kai kenkiama vandens telkiniui ar jo aplinkai¹⁵⁷. Kita bendra taisyklė, įtvirtinta Švedijos vandens eismo taisyklėse, – tai, kad leidimai plaukti vandens telkiniu, reikalingi tik tais atvejais, kai tam tikroje teritorijoje plaukiojimas yra apribotas¹⁵⁸. Apskritai galima teigti, kad klajojimo teisė (*šved. – Allemansrätt*) yra tam tikra asmens laisvės dalis, kuri didžiąja dalimi nėra kaip nors atskirai ribojama, o visi ribojimai yra nustatyti teisinėje sistemoje

¹⁴⁹ CHRISTOFFERSSON, I., SAMUELSON, E., *Allemansrätt-naturvett*. Borås: LTK, 1973, p. 14 – 15;

¹⁵⁰ Pastebėtina, kad Švedijos baudžiamajame kodekse numatyta atsakomybė už patekimą į privačias valdas – tiek į būstą ir teritoriją aplink jį (kiemą, ūkį, laivą), kas savo esme iš dalies sutampa su LR Baudžiamojo kodekso 165 str. nuostatomis, tačiau, be to, Švedijos teisėje numatyta baudžiamoji atsakomybė už patekimą į privačia industrializuotą teritoriją – Brottsbalk (1962:700). 4 sk. § 6-7;

¹⁵¹ Brottsbalk (1962:700). 12 sk. 2 paragrafas numato atsakomybę už neteisėtą ir netinkamą naudoti gamtos turtų rinkimą – miško gėrybės gali būti renkamos, lapai skinami ir sakai renkami tik kai yra “tinkami naudoti”.

¹⁵² Brottsbalk (1962:700). 12 sk. 4 pr. Jei yra prokuroro reikalavimas.

¹⁵³ Brottsbalk (1962:700). 13 skyrius,

¹⁵⁴ Lag om skydd mot olyckor (2003:778);

¹⁵⁵ Trafikförordning (1998:1276). 10 sk. 6 paragrafas;

¹⁵⁶ Lėnas (*šved – län*) – tai administraciniai teritoriniai vienetai, apimantys kelias ar keliolika savivaldybių, valdomi Vyriausybės skiriamos administracijos, atskaitingi parlamentui.

¹⁵⁷ Sjötrafikförordning (1986:300). 2 sk. 2 paragrafas. 1 dalis.;

¹⁵⁸ Ibid., 3 sk. 4 paragrafas.

bendromis, apsauginėmis normomis – pavyzdžiui privatumo apsauga, patalpų, uždaru teritorijų apsauga ir pan., o daugelis ribojimų taikoma tiek savininkui, tiek ir kitam asmeniui, besilankančiam gamtoje.

Aptarti atvejai yra svarbūs viešosios atsakomybės aspektu, tačiau ne mažiau svarbu yra ir civilinė atsakomybė – šiuo atveju – deliktinė atsakomybė. Paminėtina, jog kai kurie autoriai klajojimo teisę (*šved. – allemansrätt*) laiko savarankiška teise¹⁵⁹, kurios santykis su civiline teise yra gana sudėtingas¹⁶⁰. Švedijos teisė numato galimybę pateikti ieškinį kitiems asmenims pagal Švedijos aplinkos kodekso 32 skyrių numatantį civilinę atsakomybę ir pagal Švedijos žemės kodekso 3 skyriaus 1 paragrafą, numatantį pareigą kiekvienam asmeniui, naudojantis žeme elgtis atsakingai ir atsižvelgti į aplinkinių interesus¹⁶¹. Nors minėtose normose nėra tiesiogiai kalbama apie klajojimo teisę (*šved. – allemansrätt*) besinaudojančių asmenų atsakomybę, tačiau teisė pareikšti ieškinį galioja ne tik gretimų žemės sklypų naudotojams, bet ir kitiems asmenims¹⁶². Paminėtina, ir tai, kad savininkas gali imtis veiksmų ir uždrausti konkrečiam asmeniui atlikti tam tikrus veiksmus (*šved. – vitesförbudet*) – t. y. gali kreiptis į teismą su negatoriniu ieškiniu. Toks reikalavimas aktualus tais atvejais, kai vykdomas organizuotas lankymasis kito asmens žemėje ir daroma žala. Šiuo atveju paminėtina organizuoto plaukimo kalnų upėmis byla, kurią analizuoja Å. Åslund. Šioje byloje pagal žemės savininko ieškinį, teismas uždraudė asmeniui, organizuojančiam plaukimą kalnų upėmis, rengti tokius plaukimus savininko žemėje, nes organizuojant šiuos plaukimus buvo niokojama gamta ir poveikis gamtai buvo toks intensyvus ir žalojantis, kad ši veikla buvo pripažinta išeinanti už klajojimo teisės (*šved. – allemansrätt*) ribų¹⁶³.

Apibendrinant galima teigti, kad klajojimo teisės (*šved. – allemansrätt*) reglamentavimas pozityviojoje teisėje yra minimalus, įtvirtinantis bendrą principą – asmuo turi laisvę lankytis, o detalesni reikalavimai, ribos, iki kurių šią kitų asmenų laisvę turi toleruoti savininkas, nustatomos bendromis normomis. Detaliau konkretūs reglamentavimo aspektai aptariami nagrinėjant klajojimo teisės (*šved. – allemansrätt*) turinį.

---

¹⁵⁹ Å. Åslund savo disertacijoje cituoja Staffan Westerlund. ÅSLUND, Å., *Allemansrätten och marknyttjande. Studier av ett rättsinstitut*, Linköping: Institutionen för ekonomisk och industriell utveckling, 2008, p. 14;

¹⁶⁰ Å. Åslund cituoja Bertil Bengtsson. ÅSLUND, Å., *Allemansrätten och marknyttjande. Studier av ett rättsinstitut*, Linköping: Institutionen för ekonomisk och industriell utveckling, 2008, p. 13;

¹⁶¹ Jordabalk (1970:994). 3 sk., 1 paragrafas.;

¹⁶² BENGTTSSON, B., *Allemansrätt. Vad säger lagen?* Stockholm: Naturvårdsverket, 2004, p. 21 – 22;

¹⁶³ ÅSLUND, Å., *Allemansrätten och marknyttjande. Studier av ett rättsinstitut*, Linköping: Institutionen för ekonomisk och industriell utveckling, 2008, p. 137 – 139;

6.1. Klajojimo teisės kilmė

Åsa Åslund savo disertacijoje tvirtina, kad nėra daug specialiosios literatūros apie klajojimo teisę (*šved. – allemansrätt*), o pati šios klajojimo teisės koncepcija buvo išplėtota „populiariojoje literatūroje“¹⁶⁴. Šiuo atveju reikia paminėti, kad „populiariosios literatūros“ autoriai neretai yra teisės mokslininkai, pvz. profesorius, buvęs teisėjas Bertil Bengtsson kartu su Gamtos apsaugos agentūra (*šved. – Naturvårdsvetenskap*) išleidęs ne vieną knygelės „Klajojimo teisė. Ką sako įstatymai?“ (*šved. – Allemansrätt. Vad sager lagen?*) leidimą. Panašius leidinius leido ir aplinkosaugos srityje dirbantys profesionalai.

Pati klajojimo teisė (*šved. – allemansrätt*) yra kildinama iš papročių, gyvavusių Švedijoje nuo neatmenamų laikų. Senovėje egzistavusios sąlygos lėmė tai, kad asmenys turėjo turėti galimybę tenkinti poreikį keliauti iš vienos vietos į kitą¹⁶⁵, o nesant išplėto kelių tinklo, asmuo privalėjo keliauti per kitiems asmenims priklausančią žemę. Šia prasme klajojimo teisė (*šved. – allemansrätt*) yra tarsi savotiškas „visuotinis“ pėsčiųjų tako arba kelio servitutas. Natūralu, kad keliaujant pėsčiomis kelionės užtrukdavo ilgiau nei vieną dieną, todėl keliautojams reikdavo sustoti pailsėti ar pernaktuoti. Savininkai buvo priversti toleruoti tokį asmenų elgesį ir neprieštaravo jam. Tokiu būdu susiformavo paprotys, kad asmenys gali keliauti per kito asmens žemę nedarydami jai žalos, o esant reikalui sustoti poilsio ar apsistoti nakvynei ribotą laiką¹⁶⁶. Keliavimas ir apsistojimas nakčiai neišvengiamai susijęs su maisto ir šilumos poreikių tenkinimu, todėl – nusistovėjo praktika, kad asmuo gali rinkti kai kurias miško gėrybes, taip pat susikurti laužą iš sausų, nukritusių medžių šakų. Natūralu, kad bėgant laikui toks keliavimo poreikis nyko – plėtėsi kelių tinklas, atsirado transporto priemonės, leidžiančios greičiau pasiekti kelionės tikslą. Tačiau kartu keitėsi ir ekonominė visuomenės sankloda – plečiantis industrijai vis daugiau žmonių kėlėsi gyventi į miestus, nutolo nuo gamtinės aplinkos, kurioje įprastai gyvendavo. Nepaisant to, asmenų poreikis lankytis gamtoje išliko ir tai suformavo savotiškai naują poreikį – leisti laiką gamtoje ne savo namų aplinkoje arba neturint tikslo keliauti į tam tikrą tašką. Šis poreikis dar labiau išaugo ir išsiplėtė atsiradus ir išpopuliarėjus automobiliams, kai galimybė pasiekti atokias vietas tapo daug paprastesnė. Kita vertus – valstybė, siekdama užtikrinti sveiką gyvenimo būdą, skatino pramonės

---

¹⁶⁴ Ibid., P. 10;

¹⁶⁵ CHRISTOFFERSSON, I., SAMUELSON, E., *Allemansrätt-naturvett*. Borås: LTK, 1973, p. 11 – 12;

¹⁶⁶ Ibid., P. 10.;

darbininkus ilsėtis gamtoje, aktyviai leisti laisvalaikį. Akivaizdu, kad asmenims, neturintiems nekilnojamojo turto ir norintiems patenkinti buvimo gryname ore (rekreacijos) poreikius, reikėjo suteikti galimybę lankytis privačiuose, jiems nepriklausančiuose žemės plotuose. Dar prieš Antrąjį Pasaulinį karą buvo iškelta idėja priimti įstatymą, reguliuojantį asmenų lankymąsi gamtoje. Tačiau ši idėja buvo atidėta, o vėliau, po Antrojo pasaulinio karo nebuvo įgyvendinta. Nepaisant to, buvo išplėtotas, savotiškai modifikuotas senasis klajojimo teisės (*šved. – allemansrätt*) paprotys – asmens laisvės klajoti gamtoje. Nesant atskiro teisinio reguliavimo, buvo pasitelktos kitos priemonės – visų pirma – visuomenės švietimas, paaiškinant kas leidžiama gamtoje ir ko daryti negalima, nustatyta atsakomybė už tam tikras veikas. Natūralūs, santykinai ilgai trunkantys, visuomenės struktūros, jos poreikių pokyčiai leido po truputį susiformuoti tam tikriems standartams ir tik po to, realiai visuomenės sąmonėje įsitvirtinusios nuostatos buvo įtrauktos į pozityviają teisę – 1974 m. priimant Švedijos Konstitucijos įstatymą klajojimo teisė buvo įtvirtinta konstituciškai¹⁶⁷; kodifikavus aplinkosaugą reglamentuojančius įstatymus, Švedijos aplinkos kodekse numatytos tam tikros klajojimo teisei (*šved. – allemansrätt*) svarbios nuostatos. Atsižvelgiant į tai, kad nors ir pasikeitė klajojimo gamtoje tikslai, turinys savo esme atitiko nuo seniausių laikų susiformavusį paprotį, todėl klajojimo teisė (*šved. – allemansrätt*) yra laikoma paprotine teise¹⁶⁸. Reikia paminėti, jog kai kurie autoriai kritikuoja idėją¹⁶⁹, jog klajojimo teisė (*šved. – allemansrätt*) yra paprotinė teisė ir pasitelkia galiojusius įstatymus, kitus išlikusius rašytinius šaltinius – esą galima aiškiai matyti, kad tokia klajojimo teisė anksčiau neegzistavo (nebuvo įtvirtinta pozityviojoje teisėje), o pirmą kartą tokia sąvoka paminėta XIX a. amžiuje. Teigtina, kad tokia pozicija yra nelogiška savaime vien dėl to, kad tam tikra visuomenėje susiformavusi elgesio norma, paprotys paprastai nėra įtvirtintas pozityviojoje teisėje, nes tai nerašytinė nuostata, kurios savanoriškai laikosi dalyvaujančios šalys. Pakeitus galiojančius teisės aktus, klajojimo teisė tapo pozityviojoje teisėje įtvirtinta asmens laisve, nors šios teisės turinys ir nebuvo eksplisitiškai atskleistas.

Analizuojant *allemansrätt* institutą Lietuvos teisės kontekste, pažymėtina, kad Lietuvos teisėje paprotys pripažįstamas teisiniu, turinčiu teisinę reikšmę, kai atitinka visas

¹⁶⁷ Kungörelse om beslutad ny regeringsform (1974:152). 15 paragrafas.;

¹⁶⁸ ÅSLUND, Å., *Allemansrätten och marknyttjande. Studier av ett rättsinstitut*, Linköping: Institutionen för ekonomisk och industriell utveckling, 2008, p.54;

¹⁶⁹ Iš esmės vienas didžiausių darbų, kritikuojančių klajojimo teisės įtvirtinimą Švedijos Konstituciniame įstatyme yra Gunnaro Wiktorsono knyga “Konstitucijoje ginamas mitas. Apie klajojimo teisės įvedimą Švedijoje”: WIKTORSSON, G., *Den grundlagsskyddade myten. Om allemansrättens lansering i Sverige*. Stockholm: City University Press, 1996;

papročiui keliamas sąlygas – t. y. yra visuotinis, ilgalaikis, tęstinio pobūdžio ir vertinamas kaip teisingas bei būtinas¹⁷⁰. Akivaizdu, kad Lietuvoje yra tam tikros visuomenėje nusistovėjusios tradicijos, susijusios su miškų naudojimu, tačiau teisinis reguliavimas ne visais periodais numatė laisvą kitų asmenų naudojimosi savininko turtu teisę (net ir laikotarpiu po nepriklausomybės atgavimo reguliavimas keitėsi), be to – vargu ar galima teigti, kad lietuviškosios tradicijos yra tęstinio pobūdžio, ypatingai atsižvelgiant į praėjusio amžiaus okupacijos laikotarpį. Kitų asmenų ir savininko santykių pobūdis, tiksliau ta aplinkybė, kad Lietuvoje savininko ir kitų asmenų santykiai dažniausiai nėra fiksuojami raštu, lemia tai, kad nėra galimybės valstybės mastu apibendrinti paplitusios praktikos, neįmanoma objektyviai įvertinti ar praktika yra visuotinai paplitusi ir dėl to negalima konstatuoti, kad kitų asmenų ir savininkų santykiai yra reguliuojami papročio. Tačiau, istorinė kitų asmenų teisės naudotis savininko turtu analizė rodo, kad tam tikrų tradicijų esama, jos yra aktualios ir šiandien.

6.2. Klajojimo teisės turinys

Iš esmės klajojimo teisės (*šved. – allemansrätt*) turinys pozityviojoje teisėje nėra kaip nors eksplacitiškai išaiškintas. Klajojimo teisės (*šved. – allemansrätt*) institutas yra įtvirtintas kaip tam tikra žmogaus laisvė lankytis gamtoje. Savaime suprantama, tai turėtų apimti žmogaus lankymąsi gamtoje visų pirma pėsčiomis, tačiau šiandieninė realybė diktuoja kitokius asmenų poreikius ir galimybes. Taip pat būtina įvertinti ir tai, kas gali naudotis – t. y. turėti naudos iš klajojimo teisės (*šved. – allemansrätt*), be to, tai rodo kokių kitų asmenų elgesį savininkas privalo toleruoti, koks elgesys nelaikomas nuosavybės teisės pažeidimu.

Åsa Åslund cituoja kitą mokslininką – Steve Ljungman kuris klajojimo teisę (*šved. – allemansrätt*) apibūdina kaip kiekvieno visuomenės nario galimybę fiziškai kontroliuoti tam tikrą kito asmens nuosavybę. Anot Steve Ljungman naudojimas šia galimybe neturi sukelti savininkui žymios žalos¹⁷¹ o, galimybė svečiuotis kito asmens žemėje lemia tai, kad būtų siekiama kuo mažiau pakenkti. Bertil Bengtsson formuluoja klajojimo teisę

---

¹⁷⁰ MIKELĖNAS, Valentinas. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis* (moksl. red. Vytautas Mizaras). Vilnius: Justitia, 2009, p. 56 – 57;

¹⁷¹ ÅSLUND, Å., *Allemansrätten och marknyttjande. Studier av ett rättsinstitut*, Linköping: Institutionen för ekonomisk och industriell utveckling, 2008, p. 11.;

(šved. – *Allemansrätt*) ne vien tik kaip teisę bet ir kaip pareigą nepakenkti¹⁷². Akivaizdu, kad norint atskleisti reguliavimo skirtumus, būtina detaliai analizuoti klajojimo teisės (šved. – *Allemansrätt*) ribas nustatančių normų turinį.

Minėta, kad Švedijos aplinkos kodekso septintajame skyriuje yra tam tikru aspektu reglamentuotos klajojimo teisės (šved. – *Allemansrätt*) instituto teikiamos galimybės. Šiame Švedijos aplinkos kodekso skyriuje yra aptariami nacionaliniai parkai, gamtos rezervatai, kultūriniai rezervatai, gamtos paminklai, augalų ir gyvūnų buveinės, pakrančių apsaugos zonos ir kitos saugomos teritorijos. Pagal Švedijos aplinkos kodeksą, saugomos teritorijos, be kita ko, turi paskirtį tenkinti asmenų rekreacinius poreikius (pažodžiui verčiant šie poreikiai įvardijami kaip „*buvimo gryname ore poreikiai*“), o detalesnis reguliavimas nustatomas konkrečios saugomos teritorijos reglamente. Šiuo aspektu didžioji dalis saugomų teritorijų reglamentuojamos labai panašiai kaip ir mūsų teisinėje sistemoje. Švedijos aplinkos kodekso skyriuje, reguliuojančiame saugomas teritorijas, plačiausiai ir detaliausiai reglamentuojamos pakrančių apsaugos zonos (šved. – *strandskyddsområde*). Kaip ir Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatyme, pakrančių apsaugos juostos yra reglamentuojamos kartu su kitomis saugomomis teritorijomis¹⁷³, o nustatomos prie vandens telkinių – jūros, ežerų ir upių (naudojama sąvoka „vandentakiai“ turėtų apimti upes, upelius ir kanalus). Pakrančių apsaugos zonos turi aiškiai Aplinkos kodekse įtvirtintą paskirtį – užtikrinti asmenų patekimą prie vandens telkinių pagal (šved. – *Allemansrätt*) ir išsaugoti geras sąlygas augalams ir gyvūnams egzistuoti¹⁷⁴. Paminėtina, kad pakrančių apsaugos juostoms yra skiriama 100 m. pakrantės juosta, kuri administracinio vieneto – lėno administracijos sprendimu, siekiant užtikrinti pakrančių apsaugos zonos tikslus, gali būti padidinta iki 300 m.¹⁷⁵ Nustatyti aiškūs ir griežti draudimai pakrantės apsaugos zonoje – draudžiama statyti naujus pastatus, draudžiama pertvarkyti esamus pastatus taip, kad tie pertvarkymai atgrasytų visuomenę nuo lankymosi toje teritorijoje, taip pat atlikti paruošiamuosius statybos darbus ar keisti ką nors taip, kad aplinka būtų nepalanki gyvūnams. Šie draudimai netaikomi gyventi nepritaikytiems pastatams, reikalingiems žemės ar miškų ūkio, žuvininkystės arba šiaurės elnių auginimui ir kurie yra būtini šioje zonoje, taip pat, kai gaunamas Vyriausybės leidimas¹⁷⁶ arba kai statomi viešieji keliai ar geležinkeliai. Lėno

¹⁷² BENGTTSSON, B., *Allemansrätt. Vad sager lagen?* Stockholm: Naturvårdsverket, 2004, p. 8.;

¹⁷³ Miljöbalk (1998:808). 7 sk. 13 – 18 paragrafai.;

¹⁷⁴ Miljöbalk (1998:808). 7 sk. 13 paragrafas.;

¹⁷⁵ Miljöbalk (1998:808). 7 sk.;

¹⁷⁶ Vyriausybės leidimas gali būti gaunamas pagal Aplinkos kodekso 17 skyrių – tai iš esmės stambiems

administracija gali individualiais atvejais atšaukti (panaikinti) kranto apsaugos zoną, jei kranto apsaugos tikslai akivaizdžiai nebūtų įgyvendinami arba jei teritorijų planavimo dokumentais pagal Švedijos planavimo ir statybos įstatymą yra patvirtintas detalus planas ir teritorija numatyta gynybos reikmėms, viešojo kelio statybai, arba geležinkeliui, arba yra numatyta apsauga (saugoma teritorija) pagal Aplinkos kodekso 7 skyrių, jei saugomą teritoriją nustatė ne savivaldybė. Taigi, akivaizdu, kad Švedijos aplinkos kodeksu yra įtvirtintas griežtas pakrančių apsaugos zonos reguliavimas, kuriuo fiksuojama esama padėtis (pastatai, apgyvendintos teritorijos), o išimties statybai galimos tik gyvenimui nepritaikytų pastatų statybos atvejais arba galimos tik Vyriausybės arba aukštesnio administracinio vieneto – lėno administracijos sprendimu ribotais, išimtiniais atvejais, iš esmės didžiąja dalimi skirtais patenkinti viešajam interesui, užtikrinti industrinę valstybės plėtrą. Nustatyta plati apsaugos zona (100 m. su galimybe padidinti iki 300 m.) leidžia realiai užtikrinti asmenų galimybę patekti prie vandens telkinių, o toks reguliavimas leidžia išvengti savininko privatumo pažeidimo ir suderina savininko bei kitų asmenų interesus.

Savininkai gali apriboti lankymąsi tik su municipaliteto leidimu – Švedijoje veikia specialus įstatymas, nustatantis specialius reikalavimus gatvių priežiūrai ir ženklinimui (*šved. – Lag med särskilda bestämmelser om gatuhållning och skyltning*; įstatymas dėl reikalavimų gatvių priežiūrai ir ženklinimui). Šio įstatymo 5 paragrafe yra įtvirtinta nuostata, jog ženklai, kuriais ribojamas asmenų lankymasis tam tikroje teritorijoje, ypačingai rekreacinėse teritorijose, negali būti statomi be savivaldybės leidimo. Šis reikalavimas negalioja tais atvejais, kai iš konkrečių aplinkybių yra akivaizdu, jog asmenų lankymasis yra neleistinas¹⁷⁷. Vis dėl to, – teisė nenumato galimybės kitiems asmenims vykdyti klajojimo teisės savigyną – esantį ženklą privalu gerbti, tačiau savininkas, pastatęs tokį ženklą, gali būti įpareigotas jį pašalinti¹⁷⁸. Aptariamame Švedijos reguliavime, savininkams nėra kaip nors ribojama teisė aptverti savo valdą, tačiau bet kuriam asmeniui suteikiama teisė kreiptis į priežiūros instituciją – lėno administraciją prašant įpareigoti savininką sudaryti sąlygas praeiti per aptvertą teritoriją, sudaryti galimybę lankytis aptvertoje teritorijoje (įrengti vartus ar pan.)¹⁷⁹. Tais atvejais, kai tvora

---

pramonės objektams (elektros jėgainių parkams, gamykloms, naftos gręžiniams, gynybiniams įtvirtinimams ir pan.) statyti ir plėtoti skirta leidimų sistema, o tam tikrais atvejais Vyriausybės leidimas gali būti išduotas tik gavus vietos savivaldybės sutikimą.

¹⁷⁷ Lag med särskilda bestämmelser om gatuhållning och skyltning (1998:814). 5 paragrafas.;

¹⁷⁸ BENGTTSSON, B., *Allemansrätt. Vad säger lagen?* Stockholm: Naturvårdsverket, 2004, p. 25; Lag med särskilda bestämmelser om gatuhållning och skyltning (1998:814). 12 paragrafas.;

¹⁷⁹ Miljöbalk (1998:808). 26 sk. 11 paragrafas.;

tveriamą vieninteliu tikslu – tam, kad apribotų asmenų galimybę lankytis (o ne siekiant išsaugoti jautrią teritoriją, įrengti voljerą ar pan.) – savininkas gali būti įpareigotas pašalinti visą tvorą¹⁸⁰. Žinoma, šis reguliavimas nepaneigia savininko galimybės saugoti privačioje erdvėje esančių objektų – savininkas visada gali aptverti trapias, lengvai pažeidžiamas teritorijas, žemės ūkiui naudojamus laukus¹⁸¹.

Å. Åslund šiuo aspektu mini vieną reikšmingą Švedijos Aukščiausiojo Teismo sprendimą byloje, kurioje savininkas aptvėrė rekreacijai tinkamą teritoriją, motyvuodamas tuo, kad toje teritorijoje ganomi žirgai, todėl aptvaras yra būtinas. Teismas šioje byloje nusprendė įpareigoti savininką įrengti vartus ir sudaryti asmenims galimybę naudoti teritoriją rekreaciniams poreikiams tenkinti, nepaisant to, kad savininkas turi aiškų interesą teritoriją laikyti uždara¹⁸². Šis reguliavimas tam tikru aspektu turi panašumų su dabar Lietuvos teisinėje sistemoje įtvirtintu servituto, nustatomo administraciniu sprendimu, institutu. Detalesnis šių normų palyginimas bus pateiktas aptariant pagrindinius Lietuvos ir Švedijos reguliavimo skirtumus, paskutiniame šio darbo skyriuje.

Teigtina, kad Švedijos teisėje numatytas instrumentas, kuriuo asmenys gali inicijuoti kliūčių lankytis tam tikrose teritorijose, pašalinimą, yra savininko interesus intensyviai ribojantis teisės institutas. Neatsitiktinai savininkams Švedijos aplinkos kodekse yra numatytos kompensacijos – be kita ko, susijusios ir su minėto įpareigojimo sudaryti galimybę lankytis gamtinėse teritorijose nustatymu. Aplinkos kodekso 31 sk. reguliuoja kompensacijas, o šio skyriaus 11 paragrafe nustatyta teisė į kompensaciją už išlaidas, susijusias su praėjimo įrengimu ir išlaikymu. Ši kompensacija gali būti nemokama, kai aptvėrimu siekiama vieno tikslo – apriboti asmenų lankymąsi toje teritorijoje¹⁸³. Taigi – savininkų teisių ribojimas yra įgyvendinamas pasitelkiant viešąsias lėšas, valstybė neapkrauna savininko visuomenės poreikių tenkinimo išlaidomis. Apibendrinant galima teigti, kad savininkas išlaiko teisę į privačią aplinką, gali apriboti kitų asmenų lankymąsi (ženklais, tvora), tačiau ne mažiau svarbi ir kitų asmenų patekimo į gamtines teritorijas garantija, kuriai ginti yra nustatyta speciali procedūra ir kuri padeda realiai įgyvendinti kitų asmenų teises.

Aptariant asmenų lankymosi kitiems asmenims priklausančiose teritorijose

¹⁸⁰ Miljöbalk (1998:808). 26 sk. 11 paragrafas.;

¹⁸¹ BENGTTSSON, B., *Allemansrätt. Vad sager lagen?* Stockholm: Naturvårdsverket, 2004, p. 26;

¹⁸² ÅSLUND, Å., *Allemansrätten och marknyttjande. Studier av ett rättsinstitut*, Linköping: Institutionen för ekonomisk och industriell utveckling, 2008, p. 37 – 39;

¹⁸³ Miljöbalk (1998:808). 31 sk. 11 paragrafas.;

reglamentavimą, būtina paminėti, kad plaukymas vandeniui ar buvimas ant telkinio ledo nėra kaip nors ribojamas, išskyrus draudimus susijusius su aplinkosauginiais ribojimais, taip pat tais atvejais, kai vandens turistų veikla trikdo gyventojų ramybę¹⁸⁴.

Svarbu paminėti ir tai, jog savininkas negali prašyti atlyginimo už lankymąsi jam priklausančiame sklype. Autoriai įvardija kelis atvejus kai savininkas gali prašyti atlyginimo – pirma, jei savininkas savo lėšomis yra įrengęs tam tikrus infrastruktūros objektus (pavyzdžiui nardymo tiltelį), jis gali imti tam tikrą simbolinį mokestį savo patirtoms išlaidoms kompensuoti¹⁸⁵. Antra, savininkas gali imti mokestį tais atvejais, kai lankantis ilgesnį laiką daroma tam tikra žala – savininkas gali reikalauti žalos atlyginimo mokesčio¹⁸⁶. Tačiau, norint viršyti klajojimo teisės garantuojamo buvimo gamtoje ribas, būtina susitarti su savininku iš anksto, nes to nepadarius gali grėsti baudžiamoji atsakomybė. Savininkui reikalaujant mokesčio vien už lankymąsi, asmuo galėtų inicijuoti galimybės patekti į teritoriją užtikrinimo ir kreiptis į lėno administraciją¹⁸⁷. Teigtina, kad egzistuojant mokesčiui, savininko ir kitų asmenų santykiai perauga į sutartinius, todėl detalčiau šio darbo kontekste neaptariami.

Dar vienas svarbus aspektas – savininko teisių ribojimai statant pastatus. Minėta, jog pakrantės apsaugos zonoje draudžiama statyti pastatus, jei jie gali būti pritaikyti žmonių apgyvendinimui. Šis draudimas tiesiogiai siejamas su asmenų privatumo apsauga ir kitų asmenų galimybe patekti prie vandens telkinių. Literatūroje aptariamas atvejis, kai savininkui nebuvo išduotas leidimas statyti pastato pakrantėje, buvusio pastato vietoje, nors ši pakrantė ir nebuvo prieinama kitiems asmenims dėl kitų, objektyvių aplinkybių¹⁸⁸. Teismas rėmėsi Švedijos planavimo ir statybos įstatyme esančia nuostata, jog teritorija turi būti naudojama tam, kam ji yra labiausiai tinkama. Ta aplinkybė, kad šiuo metu kiti asmenys negali lankytis pakrantėje, negali būti lemiamas sprendžiant dėl pastato statybos (atkūrimo). Užstačius pakrantę pastatais, galimybė kitiems asmenims lankytis pakrantėje apskritai taptų nebeįmanoma, net ir ateityje, pasikeitus kranto linijai, todėl savininko teisė buvo apribota¹⁸⁹. Šiuo aspektu paminėtina, kad Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatyme apsiribojama gana bendromis nuostatomis, kaip antai „*racionaliai naudoti*“, o

---

¹⁸⁴ BENGTTSSON, B., *Allemansrätt. Vad sager lagen?* Stockholm: Naturvårdsverket, 2004, p. 49;

¹⁸⁵ Ibid., P. 47-48;

¹⁸⁶ Ibid., P. 48;

¹⁸⁷ BENGTTSSON, B., *Allemansrätt. Vad sager lagen?* Stockholm: Naturvårdsverket, 2004, p. 47;

¹⁸⁸ ÅSLUND, Å., *Allemansrätten och marknyttjande. Studier av ett rättsinstitut*, Linköping: Institutionen för ekonomisk och industriell utveckling, 2008, p. 36, 138;

¹⁸⁹ ÅSLUND, Å., *Allemansrätten och marknyttjande. Studier av ett rättsinstitut*, Linköping: Institutionen för ekonomisk och industriell utveckling, 2008, p., 36, 139;

Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatyme ir kituose teisės aktuose pakrančių apsaugos juostos paskirtis nėra aiškiai įvardinta, todėl teigtina, jog galiojančioje Lietuvos teisėje nėra suformuoti aiškūs kriterijai, sukuriama neaiški situacija dėl savininko galimybių. Kita vertus – minėtoji byla parodo kaip intensyviai saugoma aplinka nuo bet kokios užstatymo, ateityje užkirsiančio asmenims galimybę naudotis klajojimo teisės (*šved – allemansrätt*) teikiamomis galimybėmis, plėtros – net ir tuo atveju, kai savininkas vienintelis gali naudotis tam tikra pakrantės teritorija, galimybės plėsti užstatytą plotą yra ribojamos, neatsižvelgiant į tai, kad šiuo metu kiti asmenys negali patekti į šia teritoriją. Galimybė asmenims lankytis prie vandens kada nors ateityje (!), yra ginama stipriau nei savininko interesas atstatyti buvusį statinį.

Akivaizdu, kad klajojimo teisė (*šved. – allemansrätt*) leidžia kitiems asmenims patekti į privačią teritoriją ir naudotis jos teikiamomis galimybėmis. Svarbu aptarti ir tai, kokio pobūdžio lankymąsi turi toleruoti savininkas. Visų pirma reikėtų aptarti tai, kokiais būdais asmenys gali lankytis kito asmens teritorijoje. Švedijoje specialių taisyklių, skirtų lankymuisi kito asmens žemėje nėra – taisyklės nustatytos bendraisiais teisės aktais. Švedijoje galioja specialus važiavimo bekele reglamentas¹⁹⁰ (*šved. – terrängkörningsförrdning*), reguliuojantis motorinių transporto priemonių judėjimą ne keliuose. Apskritai – konstatuotina, kad važiavimas automobiliu tam nepritaikytose vietose yra draudžiamas, o atsakomybė už neteisėtą važiavimą per kito asmens nuosavybę numatyta Baudžiamajame kodekse¹⁹¹. Vertinant šias normas galima teigti, kad asmenų lankymasis apima ėjimą pėsčiomis (įskaitant slides), važiavimą dviračiu ir, tais atvejais, kai nedaroma žala – jojimą arkliu. Svarbu paminėti, kad įstatymas draudžia daryti žalą, taigi ne bet kur galima vykti ir paminėtais būdais. Šia prasme lietuviškasis reguliavimas yra panašus – t. y. kitų asmenų poreikiams tinkamose teritorijose būtina laikytis bendrų normų, draudžiama statyti transporto priemones prie vandens telkinių, taip pat numatyta atsakomybė už svetimo turto sunaikinimą ar padarytą žalą.

Svarbu aptarti ir tai, ar kiti asmenys gali apsistoti svetimoje žemėje. Aptariant klajojimo teisės (*šved. – allemansrätt*) kilmę buvo minėta, kad pagal nusistovėjusį paprotį asmuo galėjo sustoti poilsio ar pernaktoti. Poilsui ar nakvynei (stovyklavimui) Švedijoje taip pat nėra specialaus reguliavimo – yra bendroji pareiga nedaryti žymios žalos savininko turtui. Minėta, kad už šios pareigos nevykdymą Švedijoje yra nustatyta baudžiamoji atsakomybė. Literatūroje teisė apsistoti kito asmens žemėje vertinama kaip

¹⁹⁰ Terrängkörningsförrdning (1978:594);

¹⁹¹ Brottsbalk (1962:700). 12 sk. 4 paragrafas.

viena iš lankymosi sudėtinių dalių, o palapinės statymas, stovyklavimas į ją patenka¹⁹². Atsakomybės už žalą nustatymas lemia, kad reikia atsižvelgti į konkrečias aplinkybes – palapinė pastatyta miške nesukels žymesnės žalos net ir apsistojant keletą dienų, o žole apaugusioje vietoje kelių dienų stovyklavimas paliktų žymius pėdsakus¹⁹³. Be to, – būtina atsižvelgti ir į savininko privatumo reikalavimus – t. y. nuošalioje vietoje pastatyta palapinė, tikėtina nesukels problemų stovėdama ilgiau nei vieną dieną, o netoli gyvenamųjų namų pastatyta palapinė gali trikdyti aplinkinius. Bet kokiu atveju – galimybė lankytis kito asmens žemėje apima ir nors vieną dieną stovyklavimo su palapine galimybę – vienos dienos terminas įvardijamas kaip saugus¹⁹⁴.

Kitas aspektas, susijęs su lankymusi gamtinėje aplinkoje, apima laužo kūrenimą. Švedijoje galioja bendroji pareiga atvirą ugnį deginti itin atsargiai ir apdairiai, kad nesukelti grėsmės aplinkiniams¹⁹⁵. Panašiai kaip ir Lietuvoje, yra nustatomi draudimai kurti laužą tam tikrais periodais¹⁹⁶, taip pat nustatoma baudžiamoji atsakomybė už gaisro sukėlimą, turto sunaikinimą. Vienas iš aspektų, kuo skiriasi reguliavimai – tai kad, Švedijoje pagal nutylėjimą asmenims galima imti nukritusias medžių šakas laužui kūrenti. Lietuvoje gi, laisvai renkamų gėrybių sąrašė nėra numatyta tokios galimybės, todėl galima teigti, kad šakų kūrenimas lauže yra neteisėtas, jei nėra gautas savininko leidimas.

Švedijos Baudžiamasis kodeksas įtvirtina gana nuoseklų sąrašą, ką draudžiama neteisėtai pasisavinti miške: „*augančius medžius arba žolę, nuo augančių medžių sėklas, šakas, žievę, karną, giles, riešutus, arba taip pat vėjo išverstus medžius, akmenis, žvyrą, durpes arba kitus neparuoštus naudoti (nepribrendusius) objektus*“¹⁹⁷. Taikant baudžiamąją atsakomybę būtina atsižvelgti į žalą apimtį. B.Bengtsson konstatuoja, kad pastaruoju metu dar nebuvo už gilių rinkimą atsakomybėn patraukto asmens – ši norma išlikusi nuo seno, todėl išvardijamos tam tikru laikotarpiu buvusios reikšmingos miško gėrybės. Atsižvelgiant į šios normos reguliavimą – kiti asmenys gali laisvai rinkti grybus,

¹⁹² BENGTSSON, B., *Allemansrätt. Vad sager lagen?* Stockholm: Naturvårdsverket, 2004, p. 41;

¹⁹³ Ibid., p. 41.;

¹⁹⁴ Ibid., p. 41;

¹⁹⁵ Ibid., p. 62-63;

¹⁹⁶ Lag om skydd mot olyckor (2003:778). 10 sk. 3 paragrafas.;

¹⁹⁷ Brottsbalk (1962:700). 12 sk. 2 paragrafas (*šved.* - *Den som i skog eller mark olovligen tager växande träd eller gräs eller; av växande träd, ris, gren, näver, bark, löv, bast, ollon, nötter eller kåda eller ock vindfålle, sten, grus, torv eller annat sådant, som ej är berett till bruk, dömes för åverkan, om brottet med hänsyn till det tillgripnas värde och övriga omständigheter är att anse som ringa.*) Verčiant šį kodekso straipsnį papildomai naudotasi ir Švedijos teisingumo ministerijos skelbiamu neoficialiu Švedijos baudžiamojo kodekso vertimu į anglų kalbą: Swedish penal code. (liet. - Švedijos baudžiamasis kodeksas; neoficialus vertimas) [interaktyvus] Government Offices of Sweden. s.l. 1999 [žiūrėta 2011-04-01], Prieiga per internetą:

<http://www.sweden.gov.se/download/cb79a8a3.pdf?major=1&minor=27777&cn=attachmentPublDuplicator_0_attachment>;

uogas ir žiedus, jei tai nėra ribojama aplinkosauginiais tikslais. B. Bengtsson nurodo, kad kitiems asmenims galima laisvai rinkti gėles¹⁹⁸ (*šved.* – *blommor*; gėlė, žiedas), nors tai savaime yra žolės (žolių) dalis. Manytina, kad nurodytam baudžiamojo kodekso straipsnyje minimas draudimas pasisavinti „*augančią žolę*“ apima tik žymią ekonomine – ūkinę reikšmę turinčią žolę (pavyzdžiui šienavimą miške esančiose psroskynose, vaistažolių rinkimą dideliais kiekiais ar pan.) Šis reguliavimas kiek skiriasi nuo lietuviškojo – Lietuvos Respublikos miškų įstatymas leidžia rinkti daugiau objektų (pavyzdžiui riešutus, vaistažoles, kitokią vaistinę medžiagą), lyginant su švediškuoju reguliavimu – manytina, kad Švedijoje miško savininkui palikta galimybė šias gėrybes susirinkti pačiam. Nors tiek Švedijoje, tiek Lietuvoje daikto vaisiai (šiuo atveju miško gėrybės) – laikomos daikto savininko nuosavybe, kol nėra surenkamos kito asmens. Surinkti daikto vaisiai tampa juos surinkusio asmens nuosavybe¹⁹⁹. Pažymėtina, jog šią galimybę rinkti miško gėrybes, atokiau įsikūrę Švedijos miesteliai neretai pristato kaip papildomą atrakciją, traukos objektą turistams ir laiko tai vienu iš elementų svečiams privilioti. Tam tikra prasme galima palyginti tokią praktiką su Varėnos savivaldybės rengiamomis grybavimo šventėmis, kuriomis taip pat siekiama pritraukti daugiau lankytojų. Tai rodo, jog ši kitų asmenų teisė, savininko teisių ribojimas gali kurti pridėtinę vertę visuomenei plačiąja prasme, įskaitant ir vietinį verslą.

Dar vienas reikšmingas aspektas, kurį būtina aptarti – tai kas gali naudotis klajojimo teisės (*šved.* – *Allemansrätt*) teikiamomis galimybėmis. Savaime suprantama, kad teisė lankytis gamtoje yra svarbi fiziniams asmenims, tačiau gali atsirasti komercinių subjektų – kelionių, pramogų organizatorių, kurie rengs asmenų grupių lankymąsi tam tikroje teritorijoje. Viena vertus – lankysis fiziniai asmenys, kurie patys savaime turi teisę lankytis gamtoje, tačiau kita vertus – reikėtų atsakyti į klausimą kaip suderinami savininko ir kito asmens, iš esmės užsiimančio verslu savininko žemėje interesus. Åsa Åslund analizavo komercinių subjektų galimybę naudotis klajojimo teisės (*šved.* – *Allemansrätt*) teikiamomis galimybėmis verslui. Autorė remdamasi Švedijos Aukščiausiojo Teismo sprendimu, konstatuoja, kad klajojimo teisės (*šved.* – *Allemansrätt*) naudojimas verslo tikslais pats savaime nėra neteisėtas – taigi, organizuoti veiklą, neišeinančią už (*šved.* – *Allemansrätt*) ribų, kito asmens žemėje galima. Vis dėl to, organizuotas grupių lankymasis bėgant laikui atneša žalą savininkui, todėl savininkas gali

---

¹⁹⁸ BENGTTSSON, B., *Allemansrätt. Vad sager lagen?* Stockholm: Naturvårdsverket, 2004, p. 57.;

¹⁹⁹ BENGTTSSON, B., *Allemansrätt. Vad sager lagen?* Stockholm: Naturvårdsverket, 2004, p. 58;

teismo keliu uždrausti tokiam organizatoriui užsiimti tam tikra veikla²⁰⁰. Šis aspektas Lietuvoje ne mažiau aktualus, ypačiai turint omeny pastaruoju metu išpopuliarėjusį plaukimą baidarėmis ir jo sukiamas pasekmes pakrantėms ir greta esančioms teritorijoms.

7. Svarbiausių Lietuvos ir Švedijos teisės normų, suvaržančių savininkų teises ir reguliuojančių kitų asmenų teisę naudotis gamtos ištekliais, palyginimas

Apibendrinant galima konstatuoti, kad Lietuvos ir Švedijos teisė nustato asmenims galimybę tam tikra apimtimi naudotis žemės sklypais, gamtiniais objektais (miškais, vandens telkiniais). Ši teisė tiek Lietuvoje, tiek Švedijoje turi galias šaknis, yra kildinama iš seniausių laikų ir susijusi su anuometinių asmenų poreikių tenkinimui skirtomis paprotinėmis nuostatomis. Galima konstatuoti, kad tiek Švedijoje, tiek Lietuvoje susiformavę papročiai buvo panašūs, tačiau Lietuvos papročiai buvo įtvirtinti rašytiniuose šaltiniuose dar XVI a., ir tam tikra forma išliko iki šių dienų. Stiprus Lietuvos visuomenėje įsitvirtinęs nusistatymas jog tam tikra apimtimi gamtos objektais galima naudotis be savininko sutikimo, neturėtų būti užgniaužtas, veikiau siūlytina jį šiek tiek pakoreguoti ir pritaikius šių dienų visuomenės narių reikmėms bei atsižvelgus į savininkų interesus, aiškiai įtvirtinti pozityviojoje teisėje, kaip tai buvo padaryta Švedijoje.

Švedijos teisinėje sistemoje nusistovėjęs paprotys buvo savotiškai modifikuotas, atnaujintas ir įtvirtintas pozityviojoje teisėje aukščiausiu lygiu – Konstituciniame įstatyme. Lietuvoje šis institutas nėra aiškiai išplėtotas: kitų asmenų teisę naudotis gamtos ištekliais reglamentuojančių normų yra daugelyje teisės aktų, tačiau išimtytys netaikyti šio instituto yra labai plačios, neretai paneigiančios pačią įstatyme nustatytą teisę. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas aiškindamas tam tikras gamtos išteklius reguliuojančių įstatymų normas, yra pripažinęs specifinių gamtos objektų – miškų, vandens telkinių griežtesnio reguliavimo pagrįstumą ir suformulavęs konstitucinės doktrinos nuostatą, kuri buvo pakartota ne viename Konstitucinio Teismo sprendime. Ši aplinkybė, o konkrečiai tai, kad Konstitucinis Teismas pripažįsta, jog gamtinės aplinkos reguliavimui galima nustatyti griežtesnį režimą, leidžia pagrįstai tikėtis, kad objektyviai pagrįstos teisės sistemos korekcijos galėtų būti pripažintos neprieštaraujančiomis Lietuvos Respublikos

---

²⁰⁰ ÅSLUND, Å., *Allemansrätten och marknyttjande. Studier av ett rättsinstitut*, Linköping: Institutionen för ekonomisk och industriell utveckling, 2008, p. 132;

Konstitucijai ir, be kita ko, nuosavybės teisei apsaugai. Vis dėl to akivaizdu, kad vien konstitucinės doktrinos nuostatos, kaip tam tikro principo įtvirtinimas konstitucinėje doktrinoje laikytinas nepakankamu, būtina tikslinti, aiškiau suformuluoti principus, kuriais gali būti ribojamos savininko teisės ir užtikrinamos kitų asmenų teisės lankytis gamtoje.

Taip pat labai svarbu ir tai, kad įgyvendinant vieną iš civilinių teisinių santykių principų – nesikišimo į privačius santykius principą²⁰¹ – ir laikantis LR CK 1.3. str. 4 dalyje nustatyto reguliavimo, privačių asmenų santykius reikėtų reguliuoti įstatymo normomis, būtina aiškiau, įstatymų lygiu, reglamentuoti kitų asmenų ir savininko teisiniams santykiams taikomas normas arba, esant reikalui, aiškiai įstatymu pavesti šią sritį sureguliuoti viešosios valdžios institucijoms. Minėta, kad Švedijoje nėra kodifikuota civilinė teisė, o savininkų ir kitų asmenų santykiai iš esmės sureguliuoti Švedijos Konstituciniame įstatyme, Švedijos aplinkos kodekse. Tai, kad Lietuvoje yra kodifikuota civilinė teisė ir CK nėra aiškiai numatyta kaip reguliuojami privačių subjektų (kitų asmenų ir savininkų) teisiniai santykiai, o atskiros normos nustatytos pavyzdžiui Aplinkos apsaugos įstatyme, savo esme reguliuojančiame aplinkos apsaugą (o ne privačių asmenų santykius) laikytina teisinio reguliavimo spraga.

Iš esmės skiriasi normos, teisiniai mechanizmai, kuriomis įtvirtinama kitų asmenų teisė lankytis gamtoje – Lietuvos teisinėje sistemoje nustatoma kur asmuo gali lankytis (miškai, jei neuždrausta; vandens telkinių pakrantės apsaugos juosta; viešam naudojimui skirti telkiniai; saugomos teritorijos – pagal konkrečios teritorijos reglamentą). Švedijoje priešingai – kiekvienas asmuo yra laisvas lankytis visur, išskyrus teisės ribojamas teritorijas: privačios erdvės, saugomų teritorijų dalys, kur taikomas griežtesnis režimas. Švedijoje asmens lankymasis ribojamas kitokių aiškių kriterijų – draudžiama daryti žalą, važiuoti motorine transporto priemone nenumatytoje vietoje. Švedijoje nustatomas draudžiamų rinkti miško gėrybių sąrašas, Lietuvoje – nustatomas (vėliau pildytas, keistas) leidžiamų rinkti gėrybių sąrašas. Manytina, jog įstatymas turėtų saugoti tas miško gėrybes, kurios yra svarbios savininkams – tokį sąrašą turėtų būti lengviau sudaryti, nei tų gėrybių, kurios nėra reikšmingos. Kita vertus – lietuviškųjų normų teisinė konstrukciją (kai įvardijama kuo daugiau miško gėrybių), sudaro visas sąlygas miško savininkui dėl kiekvienos rūšies gėrybių rinkimo verslo tikslais, kreiptis į savivaldybės vykdomąją instituciją ir dėl to pareikalauti riboti lankymąsi privačiame miške, ar net visai jį

---

²⁰¹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais). Žinios, 2000, Nr. 74-2262, 1.2 str. 1 d.;

uždrausti. Dar vienas aspektas yra tai, kad miške savininko reikalavimu gali būti uždraudžiama ne rinkti tam tikras, savininko verslui svarbias miško gėrybes (pavyzdžiui riešutus), o apskritai uždraudžiama lankytis – gali būti taikomas bendras draudimas, Miškų įstatyme nenumatyta galimybė kaip nors riboti kitų asmenų atskirus veiksmus, numatyta galimybė nebent riboti visas kitų asmenų teises.

Ryškiai skiriasi teritorijų dydžiai, kurių tikslinė paskirtis yra kitų asmenų lankymasis – Švedijos teisė numato plačią juostą (100 metrų, su galimybe padidinti iki 300 metrų), o Lietuvos teisės aktai numato standartinę 25 metrų juostą nuo kranto, kuri gali būti padvigubinta. Be to – Žemės įstatymas nustato, kad asmenims neturi būti trukdoma lankytis prie vandens telkinių judant pačiomis juostomis, kai tuo tarpu Švedijos teisėje yra įtvirtinta galimybė reikalauti iš savininko užtikrini patekimą per kitas sklypo vietas. Teigtina, kad siauras pakrantės apsaugos juostos nustatymas kuria potencialiai konfliktines situacijas – asmenys gali lankytis prie vandens, tačiau savininkas pagrįstai tikisi pagarbos privatumui, o siaura pakrantės apsaugos juosta lemia, kad objektyviai neįmanoma užtikrinti savininkų privatumo. Kita vertus – Švedijos reguliavimas leidžia savininkui apriboti lankymąsi ir tuo atveju jei pastatas yra toliau nuo vandens telkinio nei 25 ar 50 metrų – konstatuotina, kad savininko interesai yra ginami pakankamai intensyviai.

Būtina aptarti ir palyginti Švedijos teisėje numatytos galimybės asmeniui reikalauti, kad savininkas užtikrintų galimybę patekti į gamtinius objektus ir panašią sritį reguliuojančias Lietuvos teisės normas. Lietuvoje administraciniu sprendimu gali būti nustatomas kelio servitutas prieiti prie tam tikrų objektų²⁰². Teigtina, kad Švedijos ir Lietuvos teisėje yra esminis skirtumas, susijęs su kitų asmenų galimybės patekti į rekreacijai tinkamą teritoriją, įgyvendinimu. Lietuvoje administraciniu sprendimu servitutas gali būti nustatomas tik tose vietose, kurios yra numatytos teritorijų planavimo dokumentuose – taigi administraciniu sprendimu nustatomo servituto galimybės yra aiškiai ribojamos teritorijų planavimo dokumentais, o tuo atveju, jei teritorijų planavimo dokumente (detaliajame arba žemėvaldos plane) nėra numatyta vieta kelio servitutui ir toks servitutas nėra nustatytas, kiti asmenys galėtų prašyti institucijos, valdančios

---

²⁰² LR Žemės įstatymo 23 str. reglamentuoja servitutų nustatymą administraciniu sprendimu. Šio darbo tema susijusi su servitutais, kurie gali būti nustatyti valstybiniais vandens telkiniams ar kitokiems lankytiniams objektams. Sprendimas dėl servituto nustatymo gali būti priimtas tik jei yra viešpataujančio daikto valdytojo prašymas, pateiktas iki teritorijų planavimo dokumento patvirtinimo. Pagal LR Teritorijų planavimo įstatymo 23 str. 1 d. 7 p. servitutai yra numatomi detaliuosiuose planuose, o pagal to paties įstatymo 26 str. 4 d. detalų planą tvirtina savivaldybės administracijos direktorius savivaldybės tarybos pavedimu. Taigi – detalusis planas yra administraciniu teisės aktu patvirtintas dokumentas.

valstybei priklausantį objektą, užtikrinti visuomenei galimybę patogiai patekti, pavyzdžiui, prie vandens telkinio. Institucija savo ruožtu, nusprendusi ar prašymas pagrįstas, galėtų kreiptis į žemės sklypo savininką dėl servituto nustatymo CK numatyta tvarka, arba kreiptųsi į teismą dėl sprendimo, kuriuo patvirtintas detalusis planas panaikinimo ir įpareigojimo apginti visuomenės interesą nustatant planavimo dokumentuose servitutą priėjimui, pavyzdžiui, prie vandens telkinio²⁰³. Šiame darbe neįmanoma išsamiai išsiginčyti į tai, koks būtų tokios teorinės situacijos sprendimas, tačiau iš to, kas paminėta, akivaizdu, kad procedūra yra pakankamai sudėtinga vien jau dėl to, kad gali būti sunku pagrįsti tokio servituto reikalingumą visuomenei, jo svarbą valstybės turto naudojimui (pavyzdžiui esant nors vienam priėjimui prie vandens telkinio, galima argumentacija, jog kiti asmenys įgyvendinant LR Žemės įstatymo 21 str. 10 p., gali laisvai pakrančių apsaugos juostomis judėti apie tokį vandens telkinį).

Nors Lietuvos Respublikos teisės aktuose (Aplinkos apsaugos įstatyme, Miškų įstatyme, Žemės įstatyme ir Saugomų teritorijų įstatyme) nustatyta asmenų teisė lankytis gamtiniuose objektuose, tačiau galiojančioje teisėje nėra nustatyta realių priemonių, teisinių instrumentų, kuriais ši teisė galėtų būti efektyviai ginama, o tai sudaro galimybes savininkams ignoruoti šią teisę kaip realiai sunkiai įgyvendinamą. Kita vertus – realių teisinių instrumentų nebuvimas, nors ir yra nustatyta kitų asmenų teisė, netiesiogiai skatina asmenis nesivadovauti savininkų pastatytais ženklais ar net ieškoti galimybių pažeisti tvorą – vykdyti savotišką teisių savignyją (savaime suprantama – neteisėtą). Tokia situacija iš esmės gali turėti didelės neigiamos įtakos visuomenės teisinei kultūrai: supratimui apie valstybę, jos teisinę sistemą ir ginamas vertybes. Šiuo atveju Švedijos teisinis reguliavimas laikytinas pažangesniu, ne tik nustatančiu asmenims tam tikrą teisę, bet ir garantuojančių tam tikrą procedūrą, kuria ši teisė gali būti įgyvendinta. Pažymėtina ir tai, kad Lietuvoje servituto nustatymui reikalingas tam tikras objektas, kurio naudai būtų nustatomas servitutas (viešpataujantis daiktas) – šiuo atveju Švedijos reguliavimas leidžia reikalauti patekimo į aptvertą privačią teritoriją kaip tokią (net ir privatus daiktas gali tarnauti tam tikroms visuomenės reikmėms).

Kitas aspektas yra tai, kad nors švedai ir nėra kodifikavę savo civilinės teisės, jiems

---

²⁰³ LR Teritorijų planavimo įstatymas numato galimybę teisme ginčyti priimtą administracinį sprendimą. Detalieji planai Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo yra pripažįstami individualiais teisės taikymo aktais (LVAT 2003-03-24 sprendimas byloje Nr. A5-63/2003, publikuotas LVAT biuletenyje Administracinių teismų praktika Nr. 4, 2004 m.). Administraciniai sprendimai Administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka ginčijami per vieną mėnesį nuo sužinojimo apie jo priėmimą, o teritorijų planavimo sprendimai skelbiami Valstybės žiniuose arba vietos laikraščiuose. Praėjus apskundimo terminą ginčyti sprendimus gali būti sudėtinga ar praktiškai neįmanoma.

pavyko kodifikuoti aplinkos apsaugą reglamentuojančius įstatymus. Lietuvoje esanti gamtos (įskaitant gamtos paminklus, saugomas teritorijas, atskirus gamtos objektus – miškus, vandens telkinius ir kt.) įstatymų gausa iš esmės lemia, kad egzistuojanti sistema yra gana paini, sudėtinga. Gausus reguliavimas ir kitų asmenų teisių nustatymas ne viename įstatyme kuria gana silpną kitų asmenų teisių apsaugos, įgyvendinimo sistemą, o kita vertus – savininkų privatumas neretai svyruoja ties riba, už kurios jis nėra ginamas. Tai savotiškai patvirtina ir didelė reguliavimo kaita po nepriklausomybės atkūrimo – galima teigti, kad įstatymų leidėjas neturėjo aiškiai suformulavęs, artikuliuavęs kitų asmenų teisės naudotis gamtos ištekliais idėjos, todėl reguliavimas yra gana padrikas, tam tikrais aspektais nepakankamas. Tokia situacija nėra palanki nei kitiems asmenims, nei savininkams – nesant aiškaus atskyrimo kas yra galima, o kas ne, kam reikalingas savininko leidimas, o kam ne, kyla didelė savivaliavimo rizika. Švedijoje priešingai – reguliavimas gana lakoniškas, tačiau iš esmės sukuria kitiems asmenims galimybę lankytis gamtoje, ginti šią teisę kreipiantis į valdžios institucijas ir reikalaujant užtikrinti teisės įgyvendinimą.

Lietuvoje skiriasi valstybės nuosavybės teise priklausančių ir privačių gamtos išteklių reguliavimas, kuris lemia, jog asmenims, nenorintiems pažeisti privačių asmenų teisių ar įsivelti į konfliktą su savininku – patogiau rinktis lankymuisi valstybei nuosavybės teise priklausančius objektus arba tokius objektus, kuriuose privatūs savininkai nesiėmė veiksmų riboti lankymą. Toks diferencijavimas viena vertus gali riboti vietinių turistų srautus (asmenys rinksis nesilankyti gamtoje, jei lankytinų vietų skaičius yra ribotas, nepatogus), kita vertus – visuomenės poreikis lankytis gamtoje išlieka svarbus, todėl lemia didesnius kitų asmenų srautus laisviau prieinamose vietovėse, be kita ko – ir saugomose teritorijose, todėl tokiu būdu, savininkai yra netiesiogiai skatinami arba riboti kitų asmenų lankymąsi arba nekilnojamasis turtas yra suvaržomas papildomais įpareigojimais (servitutais) ir, manytina, tai paveikia nekilnojamojo turto vertę. Gausus reguliavimas, išimčių numatymas leidžia savininkams imtis aktyvių veiksmų ir apriboti (susiaurinti) kitų asmenų teises, taip „*perkeliant*“ lankytojų srautus į kitų savininkų teritorijas. Siekiant išvengti nepagrįsto kitų asmenų teisių ribojimo, sulygtinti savininkų patiriamą turto suvaržymą, užtikrinti gamtos išteklių prieinamumą tikslinga aiškiau reglamentuoti kitų asmenų ir savininkų teisinius santykius, tiksliai apibrėžiant, kokį kitų asmenų elgesį savininkai privalo toleruoti. Manytina, kad toks reguliavimas kartu padėtų savininkams aiškiau suvokti nuosavybės suvaržymus ir, kita vertus, sukurtų pagrindą privatumui užtikrinti.

Išvados

1. Lietuvoje galiojantis teisinis reguliavimas aiškiai neapibrėžia savininko teisių ribojimo, patiriama dėl kitų asmenų teisių naudotis gamtos ištekliais be savininko leidimo: nėra atskleistas kitų asmenų teisės lankytis gamtos objektuose turinys, nėra aiškiai apibrėžtos kitų asmenų teisės naudotis gamtos ištekliais ribos. Administraciniu aktu įtvirtintas reguliavimas yra netinkamas privačių asmenų teisiniams santykiams reguliuoti dėl to, jog privačių asmenų teisės gali būti ribojamos ir reglamentuojamos tik įstatyminiu pagrindu.
2. Lietuvoje nustatytas reguliavimas leidžia nesudėtingais savininko veiksmais apriboti, faktiškai paneigti įstatyme nustatytas kitų asmenų teises be objektyviai pateisinamo pagrindo. Kita vertus, įstatymuose nėra aiškiai apibrėžtos ir saugomos pagarbios savininko privatumo ribos. Aiškaus teisinio reguliavimo nebuvimas sukuria prielaidas klaidingoms įstatymo interpretacijoms, netinkamam kitų asmenų ir savininko teisių, jų santykio suvokimui ir tokiu būdu kuria konfliktines situacijas.
3. Lietuvos Respublikos ir Švedijos Karalystės teisė numato visuomenės (kitų asmenų) teisę lankytis gamtinėje aplinkoje, o Švedijos Karalystės Konstitucinio įstatymo normos ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo suformuota konstitucinės doktrinos nuostata, jog specifinių nuosavybės objektų (miškų, parkų, vandens telkinių) naudojimui galima nustatyti specifinę, savininko teises ribojantį reguliavimą, turi tam tikrų panašumų: abiejų valstybių reguliavimas leidžia gamtinės aplinkos objektų savininkų teises riboti intensyviau lyginant su kitų nuosavybės objektų naudojimu.
4. Švedijos Karalystės teisėje egzistuojantis klajojimo teisės (*šved. – allemansrätt*) institutas yra pavyzdys, kaip nepažeidžiant savininkų nuosavybės teisės, įvertinant ir gerbiant šalyje susiformavusias ilgametes tradicijas, galima nustatyti specialų teisinį reguliavimą, sudarantį sąlygas kitiems asmenims be savininko sutikimo lankytis gamtinėje aplinkoje, naudotis jiems nepriklausančiu turtu ir pasiimti tam tikrus daikto vaisius.
5. Lietuvos Respublikos ir Švedijos Karalystės teisėje egzistuojantys savininko teisių ribojimai, susiję su kitų asmenų teise naudotis gamtos ištekliais, turi panašų istorinį pagrindą, panašias visuomenės sąmonėje susiformavusias tradicijas, įpročius. Lietuviškosios tradicijos nuo seno buvo įtvirtintos pozityviojoje teisėje,

buvo nuosekliai saugomos Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikotarpiu, tam tikra forma išliko iki tarpukario, todėl konstatuotina, kad lyginant su Švedija, istorinis pagrindas tokios teisės įtvirtinimui Lietuvoje yra tvirtesnis, pagrįstas dar XVI a. statutinės teisės normomis.

6. Šiuolaikinis Švedijos Karalystės reguliavimas lyginant su Lietuvos Respublikos reguliavimu, vertintinas kaip pažangesnis, laisvesnis visuomenės interesų, kitų asmenų teisių atžvilgiu, nenumatantis galimybės savininkams vienašališkai apriboti šią teisę abejotinais pagrindais, tačiau kartu užtikrinantis privatumo apsaugą. Švedijos teisėje įtvirtintos teisinės priemonės, leidžiančios užtikrinti kitų asmenų lankymosi gamtoje teisės įgyvendinimą, reguliavimas orientuotas į konfliktinių situacijų prevenciją, gamtos apsaugojimą nuo žmonių ūkinės veiklos ir kartu gamtinės aplinkos išsaugojimą ne vien savininkams.
7. Švedijos teisėje egzistuoja natūraliai susiformavusios paprotinės nuostatos, reguliuojančios savininkų patiriamus suvaržymus dėl kitų asmenų teisės naudotis gamtos ištekliais, todėl tai sukuria palankias sąlygas lakoniškam įstatyminiam reguliavimui (veikia teisinis paprotys), tuo tarpu šiuolaikinėje Lietuvos teisėje neturime nuoseklios, aiškios, tęstinės tradicijos, todėl yra būtinas detalus, įstatyminis kitų asmenų ir savininkų santykių reglamentavimas.
8. Atsižvelgiant į suformuluotas išvadas, bei tai, kad Lietuvoje yra kodifikuota civilinė teisė, siūlytina papildyti Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą nuostatomis, kuriose būtų aiškiai išdėstyti savininko teisių suvaržymai, susiję su kitų asmenų teise naudotis gamtos ištekliais: atskleistas kitų asmenų teisės naudotis privačiais, jiems nepriklausančiais, gamtos ištekliais turinys, atskleistos šios teisės ribos, kitų asmenų pareigos svetimoje žemėje. Taip pat, siekiant įgyvendinti savininko privatumo ir kitų teisių apsaugą, turėtų būti nustatyti atvejai arba sąlygos, kurioms esant savininkas gali kitiems asmenims neleisti patekti prie vandens telkinio, neleisti lankytis miške ar jo dalyje, neleisti apsistoti privačioje žemėje.

Naudotų šaltinių sąrašas

1. Teisės norminiai aktai:

1.1. Lietuvos Respublikos teisės norminiai aktai:

- 1) Lietuvos Respublikos Konstitucija. Žinios, 1992, Nr. 33-1014;
- 2) Lietuvos Respublikos įstatymas dėl laikinojo pagrindinio įstatymo. Lietuvos Respublikos laikinasis pagrindinis įstatymas. Žinios, 1990, Nr. 9-224, (su pakeitimais);
- 3) 1938 m. Lietuvos Konstitucija. Vyriausybės žinios, 1928, Nr. 275-1778;
- 4) 1928 m. Lietuvos Valstybės Konstitucija. Vyriausybės žinios, 1928, Nr. 275-1778;
- 5) 1922 m. Lietuvos Valstybės Konstitucija. Vyriausybės žinios, 1922, Nr. 100-799;
- 6) Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais). Žinios, 2000, Nr. 74-2262;
- 7) Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Žinios, 1985-01-03, Nr. 1-1;
- 8) Lietuvos TSR aukščiausios tarybos įstatymas dėl LTSR civilinio kodekso patvirtinimo. LTSR Civilinis kodeksas. Lietuvos TSR aukščiausios tarybos ir vyriausybės žinios, 1964-07-10, Nr. 19-138, (su pakeitimais);
- 9) Lietuvos Respublikos vandens įstatymo 10 ir 13 str. pakeitimo įstatymas. Žinios, 2004, Nr. 4-44;
- 10) Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas. Žinios, 2002, Nr. 56-2224, (su pakeitimais);
- 11) Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas. Žinios, 1998, Nr. 32-852, (1998-04-03); Nauja redakcija: Žinios, 2002, Nr. 123-5507 (2002-12-24 įst. Nr. IX-1211, su pakeitimais);
- 12) Lietuvos Respublikos vandens įstatymas. Žinios, 1997, Nr. 104-2615 (1997-10-21); Nauja redakcija: Žinios, 2003, Nr. 36-1544 (2003-03-25 įst. Nr. IX-1388, su pakeitimais);
- 13) Lietuvos Respublikos laukinės gyvūnijos įstatymas. Žinios, 1997, Nr. 108-2726 (1997-11-06 įst. Nr. VIII-498). Nauja redakcija: Žinios, 2010, Nr. 81-4218 (2010-06-22 įst. Nr. XI-920);
- 14) Lietuvos Respublikos įstatymas dėl žemės mokesčio įstatymo papildymo. Žinios, 1995, Nr. 59-1468;
- 15) Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymas. Žinios, 1995, Nr. 107-2391 (1995-12-12 įst. Nr. I-1120, su pakeitimais); Nauja redakcija: Žinios, 2004, Nr. 21-617 (2004-01-15 įst. Nr. IX-1962, su pakeitimais);
- 16) Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. Žinios, 1995, Nr. 3-37, (1994-12-22 įst. Nr. I-733); Nauja redakcija: Žinios, 2004, Nr. 153-5571 (2004-09-28 įst. Nr. IX-2452, su pakeitimais);
- 17) Lietuvos Respublikos miškų įstatymas. Žinios, 1994, Nr. 96-1872; (1994-11-22 įst. nr. I-671); Nauja redakcija: Žinios, 2001, Nr. 35-1161 (2001-04-10 įst. nr. IX-240, su pakeitimais);
- 18) Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas. Žinios, 1994, Nr. 55-1049; (1994-07-07, įst. Nr. I-533); Nauja redakcija: Žinios, 2008, Nr. 113-4290; (2008-09-15 įst. Nr. X-1722, su pakeitimais);
- 19) Lietuvos Respublikos žemės įstatymas. Žinios, 1994, Nr. 34-620, (1994-04-26); Nauja redakcija: Žinios, 2004-02-21, Nr. 28-868 (2004-01-27, įst. Nr. IX-1983, su pakeitimais);
- 20) Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas. Žinios, 1993, Nr. 63-1188 (1993-11-09); Nauja redakcija: Žinios, 2001, Nr. 108-3902 (2001-12-04 įst. Nr. IX-628);

- 21) Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas. Žinios, 1992, Nr. 5-75, (su pakeitimais);
- 22) Lietuvos Respublikos žemės mokesčio įstatymas. Žinios, 1992, Nr. 21-612 (su pakeitimais);
- 23) Įstatymas servitutams ir bendrosioms ganykloms likviduoti. Vyriausybės žinios, 1922, Nr. 96-785;
- 24) Žemės reformos įvedamasai įstatymas. Vyriausybės žinios, 1920, Nr. 45-454;
- 25) Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999-04-29 nutarimas Nr. 490 “Dėl regioninių parkų nuostatų patvirtinimo”. Žinios, 1999, Nr. 39-1227 (su pakeitimais);
- 26) Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997-11-24 nutarimas Nr. 1273 “Dėl Aukštaitijos, Dzūkijos ir Žemaitijos nacionalinių parkų nuostatų patvirtinimo”. Žinios, 1997, Nr.108-2742. Nauja redakcija: Žin., 2004, Nr. 96-3540 (2004-06-16 nutarimas Nr. 760, su pakeitimais);
- 27) Privačių miškų tvarkymo ir naudojimo nuostatai. Patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995-06-14 nutarimu Nr. 825. Žinios, 1995, Nr. 51-1256. Nauja redakcija: Žin., 1997, Nr.71-1808 (1997-07-24 nutarimas Nr. 799). Nauja redakcija: Žinios, 2004, Nr. 86-3117 (2004-05-26 nutarimas nr. 632, su pakeitimais);
- 28) Miškų priešgaisrinės apsaugos taisyklės. Patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995-04-07 nutarimu Nr. 500. Žinios, 1995, Nr. 32-751 (su pakeitimais);
- 29) Specialiosios žemės ir miško naudojimo sąlygos. Patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992-05-12 nutarimu Nr. 343. Žinios, 1992, Nr.22-652. Nauja redakcija: Žinios, 1996, Nr. 2-43 (1995-12-29 nutarimas Nr. 1640, su pakeitimais);
- 30) Statybos techninis reglamentas STR 1.01.07:2010 „Nesudėtingi statiniai“. Patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2010-09-27 įsakymu Nr. D1-812. Žinios, 2010, Nr.115-5903;
- 31) Rekreacinių teritorijų naudojimo, planavimo ir apsaugos nuostatai. Patvirtinti Aplinkos ministro 2004-01-20 įsakymu Nr. D1-35. Žinios, 2004-02-03, Nr. 18-554. Nauja redakcija: Žinios, 2010, Nr. 28-1335 (2010-03-05 įsakymas Nr. D1-180);
- 32) Leidimų plaukioti mažosiomis plaukiojimo priemonėmis Lietuvos Respublikos vidaus vandens telkiniuose išdavimo tvarka. Patvirtinta Aplinkos ministro 2003-05-29 įsakymu Nr. 263. Žinios, 2003-06-18, Nr. 58-2607;
- 33) Paviršinio vandens telkinių apsaugos zonų ir pakrančių apsaugos juostų nustatymo tvarka. Patvirtinta Aplinkos ministro 2001-11-07 įsakymu Nr. 540. Žinios, 2001, Nr. 95-3372. Nauja redakcija: Žinios, 2007, Nr. 23-892 (2007-02-14 įsakymas Nr. D1-98);
- 34) Paviršinio vandens telkinių pakrančių apsaugos juostų ir zonų nustatymo taisyklės. Patvirtintos Aplinkos ministro 2000-07-17 įsakymu Nr. 304. Žinios, 2000-07-21, Nr. 60-1794;
- 35) Miško nuomos poilsiui tvarka. Patvirtinta Aplinkos ministro 2000-05-03 įsakymu Nr. 157 patvirtintų “Miško nuomos poilsiui tvarkos”. Žinios, 2000, Nr. 49-1428;
- 36) Lankymosi miške taisyklės. Patvirtintos Aplinkos apsaugos ministerijos ir Miškų ūkio ministerijos 1996-12-05 įsakymu Nr. 176/240. Žinios, 1996, Nr. 120-2833;
- 37) Mažųjų gamtos turtų naudojimo taisyklės. Patvirtintos Aplinkos apsaugos ministerijos ir Miškų ūkio ministerijos 1996-08-14 įsakymu Nr. 113/149, Žinios, 1996-09-25, Nr. 90-2113;
- 38) Vandenims ir vieškrančiams, žemės tvarkymo projektą sudarant, tvarkyti taisyklės. *in* Lietuvos novelos: veikiančiųjų 1935.III.16 d. Lietuvos įstatymų ir įsakymų, paskelbtų "Vyriausybės žiniuose" 1-476 nr., rinkinys, Kaunas: Raidė, 1935.;

1.2. Švedijos Karalystės teisės aktai:

- 1) Kungörelse om beslutad ny regeringsform (1974:152) (*liet. – Karaliaus įsakymas dėl naujai priimtos konstitucijos, Konstitucijos įstatymas*). [interaktyvus²⁰⁴] Sverige Regeringskansliets rättsdatabaser. s.l., s.a. [žiūrėta 2011-03-10], Prieiga per internetą: <[http://62.95.69.15/cgi-bin/thw?%24%7BHTML%7D=sfst_lst&%24%7BOOHTML%7D=sfst_dok&%24%7BSNHTML%7D=sfst_err&%24%7BMAXPAGE%7D=26&%24%7BTRIPSHOW%7D=format%3DTHW&%24%7BBASE%7D=SFST&%24%7BANDOR%7D=NOT&%24%7BREETEXT%7D=Jordabalk&tidb=%3C2011-4-3&UPPH=%3C2011-4-3&%24%7BSORT%7D=%C5R%2CLPNR+>;](http://62.95.69.15/cgi-bin/thw?%24%7BHTML%7D=sfst_lst&%24%7BOOHTML%7D=sfst_dok&%24%7BSNHTML%7D=sfst_err&%24%7BMAXPAGE%7D=26&%24%7BTRIPSHOW%7D=format%3DTHW&%24%7BBASE%7D=SFST&%24%7BANDOR%7D=NOT&%24%7BREETEXT%7D=2010%3A1408&tidb=%3C2011-4-3&UPPH=%3C2011-4-3&%24%7BSORT%7D=%C5R%2CLPNR+>;>;</p>
<p>2) Miljübalk (1998:808). (<i>liet. – Aplinkos kodeksas</i>) [interaktyvus] Sverige Regeringskansliets rättsdatabaser. s.l., s.a. [žiūrėta 2011-03-10], Prieiga per internetą: <<a href=)>;
- 3) Jordabalk (1970:994). (*liet. – Žemės kodeksas*) [interaktyvus] Sverige Regeringskansliets rättsdatabaser. s.l., s.a. [žiūrėta 2011-03-10], Prieiga per internetą: <http://62.95.69.15/cgi-bin/thw?%24%7BHTML%7D=sfst_lst&%24%7BOOHTML%7D=sfst_dok&%24%7BSNHTML%7D=sfst_err&%24%7BMAXPAGE%7D=26&%24%7BTRIPSHOW%7D=format%3DTHW&%24%7BBASE%7D=SFST&%24%7BANDOR%7D=NOT&%24%7BREETEXT%7D=Brottsbalk&tidb=%3C2011-4-3&UPPH=%3C2011-4-3&%24%7BSORT%7D=%C5R%2CLPNR+>;>;
- 4) Brottsbalk (1962:700). (*liet. – Baudžiamasis kodeksas*) [interaktyvus] Sverige Regeringskansliets rättsdatabaser. s.l., s.a. [žiūrėta 2011-03-10], Prieiga per internetą: <http://62.95.69.15/cgi-bin/thw?%24%7BHTML%7D=sfst_lst&%24%7BOOHTML%7D=sfst_dok&%24%7BSNHTML%7D=sfst_err&%24%7BMAXPAGE%7D=26&%24%7BTRIPSHOW%7D=format%3DTHW&%24%7BBASE%7D=SFST&%24%7BANDOR%7D=NOT&%24%7BREETEXT%7D=Brottsbalk&tidb=%3C2011-4-3&UPPH=%3C2011-4-3&%24%7BSORT%7D=%C5R%2CLPNR+>;>;
- 5) Lag om skydd mot olyckor (2003:778). (*liet. – Įstatymas dėl apsaugos nuo nelaimingų atsitikimų*) [interaktyvus] Sverige Regeringskansliets rättsdatabaser. s.l., s.a. [žiūrėta 2011-03-10], Prieiga per internetą: <http://62.95.69.15/cgi-bin/thw?%24%7BHTML%7D=sfst_lst&%24%7BOOHTML%7D=sfst_dok&%24%7BSNHTML%7D=sfst_err&%24%7BMAXPAGE%7D=26&%24%7BTRIPSHOW%7D=format%3DTHW&%24%7BBASE%7D=SFST&%24%7BANDOR%7D=NOT&%24%7BREETEXT%7D=Lag%20om%20skydd%20mot%20olyckor&tidb=%3C2011-4-3&UPPH=%3C2011-4-3&%24%7BSORT%7D=%C5R%2CLPNR+>;>;
- 6) Lag med särskilda bestämmelser om gatuhållning och skyltning (1998:814). (*liet. – Įstatymas dėl gatvių priežiūros ir ženklavimo*) [interaktyvus] Sverige Regeringskansliets rättsdatabaser. s.l., s.a. [žiūrėta 2011-03-10], Prieiga per internetą: <http://62.95.69.15/cgi-bin/thw?%24%7BHTML%7D=sfst_lst&%24%7BOOHTML%7D=sfst_dok&%24%7BSNHTML%7D=sfst_err&%24%7BMAXPAGE%7D=26&%24%7BTRIPSHOW%7D=format%3DTHW&%24%7BBASE%7D=SFST&%24%7BANDOR%7D=NOT&%24%7BREETEXT%7D=Lag%20med%20s%C4rskilda%20best%C4mnelser%20om%20gatuh%C4llning%20och%20skyltning&tidb=%3C2011-4-3&UPPH=%3C2011-4-3&%24%7BSORT%7D=%C5R%2CLPNR+>;>;
- 7) Trafikförordning (1998:1276). (*liet. – Kelių eismo taisyklės*) [interaktyvus] Sverige Regeringskansliets rättsdatabaser. s.l., s.a. [žiūrėta 2011-03-10], Prieiga per internetą: <http://62.95.69.15/cgi-bin/thw?%24%7BHTML%7D=sfst_lst&%24%7BOOHTML%7D=sfst_dok&%24%7BSNHTML%7D=sfst_err&%24%7BMAXPAGE%7D=26&%24%7BTRIPSHOW%7D=format%3DTHW&%24%7BBASE%7D=SFST&%24%7BANDOR%7D=NOT&%24%7BREETEXT%7D=Trafikf%C3%B6rordning&tidb=%3C2011-4-3&UPPH=%3C2011-4-3&%24%7BSORT%7D=%C5R%2CLPNR+>;>;

²⁰⁴ Švedijos Karalystės teisės aktams yra suteikiamas numeriu sudaromu iš akto išleidimo metų ir akto eilės numerio. Švedijoje teisės aktai skelbiami internete, Vyriausybės kanceliarijos duomenų bazėje. Švedijos Karalystės teisės aktuose nėra nurodomas kitoks oficialus paskelbimo šaltinis (pavyzdžiui kaip Lietuvos atveju – Valstybės žinios), o Švedijos teisės doktrinos darbuose, baigiamuosiuose darbuose apskritai nurodomas tik teisės akto numeris. Siekdamas maksimaliai įvykdyti metodinius reikalavimus, nuorodas į Švedijos teisės aktus pateikiu kaip nuorodas į internetinį šaltinį.

8) Sjötrafikförordning (1986:300) (*liet. – Vandens kelių eismo taisyklės*) [interaktyvus] Sverige Regeringskansliets rättsdatabaser. s.l., s.a. [žiūrėta 2011-03-10], Prieiga per internetą: <

9) Terrängkörningsförordning (1978:594). (*liet. – Važiavimo bekele reglamentas*) [interaktyvus] Sverige Regeringskansliets rättsdatabaser. s.l., s.a. [žiūrėta 2011-03-10], Prieiga per internetą: <

2. Specialioji literatūra:

- 1) ANDRIULIS, V., et al. *Lietuvos teisės istorija*, Vilnius: Justitia, 2002;
- 2) BARANAUSKAS, E., et al. *Daiktinė teisė: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2010;
- 3) BENGTTSSON, B., *Allemansrätt. Vad säger lagen?* Stockholm: Naturvårdsverket, 2004;
- 4) CHRISTOFFERSSON, I., SAMUELSON, E., *Allemansrätt-naturvett*. Borås: LTK, 1973;
- 5) MONKEVIČIUS, E.; *Žemės teisė: monografija. 2-asis leid.* Vilnius: Justitia, 2006;
- 6) NEKROŠIUS, I.; NEKROŠIUS, V.; VĖLYVIS, S.; *Romėnų teisė. 2-asis leid.* Vilnius: Justitia, 2007;
- 7) VALIKONYTĖ, I., LAZUTKA, S., GUDAVIČIUS, E., *Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.)*, Vilnius: Vaga, 2001;
- 8) WIKTORSSON, G., *Den grundlagsskyddade myten. Om allemansrättens lansering i Sverige*. Stockholm: City University Press, 1996;
- 9) ÅSLUND, Å., *Allemansrätten och marknyttjande. Studier av ett rättsinstitut*, Linköping: Institutionen för ekonomisk och industriell utveckling, 2008;
- 10) MIKELĖNAS, Valentinas. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis* (moksl. red. Vytautas Mizaras). Vilnius: Justitia, 2009, p. 56-57;
- 11) MIKELĖNAS, Valentinas. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis* (moksl. red. Vytautas Mizaras). Vilnius: Justitia, 2009, p. 83-143;
- 12) MIKELĖNAS, Valentinas. in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras: pirmoji knyga, bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 55 – 156;
- 13) STASKONIS, Vladas. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis* (moksl. red. Vytautas Mizaras). Vilnius: Justitia, 2009, p. 71-81;
- 14) „Democracy index 2010. Democracy in retreat. A report from the Economist Intelligence Unit.“ [interaktyvus] Economist Intelligence Unit. 3rd ed. s.l., s.a. [žiūrėta 2011-01-30], Prieiga per internetą: <http://graphics.eiu.com/PDF/Democracy_Index_2010_web.pdf>;

- 15) „*Human Development Report 2010*“. [interaktyvus] United Nations. s.l., 2010. [žiūrėta 2011-01-30], Prieiga per internetą:
<http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2010_EN_Table1.pdf>;
- 16) „*World Economic Forum – Global Competitiveness Report*“. [interaktyvus] Weforum.org. Geneva, Switzerland, 2010. [žiūrėta 2011-01-30], Prieiga per internetą:
<http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2010-11.pdf>;
- 17) *The Constitution of Sweden*. [interaktyvus] Sweden Ministry of Justice. Stockholm, 2007. [žiūrėta 2011-03-02], Prieiga per internetą:<http://www.sweden.gov.se/download/5d19bf4a.pdfmajor=1&minor=85512&cn=attachmentPublDuplicator_0_attachment>;
- 18) *Teisinė tvarka – Švedija*. [interaktyvus] Europos teisinis tinklas. s.l., 2006. [žiūrėta 2011-03-02], Prieiga per internetą:
<http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_order/legal_order_swe_lt.htm>;
- 19) Swedish penal code. (*liet. – Švedijos baudžiamasis kodeksas; neoficialus vertimas*) [interaktyvus] Government Offices of Sweden. s.l. 1999 [žiūrėta 2011-04-01], Prieiga per internetą:
<http://www.sweden.gov.se/download/cb79a8a3.pdf?major=1&minor=27777&cn=attachmentPublDuplicator_0_attachment>;

3. Teismų sprendimai:

- 1) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007-09-06 nutarimas „*Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997-10-23 nutarimo Nr. 1154 „Dėl valstybinės reikšmės miškų plotų patvirtinimo“ (2002-05-28 redakcija) nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 4 str. 2 daliai (2001-08-03 redakcija), taip pat dėl pareiškėjo – Šiaulių apygardos administracinio teismo prašymo ištirti ar Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997-10-23 nutarimo Nr. 1154 „Dėl valstybinės reikšmės miškų plotų patvirtinimo“ (2005-07-14 redakcija) nuostatos neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsniui, Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 5 straipsnio 2 dalies 1 punktui (2004-03-23 redakcija), 5 straipsnio 2 dalies 3 punktui (2002-04-02 redakcija), 12 straipsniui (2003-10-14 redakcija)“*. Žinios, 2007, Nr. 96-3891;
- 2) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007-06-27 nutarimas „*Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo "Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos" (1993 m. balandžio 6 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. gruodžio 19 d. nutarimo Nr. 1269 "Dėl Kuršių nerijos nacionalinio parko planavimo schemas (generalinio plano)" (1994 m. gruodžio 19 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“*. Žinios, 2007, Nr.72-2865.
- 3) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006-03-14 nutarimas „*Dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo, Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1608 "Dėl Statybų privačioje žemėje reglamento patvirtinimo" patvirtinto Statybų privačioje žemėje reglamento nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antrojoje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybėn*

subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo (1996 m. birželio 20 d. redakcija) nuostatomis, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1608 "Dėl Statybų privačioje žemėje reglamento patvirtinimo" patvirtinto Statybų privačioje žemėje reglamento 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo nuostatomis". Žinios, 2006, Nr.30-1050;

4) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005-05-13 nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 str. 2 d., 8 str. 1, 9, 10 d., 13 str. 2 d., 18 str. 7 d., ir 22 str. 3, 6, 7 d. atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai.“ Žinios, 2005, Nr. 63-2235;

5) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003-09-30 nutarimas „Dėl teisės aktų, kuriais buvo sprendžiami iki Lietuvos nepriklausomos valstybės atkūrimo Lietuvoje veikusių valstybinių profesinių sąjungų valdyto turto klausimai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Žinios, 2003, Nr.93-4223; 2003, Nr.100 (atitaisymas);

6) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002-09-19 nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo (2000 m. liepos 11 d. redakcija) 27 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo 27 straipsnio pakeitimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies, Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 57 straipsnio 4 dalies, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo (1997 m. gegužės 22 d. redakcija) 7 straipsnio 3 dalies 4 punkto, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo (2002 m. birželio 20 d. redakcija) 7 straipsnio 3 dalies 6 punkto, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 48 straipsnio 1 dalies (1961 m. birželio 26 d. redakcija) ir 75 straipsnio 1 dalies (1975 m. sausio 29 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Žinios, 2002, Nr.93-4000;

7) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002-03-14 nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos farmacinės veiklos įstatymo 11 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Žinios, 2002, Nr.28-1003;

8) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000-12-21 nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos daugiabučių namų savininkų bendrijų įstatymo (1995 m. vasario 21 d. redakcija) 16 straipsnio 1 dalies, 17 straipsnio 1 ir 2 dalių, 19 straipsnio ir šio įstatymo (2000 m. birželio 20 d. redakcija) 27 straipsnio 4 ir 7 dalių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. birželio 15 d. nutarimu Nr. 852 "Dėl Lietuvos Respublikos daugiabučių namų savininkų bendrijų įstatymo įgyvendinimo tvarkos" patvirtintų Tipinių daugiabučių namų savininkų bendrijų įstatų 8 punkto 1, 3 ir 4 pastraipų, 10 punkto 1 pastraipos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Žinios, 2000, Nr.110-3536;

9) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998-06-01 nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. rugpjūčio 14 d. nutarimo Nr. 329 "Dėl miškams padarytos žalos atlyginimo" 3.4 punkto 3 pastraipos atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“

10) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010-11-26 nutartis adm. byloje *Klaipėdos apskrities vyriausiojo policijos komisariatas v. R.J.* Nr. N⁴⁴⁴-2421/2010;

11) Vilniaus apygardos administracinio teismo 2009-09-18 nutartis adm. Byloje *Vilniaus regiono aplinkos apsaugos departamentas v. D.K.* Nr. II-1277-244/2009;

12) Vilniaus apygardos administracinio teismo 2009-11-03 nutartis administracinio teisės pažeidimo byloje *Vilniaus regiono aplinkos apsaugos departamentas v. J.K.* Nr. II-1534-473/2009;

13) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007-03-01 nutarimas adm. byloje *Kauno regiono aplinkos apsaugos departamentas v. J.S.* Nr. N-502-484-07;

14) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2003-03-24 sprendimas adm. byloje *Vyriausybės atstovas Klaipėdos apskrityje v. Palangos miesto savivaldybė* Nr. A5-63/2003;

4. Travaux préparatoires:

- 1) Lietuvos Respublikos Seimo 1992-04-28 šimtas dvidešimt antro posėdžio stenograma. [interaktyvus] Lietuvos Respublikos Seimo duomenų bazė. „s.l.“, „s.a.“ [žiūrėta 2011-02-18], Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_bin?p_id=251386>;
- 2) Lietuvos Respublikos Seimo 1994-03-14 ketvirtojo posėdžio stenograma. [interaktyvus] Lietuvos Respublikos Seimo duomenų bazė. „s.l.“, „s.a.“ [žiūrėta 2011-02-18], Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_bin?p_id=238687>;
- 3) Lietuvos Respublikos Seimo 1994-11-03 dvidešimt trečiojo (neeilinio) posėdžio stenograma. [interaktyvus] Lietuvos Respublikos Seimo duomenų bazė. „s.l.“, „s.a.“ [žiūrėta 2011-02-18], Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_bin?p_id=238913>;
- 4) Lietuvos Respublikos Seimo 1994-03-31 dvyliktojo posėdžio stenograma. [interaktyvus] Lietuvos Respublikos Seimo duomenų bazė. „s.l.“, „s.a.“ [žiūrėta 2011-02-18], Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_bin?p_id=238695>;
- 5) Lietuvos Respublikos Seimo 1994-10-20 devynioliktojo posėdžio stenograma. [interaktyvus] Lietuvos Respublikos Seimo duomenų bazė. „s.l.“, „s.a.“ [žiūrėta 2011-02-18], Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_bin?p_id=238909>;
- 6) Lietuvos Respublikos Seimo 1994-11-10 dvidešimt septintojo posėdžio stenograma. [interaktyvus] Lietuvos Respublikos Seimo duomenų bazė. „s.l.“, „s.a.“ [žiūrėta 2011-02-18], Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_bin?p_id=238918>;
- 7) Lietuvos Respublikos Seimo 1994-11-22 trisdešimt antrojo posėdžio stenograma. [interaktyvus] Lietuvos Respublikos Seimo duomenų bazė. „s.l.“, „s.a.“ [žiūrėta 2011-02-18], Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_bin?p_id=238923>;

Santrauka

Gamtinė aplinka yra esminė žmogaus, kaip biologinės būtybės egzistavimo sąlyga, o specifiniai gamtos ištekliai, gamtiniai kompleksai (miškai, parkai, vandens telkiniai) yra svarbūs visų visuomenės narių gerovei, sveikatai užtikrinti. Po nepriklausomybės atkūrimo iš esmės atkūrus ir privačios nuosavybės institutą, Lietuvos teritorijoje esantys gamtiniai kompleksai buvo (ir yra) privatizuojami, atkuriamos nuosavybės teisės, vis didesnė dalis šių objektų patenka privačion nuosavybėn. Keičiantis gamtos išteklių nuosavybės rūšiai, labai svarbu kokią kelią pasirinkt valstybė suderindama privačių savininkų ir likusios visuomenės dalies, t. y. kitų, su savininku nesusijusių asmenų interesus. Nuo senovės Romos laikų žinoma galimybė tam tikrais atvejais naudotis kito asmens turtu savo naudai (servitutai), o Lietuvos Statutuose buvo įtvirtinta paprotinės teisės nuostata, leidžianti kitiems asmenims lankytis ponų miškuose, rinkti gėrybes. Ši teisė, pakitusia apimtimi, yra išlikusi iki dabar. Po nepriklausomybės atkūrimo priimtuose įstatymuose buvo įtvirtinta kitų asmenų teisė lankytis miškuose, naudotis paviršiniaus vandens telkiniais, vėliau reglamentavimas buvo keičiamas. Šiame darbe autorius nagrinėja savininko patiriamus ribojimus, pasireiškiančius kaip įstatymais nustatyta kitų asmenų teisė naudotis tam tikrais gamtos ištekliais be savininko žinios. Darbe lyginamas Lietuvos Respublikos ir Švedijos Karalystės teisinis reglamentavimas, nustatantis nekilnojamojo turto savininkų teisių suvaržymus, teisinius instrumentus, kuriais galima ginti kitų asmenų teisę lankytis privačiam asmeniui priklausančioje nuosavybėje. Autorius daro išvadą, kad Lietuvos teisiniame reguliavime esama reikšmingų trūkumų, reguliavime nėra nustatyta aiškių ribų, apsaugančių savininko privatumą, kita vertus – savininkas nesudėtingai gali apriboti kitų asmenų teises. Atsižvelgdamas į tai, autorius pateikia rekomendaciją tikslinti, išplėtoti lietuviškąjį teisinį reguliavimą, nustatyti aiškias ribas ir sąlygas kurioms esant kiti asmenys negalėtų varžyti savininko teisių.

Summary: Right to exploit natural resources as a limitation of owners' rights: analysis of Lithuanian and Swedish law

Natural environment plays essential role for human being as a biological organism. Nowadays using specific environmental objects, such as forests, parks, water fields are very important to ensure for society's health and welfare. In Lithuania, after restoration of independence, private ownership as a field of law was restored also. Since then, more and more real property objects are bought from the state or falls into private ownership by restitution. Under such circumstances crucially important issue arises: how the state will regulate the relationship between owners of real property and other members of society. Since Roman law, it is widely known, that under specific circumstances one can use the property of another man without his permission (by servitudes). There was an old customary law In the Statutes of Lithuania, which let the people use the forests freely, despite the will of owner. This legal norm is still provided in Lithuanian law. After restoration of independence, the right of public access was provided in the new-coming law, but the legislation was significantly changing even during quite short period of independence. In this thesis author analyses the restrictions, suffered by owners because of law-provided right of individuals to use another's real property without permission. Also, author compares Lithuanian and Swedish legal norms, genesis of such restrictions, legal procedures on implementation of such right. According to an author, there is a lack of regulation in Lithuanian law; regulation sets no limits to protect owners' privacy. On the other hand – owner can easily limit the right of public access by initiating total prohibition without any reasonable background. According to these conclusions, author proposes to improve Lithuanian legal regulation, set clear limits and conditions, under which it would be not aloud to restrict owners' rights by the right of public access.